

919 E 51

A BUDAPESTI ÁLLAMI ELEMI
TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1902—1903. ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE

DR BALÓ JÓZSEF,

TAN. IGAZGATÓ.

BUDAPEST,
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

1903.

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTÁRA

A BUDAPESTI ÁLLAMI ELEMI
TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1902—1903. ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE

DR BALÓ JÓZSEF,

TAN. IGAZGATÓ.

BUDAPEST,
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1903.

REV 98

REV 2010

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTÁRA

BUDAPEST
MTA KÖNYVTÁRÁból
átengedett mű

Intézeti törvények és rendtartási szabályok

a budapesti állami elemi tanítóképző-intézet növendékei számára.

A) Iskolai törvények.

1. Általános szabályok.

1. Az iskolai év szeptember 1-én kezdődik s a következő polgári év június havának végéig tart.

2. A növendékek felvételükről, valamint az iskolai év megkezdésére vonatkozó tudnivalókról a nagy szünet folyamán hivatalból értesítetnek.

3. A beiratkozás módozatai szeptember 1-én az intézet hirdető-tábláján tétetnek közzé.

4. A beiratkozó növendék az igazgatónál jelentkezik, lefizeti a szabályszerű díjakat (l. 9. §.) s beiratkozik az osztályfőnél.

5. Az intézeti törvények és rendtartási szabályok a beiratkozás napjától kezdve kötelezőkké válnak s a szabályszerűen beiratkozott növendék ettől fogva az intézeti előjáróság rendelkezése és oltalma alatt áll.

6. Első ízben belépő növendék szülőjének vagy gyámjának kíséretében jelenik meg, aki az intézeti törvények egy példányát elismervény mellett átvevén, az ezek alapján reá háramló kötelesegeket elismeri.

7. Felsőbb osztályba folytatólagosan belépő növendékek előző évi bizonyítványukat kötelesek beiratkozásakor az igazgatónál letétképpen beszolgáltatni.

8. Aki a beiratkozásra kitűzött időn túl jelentkezik, elfogadható okok alapján szeptember 15-éig a tanári testület, azontúl október 15-ig a kir. tanfelügyelő engedelmével iratkozhatik be.

9. Az intézeti növendékek tanítási díjat nem fizetnek, de olvasótermi, könyvtári és Értesítő-díj címén minden növendék öt koronát tartozik beiratkozás alkalmával az intézet pénztárába befizetni.

Ezenkívül köteles minden növendék ugyancsak a beiratkozás alkalmából 20 koronát biztosítéki díj címén az intézet pénztárába letenni, amely összegből az illető növendék által az iskolai év folyamán esetleg elkövetett kártételek vagy a nem fizetett gyógyszer költségei fognak fedeztetni.

A biztosítéki díjból az említett költségek levonása után fennmaradó összeget az iskolai év végén a növendékek visszakapják.

10. A képző-intézet elhagyása évközben: a) önként, b) betegség miatt és c) fegyelmi úton történik; első esetben a tanuló csak a szülők, illetőleg helyetteseik személyes közbenjárása vagy kellően hitelesített igazolványa alapján, utolsó esetben csupán hivatalos értesítésük alapján bocsáttatik el.

Az évközben eltávozott tanuló értesítőjébe az eltávozás ténye, ideje és oka bejegyeztetik.

11. Évközben csak kivételes esetekben történhetik átlépés egyik képző-intézetből a másikba. Ily esetekben az átlépő tanulóknak az elbocsátó intézet igazgatója erre hivatalos bizonyítványt ad.

12. Az ifjúságnak közvetlen vezetője és hatósága az igazgatóság és a tanári testület lévén, a növendékek iskolai életüket illető beadványaikat az osztályfőnökhöz, illetőleg az igazgatóhoz nyújtják be.

13. A tanítóképző-intézet 4. évfolyamának sikeres elvégzése feljogosít a tanítóképesítő-vizsgálat letételére. Intézeti növendékek azonban rendszerint csak azon intézetnél állhatnak képesítő-vizsgálatra, a hol a IV. évfolyamot elvégezték, más képzőnél csak a válás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével.

Intézeti növendékek a IV. évfolyam végzése közben május hó 16-ig születési bizonyítványuk beadása mellett az igazgatónál jelentkeznek képesítő-vizsgálatra.

II. Tanulmányi szabályok.

1. Az iskolai év első hetében a tanuló köteles a megszabott kézi könyveket és iskolai eszközöket megszerezni.

2. A tanulók a tanítási órákon és tanítási gyakorlatokon tartoznak pontosan megjelenni s teendőiket a tanulás körében a megszabott rend szerint teljesíteni. Úgyszintén köteles minden tanuló az iskolai ünnepeken, az intézet testületi kivonulásain és a tanulmányi szemléleteken részt venni.

3. A tantervben megszabott rendes tantárgyak tanulása alól állandóan senki sem menthető fel.

4. Rendes iskolai szünetek: a vasárnap, a róm. kath. ünnepek, a király születése és nevenapja, Erzsébet királyné emléknapja (nov. 19.), az 1848-iki törvények szentesítésének évfordulója (ápr. 11.), a koronázás évfordulója (junius 8.), karácsonykor és husvét-

kor 10—10 nap. Minden más iskolai szünetről az igazgatóság a hirdető táblán minden alkalommal előre értesíti az egész ifjúságot avagy az érdekelt növendékeket.

5. Az egyes tanítási órák között 10 percnyi szünet tartatik, mely a tanulók üdülésére és a tantermek szellőztetésére van szánva. A délelőtti második óra után e szünet 15 percre terjed.

6. A tanulók évközben tanúsított szorgalmuk, erkölcsi magaviseletük feltüntetésére s a szülők vagy nevelők tájékoztatása végett, évharmadonként, még pedig közvetlenül a karácsonyi és húsvéti szünet előtt, értesítőt kapnak.

Az értesítőt a tanulók kötelesek szüleiknek vagy azok törvényes helyetteseinek bemutatni s általuk aláírva a kiadástól számítva két hét alatt visszaszolgáltatni. A tanári testület az értesítőt kívül is rajta van, hogy a szülőket fiaik tanulása felől tájékoztassa s e végből a tanári testület minden tagja szives készséggel áll a szülők ez irányú tudakozódásainak elébe. E célból a szülőknél vagy helyetteseiknél az intézet helyiségében időnkint való személyes megjelenése óhajtandó.

7. Az iskolai év végén nyilvános vizsgálatok tartatnak. A vizsgálatok előtt a tanári értekezlet a tanulók érdemjegyeit osztályonként és tantárgyakként ideiglenesen megállapítja, de le nem zárja. A kétes előmenetelű tanulók az osztályvizsgálaton felhivatnak.

Az érdemjegyek fokozatai: *a)* az előmenetelben: kitűnő, jeles, jó, elégséges, elégtelen; *b)* az írásbeli dolgozatok kiállításában: szép, csinos, rendes, elég rendes, rendetlen; *c)* a szorgalomban: ernyedetlen, kitartó, kellő, változó, semmi; *d)* a magaviseletben: példás, dicséretes, jó, szabályszerű, rossz.

A magaviselet utolsó fokozatú érdemjegyéhez a bizonyítványban mindenkor kitétetik az az ok is, a miért a tanuló ezen érdemjegyet kapta.

8. Az évi osztályvizsgálatok megtartása után a tanári értekezlet véglegesen megállapítja az érdemjegyeket tantárgyanként s ezek alapján mindegyik tanulóra nézve elhatározza, hogy *a)* felsőbb osztályba felléphet (ha elégtelen érdemjegye nincs) vagy *b)* javítóvizsgálatra útasíttatik (ha egy vagy két elégtelen érdemjegye van), *c)* osztályismétlésre útasíttatik (ha kettőnél több elégtelen érdemjegye van). E határozatok a bizonyítványba bevezettetnek.

9. Ha valamelyik tanuló az osztályvizsgálatot betegség vagy egyéb fontos ok miatt le nem teheti, vagy megszakítani kénytelen, évi haladásához képest a tanári értekezlet dönti el, hogy a következő iskolai évet megelőzőleg pótló-vizsgálatra köteleztessék-e vagy anélkül is kiállítható-e számára az osztálybizonyítvány.

10. Javító és pótló-vizsgálatot a következő iskolai év elején ezen intézet növendékei csak ezen intézetben tehetnek.

Ha a javító- vagy pótló-vizsgálat nem sikerül, a tanuló az osztályt ismétli. Osztályismétlés csak egyszer engedhető meg. A javító és pótvizsgálatok díjtalanok.

11. A vizsgálat után minden tanuló bizonyítványt kap, mely 30 filléres bélyeggel láttatik el; e bélyeget a tanuló az osztályvizsgálat előtt köteles az osztályfőnöknek átadni.

12. Az eredeti osztálybizonyítvány helyett, annak elvesztése esetében, kellő igazolás alapján az igazgató másodlatot állíthat ki. A másodlat kiállításáért a bélyegen felül az illető tanuló 2 koronát fizet.

III. A nevelésre vonatkozó szabályok.

1. Az intézet növendékei lakásaik és neveltetésük vonatkozásai szerint háromfélék:

a) *bentlakók*, akik az intézet internatusában laknak s akiknek nevelése a szülőkről egészen az intézetre hárul;

b) *otthonlakók*, akik helyben szüleiknél vagy ezek helyetteseinél, gyámuknál vagy rokonuknál, jó barátoknál laknak, ezeknek nevelését az intézet csak az iskolai helyiségben vállalja magára.

c) *künnlakók*, akik idegen szállásadóknál, de az intézet közelében laknak, akiknek magaviseletét az intézet az iskolai helyiségen kívül is figyelemmel kíséri.

2. Bentlakó tanuló az internatusba költözéskor kezébe kapja az internatusi szabályzatot s annak rendelkezéseit állandóan megtartani köteles.

3. Künnlakó tanulók csakis az igazgató előleges tudomásával és beleegyezésével fogadhatnak lakást, amelyet évközben is csak az ő jóváhagyásával változtathatnak meg.

4. Künnlakó tanulók iskolai foglalkozásaikon kívül sincsenek kivonva az igazgató és a tanári testület felügyelete alól, amennyiben az igazgató s a tanári testület tagjai időnként meglátogatják a szállásadóknál az intézethez közel lakó künnlakókat, s ha egy helyen több künnlakó lakik együtt, ott a tanulók egyike a felügyelői tiszttel bízatik meg. A felügyelő e tisztéről naplót vezet, melyet az arra illetékes tanár és az igazgató is, mikor szálást látogat, láttamoz.

5. A nem bentlakó tanulók a tanulmányi rendben megszbott időn túl csak az igazgatóság által engedélyezett időben és helyen tartózkodhatnak az intézet iskolahelyiségeiben. Azonban meg van engedve, hogy az olvasószobában, a nyári testgyakorló helyen tartózkodjanak vagy esetleg a kertben gazdasági gyakorlatokat végezzenek. Ezen kívül megengedtetik a nem bentlakóknak, hogy rajzabláikat s más efféle, nehezebben hordható tanszereiket és tanszkezeiket, melyekre otthon szükség nincs, az iskolában erre kijelölt helyen tartsák.

6. A künnlakó tanulónak is kötelessége saját házi rendjében az internatus házi rendjéhez alkalmazkodni, melyből az illető pontok kifüggesztettek.

7. A tanuló tisztelettel és engedelmességgel tartozik iskolai

hatóságai s a tanári testület iránt. Általában a közéletben is mindenki iránt udvarias, előzékeny, illedelmes s magát mindenhol úgy viseli, a mint művelt ifjúnak kötelessége.

A tanulók egymás iránt megbecsülést és szeretetet tanusítanak s kerülni tartoznak minden oly szót vagy cselekedetet, mely az együttélés és együttműködés összhangját megzavarná, összeütközések alkalmával a sértett fél csak felebbvalóinál keresheti sérelmének orvoslását. Az önbíráskodás egyáltalában bárkivel szemben és bármily ügyben a legszigorúbban tiltva van.

A tanítónövendéktől magaviselet, magatartás tekintetében annyival inkább többet kívánhat a közönség, mert mint leendő tanító, épen arra van hivatva, hogy e tekintetben erényekre nevelje a kezére bízott nemzedéket.

Megkívánja ugyanis s ezt az intézet is elvárja tanítónövendékeitől, hogy pályájuk intelligens, erkölcsös, hazafias tartalmát nemcsak szem elől nem tévesztik, hanem azt magukban választékos, önérzetes, de szerény és rokonszenves formákban szemléltetik is.

8. Különösen és egyenesen igyekezzék erre a komoly, tartalmas, de rokonszenves magatartásra a tanítónövendék a gyakorló-iskolában, hogy a kis tanulók benne a leendő tanítót ismerhessék és becsülhessék.

9. Tanítónövendéknek első rendű kötelessége lévén a pontosság, az óramulasztástól különösen óvakodják. Előre látható óramulasztásokat kötelesek a tanulók, esetleg szüleik vagy helyetteseik (szállásadók) az osztályfőnöknél vagy az igazgatónál bejelenteni. E bejelentés szükséges az előre nem látható óramulasztásnak esetleg hosszabb tartama alatt is.

A bejelentés azonban még nem igazolása az óramulasztásnak. Az igazolás rendszeren csak — utólagosan történik — a szülőknek vagy helyetteseiknek, betegség esetén a kezelő orvosnak igazolványa alapján.

10. Előre látható óramulasztásra okadatolt esetekben egyes tanítási órákról való elmaradásra az illető tanárok, több órára, de egy napon belül az osztályfőnök, azontúl az igazgató engedelmet adhatnak, akik erről a tanári testületet értesítik. Az így mulasztott órák igazoltaknak vétetnek. De minden ilyen engedélykérés alkalmából felmutatandó a szülőknek vagy helyetteseiknek a mulasztás okát igazoló nyilatkozata.

11. Ha valamelyik tanuló ragályos betegség miatt mulasztott, felgyógyulása után is csak akkor bocsáttatik a tanítási órák látogatására, ha azt a hatósági vagy intézeti orvos megengedhetőnek tartja.

12. A melyik tanuló egy iskolai évben igazolatlanul, habár nem is egyfolytában, annyi órát mulaszt, a mennyi az illető osztályban a heti órák száma, az az intézet kötelékéből elbocsátott-

nak tekintetik. Azonban kevesebb számú igazolatlanul elmulasztott óra is figyelembe jön a szorgalmi és magaviseleti osztályzatok megállapításánál.

13. Az igazolatlan mulasztásokról az osztályfőnök jelentésére az igazgató minden előforduló esetben azonnal értesíti a szülőket vagy helyetteseiket.

14. Ünne- és vasárnapokon a tanulók tartoznak részt venni hitfelekezeti isten-tiszteletén.

15. Ha valamelyik tanuló magántanításra kíván vállalkozni, vagy magát az intézeten kívül óhajtja képezni, erre a tanári testület meghallgatásával az igazgató ad engedélyt.

16. Az igazgató engedélye nélkül a tanulók sem az intézetben, sem azon kívül semmiféle gyűlést nem tarthatnak s az intézet körén kívül álló egyesületeknek vagy társulatoknak tagjai nem lehetnek.

Színi előadásokon, hangversenyeken, felolvasásokon való tényleges szereplés is csak igazgatói engedéllyel történhetik.

17. Az iskola épületeinek, helyiségeinek, butorainak és taneszközeinek bepiszkolása vagy megrongálása szigorúan tilos. A ki ez ellen vét, a kár megtérítésével tartozik. Ha a tettes kinyomozása nem volna lehetséges, a körülményekhez képest a kár megtérítésére az egész osztály, esetleg a tanulók összességé kötelezhető.

18. Egyáltalában tilos:

a) minden oly cselekedet, mely az erkölcsi, vagy illendőségi szabályokkal ellenkezik;

b) az igazgató engedélye nélkül bármely célra szolgáló pénzgyűjtés;

c) fegyver, bot vagy veszélyesebb, sértésre alkalmas eszköz magánál tartása és hordása;

d) ruhaneműek, iskolai eszközök, vagy bármiféle értéktárgyak egymás között való adása-vevése, elcserélése, elzalogosítása, kisorsolása, továbbá a pénzkölcsönzés, adósság-csinálás, kártyázás és egyéb szerencsejáték;

e) úton, utcákon és tereken a csoportosulás, zajongás, rendetlenkedés s bárminemű tüntetéseken való részvétel;

f) minden, ami a polgári törvényekbe vagy hatósági rendeletekbe ütközik.

19. Úgy az évközi nagyobb ünnepekkor adatni szokott kisebb szünetek, mint az iskolai év végén adott nagy szünet alkalmával köteles minden távozó tanuló tartózkodása helyét az igazgatóságnál levő címkönyvbe bejegyezni.

20. Ez intézeti törvények alapján a tanári kar megállapítja az iskolai élet házi rendjét, melyek a tanulóra nézve szintén kötelezők, amint az internatus házi rendje kötelező minden bennlakó növendékre nézve.

IV. Fegyelmi eljárás.

1. Aki az intézet törvényei és rendtartási szabályai ellen vét, az büntetés alá esik. A törvények és szabályok nem tudásával való védekezés senkit sem ment fel a büntetés alól.

2. A fegyelmi büntetések és azok fokozatai a következők:

a) A tanár figyelmeztetése a tanuló hibájának vagy vétségének és következményeinek megvilágításával négy szem között, majd az osztály előtt.

b) Az osztályfőnök intése és feddése négy szem között, majd az osztály előtt.

c) Az igazgató elé idézés, aki a tanári testület meghallgatásával, a szülőknek vagy helyetteseiknek tanácsolhatja a tanuló csendes eltávolítását az intézetből.

d) A tanári értekezlet elé való idézés az állami kedvezmény ideiglenes felfüggesztésével, végleges megvonásával, az intézetből való kizárással; a kizárt tanuló azonban magánvizsgálatra bocsátható, ha kizárására nem valami büntény vagy becsstelenség adott okott.

e) Oly esetekben, midőn félreismerhetetlen az erkölcsi romlottság, melynek orvoslására a képző-intézet eszközei elégtelenek, a tanári értekezlet a tanulónak az ország összes képző-intézeteiből való kitiltását javasolhatja a vallás- és közoktatási miniszternek.

3. Súlyosabb fegyelmi esetekben a büntetéseknek előbb elősorolt fokozatai közül az első fokozatok kiugrásával egyszerre a súlyosabb fokozatok is alkalmazhatók.

4. A fegyelmi büntetésekről az igazgató a szülőket, vagy helyetteseiket haladéktalanul értesíti.

5. Hogy a kizárt, vagy kitiltott tanuló a tanári értekezlet határozatainak jóváhagyásáig a képző-intézetben megtűrhető-e, ez iránt a tanári testület meghallgatásával az igazgató intézkedik.

6. A kizárás, vagy kitiltás ténye és oka a miniszteri megerősítés keltére és számára való hivatkozással a tanuló iskolai bizonyítványába bevezetetik.

Betegápolás.

1. Az intézeti orvos az iskolai év elején minden növendéket megvizsgál és egész év folyamán egészségi felügyelet alatt tartja az egész ifjúságot.

2. Az intézet növendékeiről betegségük esetében a következőképen gondoskodik:

a) A bentlakó növendékek betegségük esetén az internatusban ingyenes orvosi kezelésben részesülnek. Gyógyszereik árának csupán 50⁰/₀-át tartoznak megtéríteni. A betegség alkalmából használható házi szereket (tej, tea, keserű-víz), az intézet ingyen ad s az intézeti orvos által megszabott étrend költségeit is az intézet

viseli. Súlyosabb betegségek esetén a növendék az intézet költségén kórházban ápoltatik, de az ily kórházi ápoltatás költségeit, ha a betegség 30 napon túl tart, az illető növendék maga viseli.

b) Otthonlakó növendék, ha fennjáró beteg, az intézet helyiségében részesül orvosi kezelésben. Ily növendék számára az intézeti orvos által irt rendelvényre a gyógyszer az intézeti gyógyszerárban árengedéssel szolgáltatattik ki, s a gyógyszernek a kedvezményen felül eső ára a biztosítéki díjban nyer fedezetet. Ha igen szegény otthonlakó növendék betegsége kórházi ápolást tenne szükségessé, az illető növendék az intézet jóállása mellett helyezhető el a kórházban, mely esetben, ha a kórházi ápolás 30 napon túl nem terjed, a költségeknek csak 33⁰/₀-át fizeti az illető otthonlakó növendék.

c) Künnlakó növendékeket enyhébb betegségekben az intézeti orvos orvosol s számukra az intézet a gyógyszer 50⁰/₀-át fedezi. Súlyosabb esetekben az ily növendékek az intézet költségén kórházba szállítatnak, de az ápolás költségeit csak 30 nap tartamáig fedezi az intézet.

A 30 napon túl terjedőleg súlyosan beteg növendékek kórházi ápolásáról mind a három esetben a szülők terhére az igazgató intézkedik. Az intézeti orvos rendelvényeit bentlakó növendékek részére az internatus vezető tanára, a többi növendékek részére az igazgató láttamozza.

3. Egyáltalán nem gyógyíttatja az intézet a növendéket a következő esetekben:

a) Ha idült szervi baja van, melyet az intézetbe lépésekor nem fedezett fel.

b) Ha a növendék szándékosan támadja meg testi épségét.

c) Ha az évváró vizsgálatok letétele után számított 24 órán túl betegszik meg, kivéve, ha ittmaradása az intézet érdekében történt.

d) Ha betegedését az intézet fegyelmi szabályaiba vagy a polgári büntető törvényekbe ütköző cselekedet okozta.

4. Az intézeti orvos az intézet helyiségében meghatározott időben rendelő órát tart s ugyancsak meghatározott időben lakásán is fogadja a beteg növendékeket. Ezen időkbén megállapított tapasztalatai alapján teszi meg javaslatait az igazgatóságnál arra nézve, hogy az illető bentlakó növendék talán az internatusban ápolassék-e vagy kórházban.

5. Kivételes esetekben az intézeti orvos tanácsára a beteg növendékek az igazgatóság beleegyezésével más orvosok által irt rendelvényeket is megkészíttethetnek az intézeti gyógyszerárban a rendes kedvezményes áron. De minden körülmények közt szükséges, hogy az ily rendelvényeket az intézeti orvos és az igazgató láttamozzák.

Póstaügy.

1. Az intézet növendékeinek póstaszolgálatot: levelek és más küldeményekben kézbesítést ahhoz képest közvetít, hogy az illető növendék bentlakó-e, otthonlakó-e vagy künnlakó.

2. A bentlakó növendékek számára érkezett levelek, más küldemények az internatus-vezető tanár intézkedései, tehát az internatus házi rendje szerint vétetnek át a postástól és kézbesítetnek az illetőnek.

3. Otthonlakó növendékek számára az intézet postai közvetítést nem vállal magára és éppen ezért a számukra az intézetbe érkezett küldeményeket az iskola visszautasítja.

4. Künnlakó növendékek számára az intézetnek postai közvetítése az iskolai házi rendben állapíttatik meg, s ennek gyakorlati intézése az igazgató tiszte.

B) Az internatus rendtartási szabályai.

1. Általános szabályok.

1. A tanítóképzővel kapcsolatosan, de az iskolai helyiségektől elkülönítetten, egy intézeti rendes tanár vezetése alatt internatus áll fenn.

2. Az internatus célja az, hogy az intézeti növendékekre nézve a szülői házat pótolja és őket családi nevelésben részesítse.

3. Az internatus a tanítóképző azon célját, hogy hivatásukat szerető, vallásos és hazafias tanítók neveltessenek, a családi nevelésnek minden rendelkezésre álló eszközével igyekszik elősegíteni. Megszabott munkarend és állandó felügyelet által igyekszik elősegíteni és lehetővé tenni azt, hogy a növendékek iskolai teendőiknek mentől jobban eleget tehessenek. S hogy az ifjak anyagi gondokkal ne terheltessenek, lakást, ételmezést, mosást és szükség esetében gyógykezelést kapnak.

4. Az internatusba való felvétel általában ösztöndíj jellegével bír s így erre csakis szorgalmas, jó magaviseletű s tanulmányaikban jó eredményt tanúsító szegény sorsú ifjak számíthatnak; kivételesen azonban jó magaviseletű növendékek, mint ösztöndíj nélküli teljes fizetők felvehetők.

5. Az internatusba való felvételt a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr eszközli az intézet tanári karának javaslata alapján.

6. Az internatusban szervezett hely háromféle; és pedig:

a) Ingyenes (egész köztartás), mely az internatusban való ingyenes teljes ellátásból áll.

b) Félfizetéses (félköztartás), melynek élvezője az internatusban szintén teljes ellátást élvez, de az egy növendék részére megállapított ételmezési díjnak felét (ez idő szerint évi 150 koronát) az intézet pénztárába tartozik befizetni.

c) Teljes fizetéses, melynek élvezője egy növendék évi ellátási díját (ez idő szerint 320 koronát) fizeti.

A künn- és otthonlakó növendékek az internatus közéletében, ösztöndíj gyanánt, ingyenes ebédet is nyerhetnek.

7. Az ösztöndíjak adományozása egy évre történik. Ha azonban valamely növendék feltűnő hanyagságot, vagy akár az iskolában, akár az internatusban botrányos magaviseletet tanúsít, az ösztöndíjat évközben is elveszíti.

Ugyancsak eltávolíthatók évközben az internatusból a teljes fizető növendékek is, ha rossz magaviseletük által az internatus jó közszellemét veszélyeztetnék.

8. Minden jótéteményes növendék az ösztöndíj élvezetébe lépéskor a szerelvények használata címén 5 koronát fizet.

Az ételmezési illetőleg az ellátási díjak félevenként előre, tehát a belépéskor és minden év február hónapjának első felében fizetendők be. Kivételes esetben az igazgató engedélyt adhat arra, hogy ezen díjak havi részletekben előre fizetessenek, de ez esetben azok minden hó 8-ig befizetendők. A befizetés elmulasztása az ellátás megszüntét vonja maga után.

II. Internatusi élet.

9. Az internatus vezető tanár a bentlakó növendékek közvetlen előljárója, a szülők (gyámok) helyettesítője. Utasításait a növendékek tartanak kellő tisztelettel fogadni, azok szerint cselekedni és iránta teljes bizalommal viseltetni.

10. Az internatusban a növendékek elhelyezését az internatus vezető tanár eszközli és kijelölt helyét a növendék megtartani köteles.

11. Minden növendék saját használatára a hálóteremben egy ágyat szalmazsákkal és ágyterítővel és egy széket, a dolgozó szobában egy asztalt, egy széket és egy könyvszekrényfiókot – s ruháinak s fehérneműinek elhelyezésére egy szekrényt kap. Ezeket valamint a közös használatra szánt butorokat és berendezési tárgyakat minden növendék kellően kimélni tartozik. A kárt tevők minden kárt megtérítenek.

12. A növendék a következő felszerelést tartozik magával hozni: egy hétköznapi és egy ünneplő öltőruha, őszi és téli kabát, 6 nappali ing, 4 háló ing, 6 lábravaló, 6 törülköző, 8 pár harisnya

vagy kapeza, kellő számú zsebkendő, kézelő és gallér, egy vánkös, egy paplan, 3 alsó lepedő, 3 paplanlepedő, 3 vánköschiha, 4 asztalkendő és egy ivópohár. Fehérneműjét minden növendék a felvétel alkalmával vele közölt számmal tartozik ellátni.

13. Minden növendéknek ezenkívül saját használatára szappant, fésűt, haj- és fogkefét, valamint ruha- és cipő-tisztító keféket kell tartania.

14. Részint a ruhaneműek elhelyezésére szánt szekrények méreteinél fogva, részint nevelési okokból a fenti mennyiségnél több ruhaneművel, valamint más, nem okvetlenül szükséges vagy épen fényűzési cikkekkel való felszerelés nem kívánatos.

15. Az internatusi életben a növendékek általában a tanárkar által megállapított házi rendhez tartoznak alkalmazkodni. A felkészés és étkezés ideje, valamint a tanítási idő kezdete és vége csengővel jeleztetik.

16. Az internatusból a növendékek iskolai szabad idejökben csupán a nappali órákban távozhatnak el, és pedig hétköznapiokon este 6 óráig, ünnep- és vasárnapokon este 7 óráig; de eltávozásukat mindenkor a naposnak tartoznak bejelenteni, egyuttal megemlítve azon helyet is, hová menni szándékoznak. Ezen időn túl és az étkezésekről való elmaradásra az internatus vezető tanára adhat engedélyt.

17. Színházak látogatása, kisebb kirándulások, a mennyiben ezeket nem az iskola rendezi, a bentlakó növendékek által csoportosan a felügyelő tanár vezetése alatt történnek.

18. A karácsonyi és húsvéti szünidőkre a bentlakó növendékek a szülők vagy gyámok beleegyezésével az internatusból eltávozhatnak.

19. Ünnep és vasárnapokon a bentlakó növendékek csoportosan tartoznak felekezetiük istentiszteletén részt venni.

20. Miután a szülői vagy gyámi gondozás alatt álló ifjak a tulajdonukban levő ruhaneműek, könyvek, vagy más értéktárgyak felett szabadon nem rendelkezhetnek, ennél fogva ezeknek egymástól való vásárlása szigorúan tiltva van.

21. Szigorúan tiltva van szeszes italoknak vagy fegyvereknek az internatusban való behozala vagy tartogatása és a szerencsejáték.

22. A növendékek vendéget nem fogadhatnak. Szülők vagy a növendék hozzátartozói azonban az erre kijelölt időben és helyiségben meglátogathatják őket. Kívánatos, hogy e látogatások a vezető-tanárnak minden egyes esetben bejelentessenek.

23. A bentlakó növendékek egymás iránt testvéries szeretettel, a felügyelettel megbizottak iránt tisztelettel és engedelmességgel tartoznak viseltetni.

24. Betegség vagy rosszszállét esetén a növendékek ezt a napos útján, vagy közvetlenül a vezető-tanárnak azonnal tartoznak bejelenteni.

25. Súlyos betegek kezelését és ápolását az internatus nem maga eszközli, hanem ezek, amennyiben a betegség legfeljebb 30 napig tart, az intézet költségén egyik fővárosi kórházban helyeztetnek el; ha a baj idült, vagy hosszabb gyógykezelést kíván, a növendék hazaküldetik.

26. Miután a dohányzás, különösen az ifjúkorban a fejlődésben levő szervezetre határozottan káros, ezért a növendékeknek saját érdekükben áll a dohányzástól lehetőleg tartózkodni. Azonban a dolgozó és háló helyiségekben dohányozni szigorúan tilos.

III. Fegyelmi eljárás.

27. A bentlakó növendék köteles az internatus rendtartási szabályaihoz és házi rendjéhez alkalmazkodni; amennyiben pedig ezen szabályok bármelyikét megszegné, fegyelmi eljárás alá kerül. Az iskolai kötelességeknek bárminemű megszegése, vagy hanyag teljesítése is maga után vonhatja az internatus fegyelmi eljárását oly mértékben és oly eszközökkel, amily mértékben és ahogyan a szülői ház érvényesíti a maga fegyelmező hatását.

28. Az internatusban használt fegyelmi eljárás fokozatai a következők:

- a) a vezető tanár által négy szem között való megintés vagy megdorgálás;
- b) megdorgálás az összes bentlakók jelenlétében;
- c) az internatusból való kimenésnek korlátozása vagy egy időre való teljes eltiltása;
- d) büntetésből más lakószobába való áthelyezés.

29. Ha ezen, az internatus keretében alkalmazott fegyelmi eszközök hatástalanoknak bizonyulnak; vagy ha a növendék súlyosabb beszámítás alá eső kihágást követ el, vagy valamely tettevel botrányt okoz, akkor a fegyelmi eljárást az intézet tanári testülete indítja meg, mely az intézeti rendtartások alapján az elkövetett kihágás szerint ítél.

30. Ezen rendtartási szabályok keretében az intézet tanári kara internatusi házirendet készít.

A budapesti állami tanítóképző ifjúsági önképzőkörének alapszabályai

A kör címe :

A budapesti állami tanítóképző ifjúságának önképzőköre.
E feliratot viseli a kör pecsétje is.

A kör célja :

hogy általa életre keltessenek s megismerhetőek legyenek a növendékek hajlamai, képességei, hogy serkentessenek azoknak az önművelés által való kiképzésére s hogy ezen önmunkásság helyes irányban vezetessék ; továbbá, hogy az ifjúság helyes önismeret által jellemét irányíthassa, megszilárdíthassa ; végül, hogy az önképzés által az önművelési munka megszeretésére, a társas szellem ápolására, egymásnak kölcsönös megbecsülésére vezetessék.

A kör eszközei :

A kör által tartott gyűléseken adatnak elő és mutattatnak be :

1. az előadás formáinak gyakorlására : szépolvasás, szabad előadás, szavalás, szónoklási gyakorlatok ;
2. írásbeli szerkesztő munkálatok gyakorlására : ismertetések, kivonatok, fordítások, bírálatok, önálló tanulmányok ;
3. kísérletek : készítmények, gyakorlati téren elért eredmények, gyűjtések és kísérleti előadások ;
4. zenei előadások (magán- és társas-ének és zene), énekkarvezetés ;
5. tanítás-gyakorlatok és bírálatok ;
6. vitatkozások.

Mindezeknél azonban a tanítói munkakör szolgáljon irányadó szempont gyanánt.

A kör tagjai :

- a) rendes tagok, az intézet ifjúságának sorából ; kívánatos, hogy az önképzés munkájában mindenki részt vegyen ;
- b) tiszteleti tagok, a tanári kar sorából ;
- c) a pártoló tagok, azok sorából, kik a kör működését bármi-képen előmozdították.

A) A kör tisztviselői :

1. Tiszteleti elnök az intézet igazgatója. 2. Elnökök : a tanár-elnök s az ifjúsági elnök ; 3. két jegyző ; 4. pénztáros.

B) A tisztviselők hatásköre.

I. A tiszteleti elnök elnököl az alakuló és záró gyűléseken.

II. Tanárelnök.

1. A tanárelnököt évről-évre a tanári kar küldi ki.
2. A tanárelnök, az ifjúsági elnök meghallgatásával, megállapítja a gyűlések tárgysorozatát.
3. A gyűléseken elnököl.
4. A tisztviselők munkálkodását felülvizsgálja és ellenőrzi.
5. A pályamunkák megbirálására időről-időre bizottságot küld ki; az ilyen bizottsági gyűléseken az érdekelt tanár elnököl s az itt hozott határozatok végérvényesek.
6. Az elnök a tiszteleti tagok közül külön meghívja a közvetlenül érdekelteket s a vonatkozó tételeket tudomásukra hozza
7. Az önképzőkör által kibocsátott iratokat aláírja.
8. A vitatkozások eredményét ő foglalja össze s ő jelenti ki az eredményeket.
9. Részt vesz a kör pénzének kezelésében s a folyó kiadások utalványozására jogosított.
10. Őrzi a kör pecsétjét.

III. Ifjúsági elnök:

1. Az ifjúsági elnök helyettesíti a tanárelnököt, a tanárelnök által esetről-esetre reá bízott elnöki teendők végzésében.

IV. Jegyzők:

1. Egymás között történt megállapodások szerint vezetik az ülések jegyzőkönyveit, az évkönyvet s végzik az összes írásbeli teendőket.
2. A jegyzőkönyveket a következő gyűléseken bemutatják.

V. Pénztáros:

1. Részt vesz a kör pénzének őrizetében.
2. Az elnök utasítására fizetéseket teljesít.
3. A bevételekről és kiadásokról rendes könyvet vezet és ennek alapján esetről-esetre jelentést tesz.
4. Év végén a zárószámadásokat elkészíti s ezt a gyűlésnek bemutatja.

C) A tagok jogai és kötelességei:

1. Az ifjúsági elnök a IV. évesek sorából választható. A jegyzők és pénztáros az összes tagok sorából választhatók, de a

pénztáros tartozik szüleitől vagy gyámjától kiállított jótállási nyilatkozatot felmutatni, melyben az illetők minden, a gyámoltjuk kezeléséből eredő károkért felelősséget vállalnak. A pénztáros megválasztása csak akkor válik végérvényessé, ha a nyilatkozatot benyújtotta.

2. Minden tiszteleti és rendes tag szavazó joggal bír.

3. A tiszteleti tagok azokban a tárgyakban, melyekben közvetlenül érdekeltek, vezetik a vitatkozásokat s döntő véleményt mondanak.

4. Minden tag hozzászólhat bármily napirenden levő tárgyhoz s indítványt tehet a kört érdeklő minden ügyben.

5. Minden rendes tag köteles a kör gyűlésein megjelenni, ellenkező esetben mulasztását elfogadható okokkal igazolni.

6. Minden rendes tag köteles tagsági díj fejében, az iskolai év elején, egy koronát a kör pénztárába befizetni. A kör szegénysorsú tagjai e díj fizetése alól az elnökség által felmenthetők.

7. Minden rendes tag köteles évenként lehetőleg egyszer fellépni.

A kör gyűlései:

1. A gyűlések rendes és közgyűlések.

2. Rendkívüli esetekben a tanárelnök rendkívüli gyűlést hívhat össze.

3. Az első (alakuló) közgyűlés az iskolai év első havában, az utolsó (záró-) közgyűlés május havában tartatik.

4. A rendes gyűlések két heti időközökben tartatnak.

5. Az alakuló közgyűlésen választatnak az ifjúsági elnök, jegyzők, pénztáros, viszonylagos szótöbbséggel s a tanári karnak utólagos jóváhagyásával.

6. A határozathozatalhoz a tagok nagyobb felének jelenléte szükséges.

7. A gyűlésekről jegyzőkönyv vezetnek s ez, valamint a kört érdeklő nevezetesebb mozzanatok, a kiválóbb munkák, a tagok névsora a jegyzők által vezetett évkönyvbe vezetnek.

8. A kör díszgyűléseket is tarthat, melyre vendégek is hívhatók.

Felügyelet.

Az egyesület a tanárkarnak közvetlen felügyelete alatt áll s a tanárkar e felügyeletet kebeléből kiküldött tagja által gyakorolja. Ilyennek tekintetik az önképzőkör vezetésével megbízott tanárelnök.

Ha a tanárelnök a gyűlések vezetésében akadályozva van, helyettesítéséről a tanárkar gondoskodik.

A gyűléseken érvényes határozat csak a tanárkar képviselőjének hozzájárulásával hozható. A hozzájárulás abban nyer kifeje-

zést, hogy a tanárkar képviselője a jegyzőkönyvet aláírja; ha e hozzájárulást megtagadja, az ügy, döntés végett, a tanárkar elé terjesztetik.

A budapesti I. ker. állami tanítóképző-intézet gyakorló elemi iskolájának rendtartási szabályai.

I. A tanulók felvétele.

1. A tanulók felvétele és beiratása a gyakorló népiskolában rendszeresen szeptember hó 1—2. napján történik.

2. A felvételre minden tanuló személyesen és atyja vagy anyja kíséretében jelentkezik a gyakorló iskolai tanítónál.

3. Az első osztályba korlátolt számban csak oly gyermekek vétetnek fel, kik életkoruk hatodik évét már betöltötték, miről születési bizonyítványt kötelesek előmutatni. A többi osztályba a felvétel, a mennyiben üres hely van, az iskoláknál rendszeresen használt értesítő, vagy hiteles iskolai bizonyítvány alapján történik. Hasonlóképen köteles minden, első osztályba lépő tanuló a himlőoltásról szóló bizonyítványt is felmutatni.

4. A beiratási díj 2 korona, a tandíj félévenként 5 korona. Szegénysorsú szülők gyermekei a tandíj fizetés alól az igazgatóság javaslatára a kir. tanfelügyelő által felmenthetők.

5. A tanítás a beiratások után rögtön kezdődik. Ekkor minden tanuló a szükséges kézikönyvek és írószerekkel ellátva tartozik az iskolában megjelenni.

II. Mulasztások.

Betegség vagy egyéb fontos okból eredő s előreláthatólag több napig tartó iskolamulasztás lehetőleg még annak tartama alatt bejelentendő s azután az iskolában való első megjelenéskor a szülőktől, szükség esetén a kezelő orvostól kiállított bizonyítvánnyal igazolandó.

Ha a tanuló ragadós betegségbe esik, ezt szülei tartoznak bejelenteni a gyakorló iskolai tanítónak s a tanuló felgyógyulása után csakis a hatósági orvostól kiállított bizonyítvány felmutatása mellett jelenhet meg az iskolában.

Azon esetekben is tilos közegészségi rendelkezés szerint a tanulónak az iskolába járni, ha családja körében máson fordul elő

a ragadós betegség. Ezen tilalmat is csak hatósági orvosi bizonyítvány szüntetheti meg.

Ragadós betegségnek tekintendők: különösen a valóságos himlő, a bárányhimlő, vörheny, kanyaró, roncsoló toroklob, számarhurut, rüh és egyiptomi szembaj.

III. Tanulmányi szabályok.

A család és iskola összhangzatos működése okából kívánatos, hogy a szülők a tanítót gyermekeik érdekében történő működésében támogassák s e célból óhajtandó, hogy a szülők időnkint keressék fel a gyakorló iskolai tanítót, aki mindenkor készségesen áll rendelkezésükre.

Hogy a szülőknek gyermekeik iskolai életéről időről-időre tudomásuk legyen, minden tanuló havi értesítőt kap, melybe a gyakorló iskolai tanító a gyermekek magaviseletét, szorgalmát, előmenetelét és iskolai mulasztásait bejegyzzi. Köteles azonban ezt a tanuló szüleinek bemutatni, s harmadnap alatt szülője neve aláírásával a gyakorló iskolai tanítónak ismét beszolgáltatni.

Magánvizsgálat a gyakorló iskolában is tehető s ennek díja 32 korona.

IV. Iskolai rend és fegyelem.

Minden tanuló köteles a tanítási órákra (reggel 8, délután 2 óra előtt 5 perccel) az iskolában könyveivel és eszközeivel felszerelve pontosan és tisztán megjelenni. Társai iránt minden tanuló szeretettel viseltessék, kerüljön velük szemben bárminő civódást. Ha valaki mégis bántalmat szenved, óvakodjék a visszatortlástól; terjessze ügyét tanítója elé.

A tanításhoz szükséges könyveken és eszközökön kívül más könyvet, vagy bármely tárgyat, melyre ott szükség nincsen, kivéve a tizórait, az iskolába vinni tilos.

Minden tanuló köteles holmiját tisztán és rendben tartani s minden könyvére és füzetére a nevét ráírni.

Minden tanuló feladatára elkészülve köteles az iskolába járni, tanítás alatt figyelmesen hallgatni és magát illedelmesen viselni. A helytelenkedő és figyelmetlen tanuló érdeme szerint rendre útasttatik.

A tanítási órák közben engedett tiz percnyi szünet alatt, ha az időjárás kedvező, a tanulók üdülés céljából az udvarra mehetnek.

Az udvaron csak illedelmesen s egymás testi egészségét nem veszélyeztető játékokat szabad üzni. Az udvar fáit, s a kert ültvényeit bármikép rongálni tilos.

Csengetyűszóra mindenki illedelmesen a tanterembe vonul, hol a helyét elfoglalva várja a tanítás megkezdését.

A tanítói asztal tárgyaihoz, táblához, ablakokhoz, térképekhez s más szemléltető eszközökhöz nyúlni csak az ezek kezelésével megbízott tanulónak szabad.

Szigorúan tilos továbbá az iskolai épületrészek, bútorok és eszközök befirkálása, összekarcolása, vagy bármi módon való rongálása.

A kár okozója tartozik azt megtéríteni, s ha a vizsgálatból kiderül, hogy szándékosan követte el, kihágása fokához képest még fenyítésben is részesül. Ha a kártevőt nem lehetne kipuhatolni, akkor a kárt az iskola összes tanulói térítik meg.

Más jószágát rongálni még tréfából sem szabad, annál kevésbé eltulajdonítani.

A talált tárgyakat azonnal át kell adni a tanítónak, kitől a tulajdonos, kellő igazolás után átveheti.

A tanulók az iskolai órák bevégezése után kötelesek csendben és rendben hazamenni. Az utcán vagy a közhelyeken pajkoskodó, vagy kihágást elkövető tanulók iskolailag is fenyítést nyernek.

Általában köteles a tanuló minden cselekedetét a jó erkölcs és az illedelem szabályai szerint intézni.

A tanulók a szorosabb értelemben vett erkölcsi kihágásokért — ha rajtuk a tanítónak atyai intései nem fognak — az állami népiskolai hatóságok számára kiadott m. kir. közoktatásügyi ministeri utasításba foglalt rendtartási gyakorlat és fegyelmi szabályok alapján komoly és szigorú fenyítés alá esnek.

Ezen rendszabályzat megtartása a tanulókra az intézetbe való felvétel után azonnal kötelező.

Budapesten, 1902. szept. 2.

Dr. Baló József,
tan. igazgató.

I. Az iskolai év történetéhez.

Az 1902/3. iskolai év második esztendeje volt az elemi tanítóképzőintézet tanulmányi és fegyelmi önállóságának. Éve volt annak a munkának, a mely ebben a keretben, számolva a helyiség sokféle hiányaival, az intézet hiányos felszerelésével, mindent megtett, hogy e hiányokon lehetőség segítsen s e körülmények az intézet színvonalán ne legyenek észrevehetőek.

Nem az indította munkára a tanári kart, hogy minden látogató az intézetnek a székesfővároshoz nem méltó elhelyezéséről beszélt, hanem annak belátása, hogy ezen körülmények egyhamar nem látszanak megváltoztathatóknak, tehát e keretben kell azt a legjobbat alkotni, mire a testület képes.

S jóllehet a tanári kar felterjesztést is intézett a magas minisztériumhoz, a melyben az intézet célszerűbb elhelyezését, legalább az iskolai épületnek emeletre való kiépítését kérte, s ennyiben az intézetnek külső képben való fejlesztéséről sem feledkezett meg, a főmunka mégis az iskola belső kiépítésére esett.

Nevezetesen a helyiség legutolsó pontjának is kihasználásával, a természettudományi szertárnak koncentrálásával, mi által tanári könyvtári helyiség is keletkezett; a gyakorló-iskola kisebb, mellék-helyiségeinek értékesítésével, a helyiségben tűrhetőbb állapotokat teremtett. Ez az évnak topografiai eredménye, de ez még mindig távol áll attól, hogy a növendékek ne az egyes szertári helyiségekben is tartsák zenei gyakorló óráikat, miközben egyik kötelesség teljesítésével ellene állanak a másik kötelesség teljesítésének, s attól, hogy pl. a gyakorló-iskola is úgy és annyi tanítóval szerveztessék, a mint azt az új tanterv és a rendtartás is méltán megköveteli.

Az iskola belső életében azonban több eredményre mutathatunk rá.

A tanítás évről-évre fokozottabb egybehangzással folyik, s ebben a némileg meghonosodott módszeres konferenciák jó eszköznek bizonyultak. Az iskolai élet törzse új hajtásokat honosít meg,

így pl. az ifj. önképzőkör behatóbb munkásságának ez volt az első éve.

Nagyon foglalkoztatta a tanári kart ebben az évben az új tanterv előkészítése, amelyet az iskolai munkán kívül is több tan könyv megírásával és alapos buzgalommal végzett.

Erős a meggyőződés, hogy a tanári karnak, eddigi összhangzó munkájával, amennyiben az úgy folytatódik, az intézet fokról-fokra magasabb színvonalra fog emelkedni, dacára az anyagiak mostohaságának s hiszem, hogy az illetékes tényezők is közel állanak ahhoz, hogy e népes és buzgón működő intézetet a keretében, elhelyezésében is korszerűvé tegyék. Az e pontban említett irányzat és munkásság, szóval az intézet állapota és munkássága ez Értesítőnek különböző fejezeteiben és cikkeiben talál kifejezésre.

1. Az 1902/3. iskolai év fontosabb eseményei.

1902.

Szeptember 1-én: évmegnyitó konferencia.

Szeptember 2-án: 14 tanuló javítóvizsgálata.

Szeptember 3. és 4-én: Beíratkozások, a melyeken 148 növendék iratkozik be.

Szeptember 5-én: az 1902/3. iskolai év ünnepies megnyitása *Veni sancte*-val és *dr. Baló* igazgató beszédével.

Szeptember 6-án: a tanítás kezdetét veszi.

» » Az internatus hiv. megnyitása. *dr. Kiss A.*, kir. tan., az anyagi ügyek — és *dr. Baló J.* a tanulmányi és fegyelmi ügyek igazgatója és *Snašel F.* internatus-vezető jelenlétében.

Szeptember 8-án: Kisasszony-napja, iskolai szünet.

A IV. évesek *Miklós G.* és *Horvay Ede* r. tanárok vezetésével hazánk északkeleti vidékeire tanulmányi kirándulásra indulnak.

Szeptember 12-én: *dr. Verédy K.* kir. tanácsos, tanfelügyelő úr ellenőrző látogatást tesz.

Szeptember 14-én: a kirándulók hazaérkeznek.

Szeptember 19-én: *Kossuth L.* születésének százados évfordulója alkalmából iskolai ünnep.

Szeptember 23-án: a r. kath. ifjak *gyónása*, 24-én reggel *áldozása*.

Szeptember 27-én: az ifj. *segítő-egyesület* és *önképzőkör* alakuló közgyűlése.

Szeptember 29-én: *Polgár Gyula* magyarázattal bemutatja a magyar szent korona hű utánzatát a növendékeknek.

Október 9-én: ifj. kirándulás a városligeti műcsarnokba *Nagy F. K.* és *Horvay Ede* r. tanárok vezetése mellett.

Október 12—14-én: *Király Pál* polg. tképző-int. c. igazgató és az intézet volt tanára halála alkalmából iskolai szünet.

- Október 31-én: a prot. tanulóknak iskolai szünet.
 November 1-én és 2-án iskolai szünet.
 November 19-én: Erzsébet-királyné emlékezésére isk. ünnep.
 November 25-én délután dr. Verédy K. kir. tan., tanfelügyelő megboldogult leányának temetése alkalmából iskolai szünet.
 November 28-án: *Vieneé-Moskovics* bűvész előadása az ifjúság előtt.
 December 11-én: javító-képesítő vizsgálatok.
 December 12-én: a róm. kath. tanulók gyónása és 13-án *áldozása*.
 December 22-én: osztályozó-konferencia.
 December 23-án: az I. évharmadi értesítők kiosztása és szünet
 1903. január 3-áig.

1903.

- Január 6-án: iskolai szünet, mikor *dr. Baló József* igazgató vezetésével a III. és IV. évesek részt vesznek a budapesti tanító-egyesület közgyűlésén.
 Február 24-én: *hűshagyó kedden* d. u. és
 Február 25-én: *hamvazó szerdán* d. e. iskolai szünet.
 Március 14-én: *Demény Albert* színművész előadása a növendékeknek.
 Márczius 15-én: önképzőköri ünnep, melyen nagy közönség van jelen.
 Márczius 6-án *Oheroly János*, tornatanár a tornateremben 4 m. magasról leesik a miért egy pár hétig előadást nem tarthat s az intézet a kerületi tornaversenyen sem vehet részt; ápr. 29-től május 20-ig a tanári kar tagjai helyettesítik.
 Márczius 24-én: a r. kath. tanulók *gyónása*, 25-én *áldozása*.
 Márczius 16-án: *dr. Verédy K.*, kir. tanácsos, székesfővárosi kir. tanfelügyelőnek a III. oszt. vaskoronarenddel való kitüntetése alkalmából rendkívüli tanári gyűlés.
 Április 15-ig húsvéti iskolai szünet.
 Április 18-án az 1848. évi törvénycikk szentesítésének emlékére iskolai ünnep.
 Április 24-én: gyakorlati versenytanítás az ifjúsági segélyező-egyesület *Keller-alapja* kamataiért.
 Nyertesek: *Jánosy Imre* IV. és *Glöckner K.* III. évesek.
 Május 10-én: d. e. *dr. Baló J.*, igazgató vezetése mellett az I. ker. kiseddóvó meglátogatása; és d. u. vizsgálat a tűzoltástanból, a megbetegedett *Szidanits F.* helyett *dr. Szily József* önként. tűzoltó-parancsnok és *Oleják Károly* közreműködésével.
 Május 24-én: a végző IV. osztály vizsgálat.
 Május 25-én: a Ganz-gyár meglátogatása *Miklós G.* r. tanár vezetésével.
 Junius 2-től 20-ig: *képesítő- és osztályvizsgálatok*.
 Junius 14-én: *évszázó ünnepély* tartatott.

2. Fontosabb miniszteri rendeletek.

A 49.240/1902. sz. m. rendelet elfogadja a tanári karnak s az igazgatóságnak az 1902/3. isk. felvételekre vonatkozó javaslatát.

Az 50.453/1902. sz. m. rendelet megerősíti az óra- és tárgy-beosztást illető javaslatot s óraadónak — 6 órára — *Miklós Gergely* r. tanárt bizza meg.

A 75.405/1902. sz. m. rendelet az intézet 1901/2. isk. évi *Értesítőjét*, mint isk. jelentést jóváhagyó tudomásul veszi.

Az 54.278/1902. sz. m. rendelet utalványozza *Horvay Ede* r. tanárnak a II. ötödéves pótlékot.

Az 52.451/1902. sz. m. rendelet *Szidanits Ferencz*, főreálisk. tornatanárnak, mint ez iskolában a *tűzoltás* tanárának kitüntetése ügyében, egy előbbi felterjesztéshez bővebb adatok felterjesztését rendeli el.

A 60.819/1902. sz. m. rendelet a polg. isk. V. és VI. oszt. meg a tanítóképző I. és II. oszt. tárgykülönbözetéből a III. osztályba lépő tanulók részére a vizsgálatot egységesíti.

Az 52.721/1902. sz. m. rendelet szerint *krétát*, a mennyiben egyenlő árról van szó, a szárazvámi részvénytársaság gyártmányai-ból kell beszerezni.

Az 55.765/1902. sz. m. rendelet *dr. Baló J.*, igazgató számadásait rendeli betérjeszteni a nyári továbbképző-tanfolyam tárgyában.

A 64.801/1902. sz. m. rendelet rendezi a baptisták hitoktatását.

A 68.636/1902. sz. m. rendelet a hitoktatók óradíjait utalványozza.

A 70.756. és 70.759/1902. sz. m. rendeletek megadják a felmentvényt az int. *tornaverseny és vácz-visegrádi* kirándulás számadásaira.

A 71.020/1902. sz. m. rendelet az óratöbbletekért az óradíjakat utalványozza.

A 4096/e/1902. sz. m. rendelet szerint a fizetésről a nyugták számfejtés céljából a hó 15-ig betérjesztendőek.

A 80.651/1902. sz. m. rendelet jóváhagyja a külső internatus szervezését.

A 3076/e/1903. sz. m. rendelet küldi a könyvtár számára a *Népszámlálás főbb demografiai eredményei* c. könyvet.

A 92.940/1902. sz. m. rendelet kimutatást kíván azon költségekről, a melyek az 1904. évi költségvetésben kielégítést várnak.

A 90.525/1902. sz. m. rendelet helyreigazítólag elrendeli, hogy az óradíjasok nyugtáját a tanulmányi igazgató láttamozza.

A 92.323/1902. sz. m. rendelet *Bésán-féle* ösztöndíj-pályázatról szól.

A 4431/1903. sz. m. rendelet *Farkas S.* r. tanárnak a VIII. fiz. osztálybeli fizetést utalványozza.

A 40.181/1903. sz. m. rendelet alatt az *új tanterv* érkezik.

A 7586/1903. sz. m. rendelet helybenhagyja az 1903/4. isk. évre vonatkozó felvételi javaslatot.

Az 1136/e/1903. sz. m. rendelettel küldetik *Az állatok világa*, V. Madarak c. mű a könyvtár számára.

A 2597/1903. sz. m. rendelet a városok hivatalos neveinek használatáról szól.

A 17.767/1903. sz. m. rendelet a *kerületi tornaversenyek* tárgyában.

A 17.595/1903. sz. m. rendelet az oklevelek anyakönyveinek adatbeli pontosságát rendeli el.

A 88.237/1903. sz. m. rendelet a felszerelésekre 1000 Kt engedélyez.

A 23.724/1903. sz. m. rendelet könyvek beszerzésére vonatkozik.

A 81.406/1902. sz. m. rendelet a gazdasági oktatás szükségleteiről költségvetést kíván.

A 25.349/1903. sz. m. rendelet az isk. épületek rongálódása tárgyában.

A 27.332/1903. sz. m. rendelet a tképző-int. tanárok nyári tanfolyamáról.

A 24.653/1903. sz. m. rendelet az 1903/4. isk. évi I. oszt. tankönyvek megállapítását 1903. szeptemberre rendeli.

A 28.293/1903. sz. m. rendelet a selyemtenyésztésről szóló előadások tárgyában.

A 33.896/1903. sz. m. rendelet a néptanítók szünidei továbbképző tanfolyamáról szól.

A 37.058/1903. sz. m. rendelet statisztikai táblák kitöltését rendeli el.

A 42.982/1903. sz. m. rendelet szerint október 31-ike a protestánsoknak szabad nap.

A 39.611/1903. sz. m. rendelet szerint a fiumei olasz tanulók az olasz nyelvben is oktatandók.

II. A képző-intézet állapota.

1. A tanári testület és munkaköre.

1. *Dr. Baló József*, az intézet tanulmányi igazgatója. Képesítve van elemi-, valamint a nyelv- és történettudományi szak tárgyaiból polgári iskolákra; érettségi-, továbbá középisk. tanári alap- és szakvizsgálatot tett. Bölcsészettudor. Tanít 1881. óta. F. f: VIII. 1. Tanította a lélektant, a módszertant, a neveléstörténetet, a szervezetant és neveléstant. Vezette a tanítási gyakorlatokat. Heti óráinak száma: 13.

2. *Miklós Gergely* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a mennyiség- és természettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Tanít 1880. óta. F. f: VIII. 1. Tanította a természetrajzot; a természet- és vegytant; a számtant az I., II. III., IV. osztályban, a mértant a II., III. és IV. osztályban, részben mint óraadó. Heti óráinak száma: 24, az I. oszt. főnöke és az ifj. segítőegyesület tanárelnöke. A természetrajzi, természettani és vegytani szertárak őre. Az orsz. tanszermuzeum titkára. Az orsz. polgáriskolai egyesület pénztárosa. A tanári értekezletek jegyzője.

3. *Horvay Ede* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a nyelv- és történettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Zenetanári vizsgálatot tett. Tanít 1891. óta. F. f: VIII. 3. Tanította a németnyelvet, a hegedűt, a protestáns egyh. éneket. Heti óráinak száma: 18. A IV. osztály főnöke; az ifj. zenekar tanárelnöke. A Tanítóképző-tanárok orsz. egyesületének pénztárosa.

4. *Sztankó Béla* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a nyelv- és történettudományi szakcsoport tárgyaiból polg. iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Zenetanári vizsgálatot tett. Tanít 1889. óta. F. f: VIII. 3. Tanította a magyar nyelvet az I. osztályban; ezen kívül az éneket, zenét, összhangzattant, róm. kath. egyházi éneket s a karéneket. Heti óráinak száma 19. A III.

oszt. főnöke, az ifjúsági könyvtár őre. A Tanítóképző tanárok orsz. egyesületének főtitkára és a felső nép- és polg. isk. tanítóvizsgálóbizottság tagja.

5. *Farkas Sándor* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra és a nyelv- a történettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Tanít 1894. óta. F. f: IX. 2. Tanította a magyar nyelvet a II., III., IV. osztályokban és a földrajzot, a történetet, az alkotmánytant. Heti óráinak száma 18. A II. osztály főnöke; az ifjúsági önképzőkör tanárelnöke.

6. *Snašel Ferenc* r. tanár. Tanít 1887. óta. F. f: VIII. 2. Tanította a gazdaságtant, vezette a gazdasági gyakorlatokat. Heti óráinak száma: 10, mely a polgári iskolai tanítóképzőben nyer kiegészülést. Internatusi felügyelő és intézeti gazda.

7. *Nagy F. Károly* r. tanár. A II. ker. tanítónőképzőhöz s ezen intézethez együttesen kinevezett r. tanár. Tanít 1871. óta. F. f: VIII. 1. Tanította a szépirást s a rajzot. Heti óráinak száma 7, mely a II. ker. áll. tanítónőképzőben nyer kiegészülést.

8. *Oheroly János* r. tanár. Okl. tornatanár. Tanít 1871. óta. F. f: VIII. 1. Tanította a tornát. Heti óráinak száma: 4, mely a II. ker. áll. tanítónőképzőben, a polg. isk. tanító- és tanítónőképzőben nyer kiegészülést.

9. *Kún Alajos* r. tanár, gyakorló iskolai tanító. Képesítve van elemi iskolákra és tornából középiskolákra. Tanít 1879. óta. F. f: IX. 1. Tanítja az osztatlan négy osztályú gyakorló iskolában a hittan kivételével az összes tárgyakat; részt vesz a tanítási gyakorlatok előkészítésében.

10. *Dr. Hanzély Béla* orvos, óraadó tanár. Tanította a test- és egészségtant és életmentést. Heti óráinak száma: 3. Intézeti orvos.

11. *Szabó Gábor*. Gyakorló polgári iskolai r. tanár. Óraadó. Tanította a kézügyességet. Heti óráinak száma: 6.

A hittan tanárai.

1. *Mintsek Antal*, esztergom-főegyházmegyei áldozó pap; a római és görög kath. tanítójelöltek és a gyakorló iskola róm. kath. tanulóinak hitoktatója. Heti óráinak száma a tanítóképzőben 7, a gyakorló iskolában 2, együtt: 9.

2. *Bogoevics Gy. Ghénadie*, görög-keleti román esperes, a görög-keleti román tanuló (1) hitoktatója.

3. *Kádár Lajos* hittanár, az ev. ref. tanulók hitoktatója. Óráinak száma: a tanítóképzőben 3, a gyakorló iskolában 2. Összesen 5.

4. *Mohr Henrik*, ág. hitv. ev. segédlelkész és tanító, az ág. hitv. evang. tanulók hitoktatója; heti óráinak száma a tanítóképzőben 3, gyakorló iskolájában 1=4.

5. *Dr. Heller Bernát*, főreálisk. tanár, az izraelita tanulók hittanára. Heti óráinak száma összesen 2.

Hosszabb ideig tartó helyettesítések ebben az iskolai évben is kevésbé fordultak elő. Rövidebb ideig, legfeljebb 2 hétig tartóan szükségessé vált helyettesítések házilag nyertek megoldást. Leghosszabb ideig tartó helyettesítés akkor fordult elő, mikor *Oheroly János*, tornatanár a tornateremben történt véletlen baleset miatt 4 m. magasból leesett s őt egy pár hétig helyettesíteni kellett.

A tanárok irodalmi működése.

Dr. Baló József, dr. Hanzély Béla, egészségtan tanára és intézeti orvos közreműködésével szerkesztette »*A testi élet ismeretése, egészségügyi és neveléstani vonatkozásokkal*«, c. tankönyvet tanító- és tanítónőképzők I. osztálya számára.

Miklós Gergely. Kidolgozta: A közönséges számtan és algebra II. részét tanító- és tanítónőképző intézetek számára. Az állattan 5. kiadását a tanító- és tanítónőképzők számára. A növénytan 4. kiadását a polgári iskolák számára. Ismertetést az április hóban megtartott bécsi tanszerkiállításról a Polg. isk. Közlönyben.

Sztankó Béla. Sajtó alá rendezte Dalos könyv c. műve I. kötetének 4., II. kötetének 3., s III. kötetének 2. kiadását. Átdolgozta Bartalus »Magyar Énekiskola« c. művének I. kötetét. »Énekiskola« c. művet (I. köt.) irt tanító- és tanítónőképző-intézetek számára.

Horvay Ede. Irt »Német nyelvtant és olvasókönyvet« a tanító- és tanítónőképzők I. osztálya számára.

Farkas Sándor. Irt Csillagásztani és Fizikai Földrajzot dr. Kovács Jánossal a tanító- és tanítónőképzők I. osztálya számára, ugyancsak e célra megírta az egyetemes történetnek első kötetét, az ó- és középkort.

2. A növendékekről.

a) A növendékek névsora

(az osztálynaplóba jegyzett következő adatokkal: név, születési idő és hely, az atya vagy gyám neve és foglalkozása, a növendék vallása, anyanyelve, a tanítóképzőbe való felvétel előtt végzett tanulmányai).

I. osztály.

1. *Battyányi László*, 1885. aug. 5., Rád; atyja — László isk. szolga; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

2. *Bazánt Géza*, 1887. jun. 16., Duna-Keszi, atyja — Vincze, kántortanító; r. kath., magyar; megelőzőleg polg. isk. IV. osztály.

3. *Bendák Gyula*, 1886. nov. 7., Brassó; gyámja Molnár Viktor miniszt. tanácsos; ág evang., magyar; polg. isk. IV. oszt.

4. *Benzán Rafael*, 1886. okt. 24., Fiume; atyja — József, szolga, r. kath. olasz; polg. isk. IV. oszt.

5. *Bereczky Béla*, 1885. jun. 17., Komárom; atyja — Kálmán, mérnöki munkás; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.
6. *Czibula Pál*, 1885. nov. 25., Otrokocs; anyja — Mária, szakácsné; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
7. *Csányi József*, 1885. okt. 5., Budapesten; atyja — József, lakatossegéd; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
8. *Csia Antal*, 1886. jan. 1., Czofalva; anyja — Ida, magánzó; ev. ref., magyar; polg. IV. oszt.
9. *Dallos Lajos*, 1887. szept. 9., Budapest; atyja — István; ág. evang., magyar; polg. isk. IV. oszt.
10. *Deim János*, 1887. dec. 15., Budapest; atyja — István, kapus; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
11. *Deme Bálint*, 1887. febr. 21., Lád-Besenyő; atyja — Bálint, hivatalszolga; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.
12. *Eisenstock Alajos*, 1886. ápr. 19., Budapest; atyja — Imre, m. kir. posta s távirtda főtiszt; r. kath., magyar; polg. isk. IV. osztály.
13. *Felsner Sándor*, 1888. márc. 25., Tesmag; anyja özv. Felsner Mórné, kiskereskedő; izr., magyar; polg. isk. IV. oszt.
14. *Franzoso Richard*, 1885. szept. 25., Turn-Szeverin; atyja — Márk, főművezető; r. kath., német; polg. isk. IV. oszt.
15. *Galler László*, 1887. máj. 26., K.-Nyék; anyja — Józsefné, nyugdíjas; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
16. *Gabel Dezső*, 1888. jun. 14., Brezova; atyja — Gyula, sz. főv. tanító; izr., magyar; polg. isk. IV. oszt.
17. *Gulyás Samu*, 1886. dec. 1., Jolsva; atyja — Samu, iparos; ág. evang., tót; polg. isk. IV. oszt.
18. *Gyulányi Aladár*, 1885. nov. 13., Ipolyság; atyja — István, sz. főv. tanító; r. k., magyar; polg. isk. IV. oszt.
19. *Hamlik Samu*, 1886. dec. 16., Kövi; atyja — Sámuel, iparos; ág. evang., tót; polg. isk. IV. oszt.
20. *Herrmann Mihály*, 1887. jul. 1., Seregélyes; atyja — Mihály, rendőr ellenőr; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
21. *Illyés Lajos*, 1885. jul. 27., Budapest; atyja — Zsigmond, egyet. kapus; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.
22. *Jakopovits István*, 1886. dec. 26., Budapest; atyja — Lajos, sz. főv. tanító; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
23. *Kárner Pál*, 1887. máj. 27., K.-Szt.-Iván; atyja — János, tanító; ág. evang., német; polg. isk. IV. oszt.
24. *Keleti Lajos*, 1887. nov. 26., Budapest; anyja — Béláné, r. kath., magyar; réal. isk. IV. oszt.
25. *Klöczl József*, 1885. ápr. 11., Budapest; atyja — Márton, munkás; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
26. *Kucharik József*, 1886. január 1., Budapest; atyja — József, iparos; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
27. *Láng Tivadar*, 1887. szept. 21., Barkóc; atyja — Ignác, tanító; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

28. *Magyary Lajos*, 1888. jan. 6., Budapest; atyja — Lajos. lakatos; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

29. *Münstermann Ernő*, 1886. márc. 27., Szilágy-Somlyó; atyja — Gyula, pénzügym. számellenőr; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.

30. *Nyers Elek*, 1886. máj. 8., Budapest; atyja — Elek, lakatossegéd; r. kath., magyar; gymn. IV. oszt.

31. *Paulik László*, 1888. jan. 30., Budapest; atyja — József, nyomdai művezető; g. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

32. *Puskovits Endre*, 1888. febr. 21., Budapest; anyja — Adolfné, nyugdíjas; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

33. *Ray Sándor*, 1887. ápr. 20., Budapest; atyja — Péter, munkás; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

34. *Sándor István*, 1887. nov. 11., Nagy-Bánya; anyja — Istvánné, gyárimunkásné; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.

35. *Stolmár Viktor*, 1886. jul. 21., Budapest; atyja — Sebestyén, posta és távirtda műszerész; r. kath., magyar; polg. isk. V. oszt.

36. *Sütő Tibor*, 1887. aug. 16., Budapest; anyja — Jánosné, nyugdíjas; ág. ev., magyar; polg. isk. V. oszt.

37. *Szántó Lajos*, 1885. dec. 29., Rácz-Mecske; atyja — Lajos, rendőr; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

38. *Szente Lajos*, 1888. aug. 24., Budapest; atyja — Károly, sz. főv. lámpagyújtogató; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.

39. *Vándory Dezső*, 1884. aug. 17., Bukarest; anyja — Lajosné, magánzó; ev. ref., magyar; gymn. IV. oszt.

40. *Véky Ferenc*, 1888. okt. 26., N.-Berczel; atyja — Gábor, asztalos; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

41. *Virág László*, 1885. máj. 25., Budapest; gyámja Dr. Virág Gyula, ügyvéd; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

42. *Véhner Géza*, 1888. július 8., Budapest; atyja — Gyula, közs. isk. igazgató; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

II. osztály.

1. *Adamkovits Bertalan*, 1886. nov. 5., Budapest; atyja — Bertalan, magánzó; r. kath. magyar; megelőzőleg polg. isk. IV. osztály.

2. *Ballun Ferenc*, 1884. márc. 25. Tápió-Sáp; atyja — János, néptanító; r. kath. magyar; gymn. IV. osztály.

3. *Baráth Árpád*, 1885. febr. 9. Jászberény; atyja — Péter, földbirtokos; r. kath. magyar; gymn. IV. osztály.

4. *Baráth Géza*, 1887. máj. 6. Budapest; atyja — Endre, szabó; róm. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.

5. *Berinza István*, 1887. febr. 1. Sajó-Szt.-Péter (Borsodm.); gyámja Berinza János, a hülyék intézetének igazgatója; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.

6. *Bóna Menyhért*, 1886. jan. 4. Jász-Jákóhalma; atyja — Menyhért, hiv. szolga; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
7. *Borzsák Benő*, 1886. nov. 23. Monor; atyja — Sándor, ügyvéd; ev. ref. magyar; gymn. IV. oszt.
8. *Bruss Nándor*, 1886. máj. 30. Fiume; atyja — Herrman, asztalos; r. kath. olasz; polg. isk. IV. oszt.
9. *Debreczeny Miklós*, 1886. nov. 6. Budapest; atyja — Károly, művezető; r. kath. magyar; gymn. IV. oszt.
10. *Elszász Imre*, 1883. jul. 16. Újpest; atyja — Oszkár, tanító, Budapesten, r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
11. *Fetter Ferencz*, 1886. aug. 3. Budapest; anyja — Emilia; mosónő; r. kath. magyar; polg. isk. V. oszt.
12. *Gaál Ödön*, 1886. okt. 10. Szada (Pestm.); atyja — János, tanító; ev. ref. magyar; polg. isk. IV. oszt.
13. *Gabler Ödön*, 1886. okt. 2. Budapest; atyja — Lajos, Pál, pénzügyi tanácsos; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
14. *Gerhard Lajos*, 1886. ápr. 26. Budapest; atyja — József, cipész; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
15. *Grefl János*, 1886. szept. 28. Pest — Hidegkút; atyja — Pál, földműves; r. kath. német-magyar; polg. isk. IV. oszt.
16. *Hán Győző*, 1885. szept. 24. Budapest, atyja — János, bolti szolga; r. kath. magyar; gymn. V. oszt.
17. *Háry Ferenc*, 1886. jun. 4. Budapest; atyja — Ferencz, sz. főv. pénztáros; r. kath. magyar; gymn. IV. oszt.
18. *Hetyey Ferenc*, 1884. ápr. 24. Nyim (Somogym.); atyja — Ferenc, dijnok; r. kath. magyar; gymn. V. oszt.
19. *Imreh Károly*, 1886. aug. 3. Kovászna (Háromszékm.); atyja — György, timár; ev. ref. magyar; polg. isk. IV. oszt.
20. *Király Lajos*, 1884. márc. 22. Budapest; atyja — László, fehérmű tisztító; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
21. *Kiss Antal*, 1885. nov. 22. Kovászna (Háromszékm.); atyja — Vén József, földműves; ev. ref. magyar; gymn. IV. oszt.
22. *Klotzbücher Viktor*, 1887. jul. 24. Budapest; atyja — Károly, cipész; ág. ev. magyar; polg. isk. IV. oszt.
23. *Kovách Arpád*, 1885. jun. 6. Kis-Vejke, Tolnam.; atyja — Gyula, körjegyző; ev. ref. magyar; gymn. IV. oszt.
24. *Lipovecz Aurél*, 1886. márc. 20. Bakony-Szt.-László (Veszprém.); atyja — Antal, sz. főv. hivatalnok; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
25. *Mittl Ferencz*, 1887. febr. 7. Lapincs-Újtelek (Vasm.); atyja — István, tanító; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
26. *Molnár Zoltán*, 1882. máj. 3. *Alistál* (Pozsonym.); atyja — Ambrus, tanító, r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
27. *Orsovsky László*, 1886. dec. 10. Nyiregyháza; atyja — Gyula, tanító; r. kath. magyar; gymn. IV. oszt.
28. *Pápai Gyula*, 1886. ápr. 29. Budapest; atyja — Gyula, sz. főv. adótiszt; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.

29. *Piazza Antal*, 1887. jul. 27. Budapest; atyja — Nándor, asztalos; r. kath. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
30. *Pingitzer Károly*, 1884. okt. 8. Budapest, atyja — Mátyás, magánhivatalnok; ág. evang. német-magyar; polg. isk. IV. oszt.
31. *Ring Ödön*, 1884. okt. 7. Marczali, (Somogym.); anyja — Erzsébet, szülésznő; r. kath. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
32. *Schmidt János*, 1887. ápr. 5. Budapest; anyja — özv. Jánosné, magánzó; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
33. *Steiner Rezső*, 1886. nov. 16. Budapest; atyja — Ferencz, kávé; r. kath. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
34. *Szilágyi Béla*, 1884. jan. 4. Kis-Báb (Nyitra); atyja — György, magánzó; r. kath. magyar; főreálisk. IV. oszt.
35. *Teklesz Alfréd*, 1887. máj. 4. Hosszúfalú (Brassóm.); atyja — Henrik, kereskedő; ág. ev. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
36. *Unger János*, 1883. dec. 14. Bárkvér (Vasm.); atyja — Antal, sz. főv. rendőr; r. kath. német-magyar; polg. isk. V. oszt.
37. *Wilde Ferencz*, 1887. márc. 22. Budapest; atyja — Richárd, szabó-segéd; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.

III. osztály.

1. *Bazsó Károly*, 1884. nov. Lak (Komáromm.); atyja — Károly, körjegyző; róm. kath., magyar. Megelőzőleg a polg. isk. IV. o.
2. *Dermár Pál*, 1885. nov. 22. Budapest; — János, vállalkozó; r. kath.; magyar. Gymnasium V. oszt.
3. *Ébner Rezső*, 1886. márc. 6. Svedlér (Szepesm.); — Károly, tanító; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
4. *Ember György*, 1884. jun. 18. Bpest; — János, s. tanfelügyelő; gör. kath., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
5. *Fetter Kornél*, 1884. jun. 10. Bpest; — György, igazg. tanító; r. kath., magyar. Polg. isk. VI. oszt.
6. *Frankendorfer Róbert*, 1886. május 14. Ruszt; — Mátyásné, földbirtokos; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
7. *Glöckner Keresztély*, 1883. nov. 3. Alsó-Nána (Tolnam.); — Keresztély, napszámos; ev. ref., magyar. Gymnasium IV. oszt.
8. *Gyurkovits Zoltán*, 1882. jul. 21. Bpest; — Béla, főv. tanító; róm. kath., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
9. *Hajas György*, 1885. május 11. D.-Pentele; — Mihály, kántortanító; róm. kath., magyar. Polg. isk. IV. o.
10. *Halbarih József*, 1886. jan. 18. Bagonya (Zalam.); — Henrik, vendéglős; r. k., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
11. *Hanl Antal*, 1885., szept. 25. Budapest; — József, villamos szerelő, r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
12. *Kerckes Elemér*, 1885. okt. 13. Bpest; — Lajos, tisztviselő; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

13. *Kégl Tibor*, 1884. jul. 13. Szt.-Király (Pestm.); — István, bizt. társ. főfelügyelő; r. k., magyar. Gymn. IV. oszt.
14. *Kiss Sándor*, 1885. aug. 5. Bpest; — István, hiv.-szolga; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
15. *Koháry Géza*, 1883. decz. 23. Túrkeve; — József, takarékpénztári hivatalnok; ev. ref., magyar. Polg. isk. V. o.
16. *Lenkei Vilmos*, 1885. jul. 17. Bpest; gyámja: Szakos János, földbirtokos, Monor; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
17. *Luspay Sándor*, 1886. febr. 23. Pásztó (Hevesm); — Pál, isk. gépész; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
18. *Márkus F. Rezső*, 1882. nov. 2. Budapest, ev. ref.; atyja: — István, cipész; magyar. Polg. isk. IV. oszt.
19. *Petik Kálmán*, 1883. okt. 13. Bpest; — Ferenc, posta altiszt; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
20. *Rumpl Engelbert*, 1886. aug. 26. Bpest; — Józsefné, magánzó; r. k., német. Polg. isk. IV. o.
21. *Schröder Lajos*, 1885. szept. 15. Rozsnyó (Gömörm.); — Sándor, hiv.-szolga; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. o.
22. *Sciuty Kornél*, 1884. ápr. 18. Fiume; — Ferenczné; r. k., olasz. Polg. isk. IV. o.
23. *Szabó István*, 1885. ápr. 5. Kiskún-Dorozsma; — István, földműves; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
24. *Szabó Kálmán*, 1886. jul. 5. Bpest; — Sándorné, mosónő; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
25. *Szekeres Ferencz*, 1884. nov. 3. Czegléd; — Gyula, mozdonyvezető; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
26. *Ványi Benő*, 1885. febr. 15. Tök (Pestm.); — Benő, majoros; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
27. *Vésey Győző*, 1885. jul. 16. Bpest; — Ferenc, cipész, r. k., magyar. Polg. isk. V. oszt.
28. *Zachár László*, 1884. jul. 8. Bpest; — Antal, főv. pénztárnok; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
29. *Zelenka János*, 1883. máj. 29. Szolnok; — János, tanító, r. k., magyar. Gymn. V. o.
30. *Zepeniág Jenő*, 1884. nov. 21. Mehádia; — Nesztor, földműves; gör. kel., román. Polg. isk. IV. o.
31. *Zsidó Lajos*, 1884. ápr. 11. Padány (Pozsonym.); — Lajos, hiv. szolga; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

IV. osztály.

1. *Békéssy Károly*, 1883. jan. 3. Bpest; gyámja: Partényi István, fővárosi tanító; ág. hitv., magyar. Megelőzőleg polg. isk. V. oszt.
2. *Blasnek Károly*, 1882. szept. 26. Bpest; apja — Rezső, gyógyszerész; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.

3. *Burich István*, 1884. aug. 17. Fiume; — Henrikné; r. k., olasz. Gymn. IV. o.
4. *Czikutti Lajos*, 1883. május 15. Bpest; — József, hordár; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
5. *Dallos Sándor*, 1885. márc. 12. Bpest; — István, főv. tanító; ág. hitv., magyar. Keresk. isk. I. o.
6. *Dorigo Balázs*, 1884. febr. 29. Fiume; — János, kőfaragó; r. k., olasz. Polg. isk. IV. o.
7. *Fodor Ernő*, 1882. szept. 4. Rév-Komárom; — Ignác, tanító, izraelita, magyar. Polg. isk. IV. o.
8. *Frankó István*, 1883. márc. 3. Kis-Czell; gyámja: Takács Lajos, hivatalnok; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
9. *Gonda János*, 1884. márc. 18. Bpest; — János, borbély; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
10. *Hanisch József*, 1884. febr. 18. Bpest; — János, kántor; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
11. *Henter Pál*, 1882. dec. 23. Maros-Jára (Maros-Torda); — Pál, nyug. lelkész; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
12. *Hock János*, 1883. decz. 3. Bpest; — János, hivatalnok; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
13. *Horváth József*, 1884. márc. 9. Kis-Pest; — özv. Istvánné, r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
14. *Jánossy Imre*, 1884. máj. 26. Bpest; — Mihály, cipész; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
15. *Kamocsay Endre*, 1885. szept. 14. Bpest; — Endre, előjárósági irodavezető; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
16. *Kiss József*, 1883. dec. 13. Bpest; — özv. Jánosné; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
17. *Kiss Károly*, 1883. nov. 22. Bpest; — Vilmos, órás; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
18. *Lehóczky László*.
19. *Lindner Gyula*, 1884. máj. 2. Bpest; — Károly, igazgató tanító; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
20. *Macher Endre*, 1884. jul. 24. Lajos-Komárom (Veszprémm.); — Endre; tanító, r. k., magyar. Gymn. IV. o.
21. *Merényi Lajos*, 1884. jan. 23. Bpest; — Lajos, postaltiszt; ág. hitv., magyar. Polg. isk. VI. o.
22. *Moravitz Lajos*, 1884. dec. 21. Érsekújvár; — János, kávé; r. k., magyar. Gymn. V. o.
23. *Papperth László*, 1884. jun. 27. Szegzárd; — Ferencné; r. k., magyar. Polg. isk. VI. o.
24. *Perl Károly*, 1883. Bpest; — teljesen árva; r. k., magyar. Polg. isk., IV. oszt.
25. *Remes Alajos*, 1883. febr. 1. Bpest; — *Schultz Sarolta* varrónő; r. k., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
26. *Rohrbacher Tivadar*, 1884. június 8. Bpest; — Károly, karmester; r. k., magyar. Polg. isk. IV. oszt.

27. *Scherlein Ödön*, 1883. febr. 17. Kéthely (Komáromm.); — János, nyug. erdész; r. k., magyar. Gymnasium IV. oszt.
28. *Simon István*, 1882. aug. 13. Tállya (Zemplénm.); — Magyar József, szeretetházi igazgató; r. k., magyar. Polg. isk.
29. *Schymanik Lajos*, 1884. aug. 3. Ujpest; — Antal, cipész; r. k., magyar. Polg. isk. V. o.
30. *Szabó Bertalan*, 1884. jan. 21. Dombos-Telek (Beregmm.); — Bertalan, tanf. tollnok; r. k., magyar. Keresk. isk. I. o.
31. *Szabó Lajos*, 1884. okt. 13. Puszta-Péteri (Pestm.); — Imre, operai tag; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
32. *Tar Kálmán*, 1883. febr. 20. Kaposvár; — István; fővárosi hivatalnok, r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
33. *Tarkó Lajos*, 1879. aug. 18. Kún-Ágota (Csanádm.); — Sándor, magánzó; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.
34. *Udvardy Aladár*, 1884. július 28. Bpest; — Lajosné, magánzó; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
35. *Urbanek Gyula*, 1884. szept. 12. Nézsa (Nógrádm.); — Pálné, magánzó; r. k., magyar. Gymn. IV. o.
36. *Varga Győző*, 1883. jan. 29. Bpest; — János, Máv. főellenőr; róm. kath. magyar. Gymn. IV. o.
37. *Waldfogl Ferenc*, 1884. febr. 24. Potony (Somogym.); — Ferenc, tanító; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
38. *Zöld József*, 1884. jul. 16. Bpest; — Pál, gépész; ev. ref., magyar. Keresk. isk. I. o.

b) Statisztikai kimutatás a tanulókról.

A) Általános áramlat szerint.	I.	II.	III.	IV.	összesen
	o s z t á l y				
Felvételért folyamodott	95	37	32	38	= 202
Felvéttetett	45	37	32	38	= 152
Beiratkozott	43	37	32	38	= 150
Alsóbb osztályból fellépett	—	35	31	38	= 104
Más intézetből jött	43	2	1	—	= 46
Javító vizsgálatot tett	4	5	5	—	= 14
Kimaradt	1	—	1	—	= 2
Év végén vizsgálatot tett	42	37	31	38	= 148

B) Kor szerint.

1879-ben született	—	—	—	1	= 1
1882-ben »	—	1	1	5	= 7
1883-ban »	—	2	4	11	= 17
1884-ben »	1	6	9	19	= 35
1885-ben »	10	4	11	2	= 27
1886-ban »	11	16	6	—	= 33
1887-ben »	12	8	—	—	= 20
1888-ban »	8	—	—	—	= 8
Összesen	42	37	31	38	= 148

C) *Vallás szerint.*

	I.	II.	III.	IV.	összesen
	o s z t á l y				
Róm. kath. vallású	25	30	20	29	= 104
Ev. ref. »	8	5	6	3	= 22
Ág. hitv. »	6	2	3	5	= 16
Gör. kath. »	1	—	1	—	= 2
Gör. keleti »	—	—	1	—	= 1
Izraelita »	2	—	—	1	= 3
Összesen	42	37	31	38	= 148

D) *Anyanyelv szerint.*

Magyar	37	36	27	36	= 136
Német	2	—	2	—	= 4
Román	—	—	1	—	= 1
Tót	2	—	—	—	= 2
Olasz	1	1	1	2	= 5
Összesen	42	37	31	38	= 148

E) *Illetőség szerint.*

Budapesti (helybeli)	19	16	14	20	= 69
Baranyamegye	1	—	—	—	= 1
Bács-Bodrogyamegye	1	—	—	—	= 1
Borsodmegye	1	1	—	—	= 2
Brassómegye	1	1	—	—	= 2
Csanádmegye	—	—	—	1	= 1
Csongrádmegye	—	—	1	—	= 1
Fehérmegye	2	—	1	—	= 3
Gömörmegye	3	—	1	—	= 4
Háromszékmegye	1	2	—	—	= 3
Hevesmegye	—	—	1	—	= 1
Hontmegye	2	—	—	—	= 2
Jász-N.-K.-Szolnokmegye	—	2	2	—	= 4
Komárommegye	1	—	1	2	= 4
Krassó-Szörénymegye	1	—	1	—	= 2
Maros-Tordamegye	—	—	—	1	= 1
Nógrádmegye	2	—	—	1	= 3
Nyitra megye	1	1	—	1	= 3
Pestmegye	1	5	4	3	= 13
Pozsony megye	—	1	—	1	= 2
Somogy megye	—	2	—	2	= 4
Sopron megye	—	—	1	—	= 1
Szabolcs megye	—	1	—	—	= 1
Szatmár megye	1	—	—	—	= 1
Szepes megye	—	—	1	—	= 1
Szilágyme gy e	1	—	—	—	= 1
Tolnamegye	—	1	1	1	= 3
Vas megye	1	2	—	1	= 4
Veszprém megye	1	—	1	—	= 2
Zalamegye	—	—	1	—	= 1
Zemplén megye	—	—	—	1	= 1
Fiumei	1	1	1	2	= 5
Külföldi születésű	1	—	—	—	= 1
Összesen	42	37	31	38	= 148

F) *A szülők polgári állása szerint.*

	I.	II.	III.	IV.	összesen
	o s z t á l y				
Tanítás terén működők fia	7	7	6	7	= 27
Más értelmiségi pályán működők fia	7	9	8	12	= 36
Kereskedő és iparos fia	10	12	7	8	= 37
Östermelő fia	—	2	3	1	= 6
Munkás, szolga fia	13	4	7	6	= 30
Magánzó, foglalkozásnélküliek fia	5	3	—	4	= 12
Összesen	42	37	31	38	= 148

G) *Előképztség szerint.*

A polg. iskola IV. (V. VI.) osztályából felvétetett	37	31	23	26	= 117
A gymnasium IV. (V.) oszt.-ból felvétetett	4	5	8	8	= 25
A reáliskola IV. oszt.-ból felvétetett	1	1	—	—	= 2
Felső kereskedelmiből felvétetett	—	—	—	3	= 3
Felvételi vizsgálatlalt felvétetett	—	—	—	1	= 1
Összesen	42	37	31	38	= 148

3. Épületek, udvar, kert, szolgák.

A tanítóképző-intézet iskolai és internatusi helyiségei két külön épületben vannak elhelyezve.

Iskolai helyiségek: 4 osztályterem, 1 könyvtári szoba, 1 természettani- és vegytani, 1 embertani- és rajzi szertár, 1 igazgatói iroda, 1 tanári szoba és a gyakorló-iskola nagy tanterme és 1 szer-tári helyisége.

A tornaterem, mely az intézet iskolai helyiségeivel egy épü-letben van, az elemi és polg. képző s utóbbinak gyak. polg. iskolája által is, a kézügyességi terem pedig, a gyakorló polgári iskola által is használtatnak. Viszont az elemi tanítóképző növendékei a zenei órákra a polgáriskolai tanítóképző helyiségeivel egy épületben levő nagy zeneterembe járnak.

Az elemi tanítóképzőnek külön udvara nincsen. Az udvart az elemi és polg. képzők és gyak. polg. iskola közösen használják.

Az intézeti kert, mely első sorban a gazdasági oktatás céljainak megfelelően van berendezve, 2400 □-öl kiterjedésű és gyümölcsfák, konyhakerti növények, szőlő és mezőgazdasági növények termesztésére használtatik fel. A kertben van két üvegház, melyben részint botanikai szempontból érdekes, részint a díszkertben kiültetendő növények tenyésztetnek és ápoltatnak.

Az intézet méhese is a gazdasági oktatás céljainak szolgál. 23 méhcsalád van, melyeket a III. osztály növendékei kezelnek.

Az elemi tanítóképzőnek két szolgálja van, egyik az iskolában, a másik az internatusban. A kertész, kapus, a konviktusbeli cselédek stb. a polgáriskolai tanítóképző szolgálatában állván, itt csak annyiban jöhetnek számításba, a mennyiben munkájuk egy része az elemi iskolai tanítóképzőt is illeti.

4. A szertárok.

a) *Anthropologiai* gyűjtemény, kezeli az egészségtan tanára. Eredetileg a gyakorló polgáriskoláé volt. Áll egy emberi csontvázból és az összes Bock-féle anatómiai és gipszmodellekből. Kiegészíti ezt néhány bonctani fali ábra.

b) *Az állat- és növénytani* gyűjtemény szintén a gyakorló polgáriskola tulajdona volt. Kezeli a természetrajz tanára. Meglehetősen mennyiségben vannak benne kitömött állatok, csontvázak, borszesz-preparátumok; megvannak a Brendel-féle virág-modellek, kiegészítik ezt nagymennyiségű szárított növény, mikroszkopi preparátumok s a meglehetősen gazdag mag- és termés-gyűjtemény. Az elemi képző különválása óta ezen gyűjtemény a Leutemann-féle állattani fali táblákkal, a Gerold-féle faképekkel, a Meinhold-féle növénytani táblákkal s a Schmidt-Goering-féle külföldi kulturnövények fali tábláival, az Arnoldi-féle gomba-gyűjteménnyel s növénytechnológiai különböző gyűjteményekkel, legújabban pedig egy braziliai fákból álló gyűjteménnyel (ajándék) és 2 darab viperával (szintén ajándék) szaporítottatott.

c) *Ásvány- és vegytani* gyűjtemény, az előbbiekkal hasonló eredetű. Kezeli a természetrajz tanára. Van egy teljes ásvány-, kőzet- és kőületgyűjtemény. Megvannak a kémiai kísérletezéshez legszükségesebb eszközök és a demonstrációhoz való anyagok. Megvannak a Fraas-féle geológiai fali táblák s megvan Magyarország geológiai nagy térképe.

d) *Természettani* gyűjtemény. Ez idő szerint még a gyakorló polgári iskolával, melyhez eredetileg is tartozott, közösen használtatik. A hat osztályú polgári iskola igényeinek teljesen megfelelőleg van berendezve s fokozatos kiegészülést nyer a tanítóképző-intézet kívánalmainak megfelelően. Újabban gyarapodott egy *Bramah*-féle vízsajtóval és egy *Galilei*-lejtővel.

e) *Földrajzi* gyűjtemény. Az alapfelszerelés a legutóbbi két év alatt szereztetett be. Áll a legszükségesebb térképekből, a gyakorló polgári iskolától átvett Hölzl-féle képcsoportból, a polgári tanítóképzőtől átvett s papírmásékból készült népfaj-typus-modellekből; ezekhez járul egy globus, egy tellurium, egy planetarium. Ezen gyűjtemény tovább-fejlesztése éppen most van folyamatban.

Ezen gyűjtemények legnagyobb részben két szertári helyiségben vannak elhelyezve, egy részük pedig részint a tantermekben, részint a tanácskozó-teremben, a földrajzi képek pedig a folyosókon helyeztetnek el.

Ezen gyűjtemények fokozatos kibővítésére, pótlására és jókarban tartására az intézet évi költségvetésében 600 K átalány fordítottatik.

f) *Rajzszeretár*. Eredetileg is már az elemi tanítóképző céljaira való tekintettel szereztetett be. Áll a tanítóképző intézeti rajz-

tanításhoz szükséges sodrony-, gipsz- és testminták teljes gyűjteményéből, valamint a Várday-féle és különböző más szerzőktől való lapmintákból.

g) A zenei felszerelés részben közös a polgári tanítóképzővel s a növendékek zenei órákra a polgári tanítóképző épületében levő nagy zeneterembe járnak; de az elemi tanítóképző helyiségeiben vannak elhelyezve a *magánygyakorlásra szánt hangszerek*; még pedig négy zongora, egy pedálos harmonium s két iskolai harmonium. Ez utóbbiak egyike az internatusban helyeztetett el.

Az f–g pontok alatti felszerelés gyarapítására az évi költségvetésben 300 K van felvéve, a mely összeg ez évben egy újabban beszerzett *harmonium orgonára* fordított.

h) A *gazdaságtani* felszerelés a polgári tanítóképző épületében van elhelyezve. Alapját egy régi maggyűjtemény képezte; a gyűjtemény tulajdonképen az 1896-iki országos kiállítás alkalmával a gazdaságtan tanára által a kiállítóktól átengedésre kért gazdaságtani tárgyakból keletkezett. A gyűjteményt alkotják gazdasági növények, nagy állványokra erősítve; egy teljes takarmánygyűjtemény, a méhkaptárak különböző fajait és fejlődését feltüntető gyűjtemény; méhészeti és kertészeti eszközök gyűjteménye; néhány gazdasági gép modellje; egy ló-fogazat-gyűjtemény; a növendékek által évről-évre készített különböző gazdasági épületek (pl. dohánypajta, trágyatelep, szénapajta, tengeri góré, Cazenille-féle aszaló stb.) modelljei fából. Soxleth-féle savmeghatározó-készülék. Különböző must- és sűrűségmérők. A hazai fontosabb gyümölcsfajták Arnoldi-féle papirmasé-mintái.

i) A *kézügyességi* (Slöjd) felszerelést az elemi tanítóképző és a gyakorló polgári iskola együtt használja. A felszerelést alkotják a famunkákhoz szükséges kellő számú gyalúpadok és kézi eszközök; egy — a szaktanár által készített — s a náäsi tanmenetnek megfelelő mintagyűjtemény; végül a slöjdtanításhoz Svédországban használt falı ábrák.

A h–i pontok alá foglalt felszerelések pótlására és különösen az ezen tárgyak gyakorlati oktatásánál szükséges anyagok beszerzésére az elemi tanítóképzőintézet évi költségvetésében 300 K van felvéve.

k) A *tornaszertárt* a pedagógiumi összes intézetek által közösen használt téli tornaterem és nyári tornahelyiség felszerelése alkotja. A tornaterem az elemi tanítóképző épületében van.

Ezen szerelvényeknek évről-évre való pótlása a polgári iskolai tanítóképző intézet költségvetésének terhére történik. Ott ezen célra évi 300 K van előirányozva.

l) A Paedagogium gyűjtő neve alá foglalt intézetek nagy könyvtára szolgált ez évben is tanári könyvtáruł az elemi tanítóképző tanártestülete részére.

De elkülönítve kezeltetnek az elemi tanítóképző kézi könyv-

tára részére külön járó tudományos folyóiratok: Budapesti Szemle, Magyar Nyelvőr, Nyelvtudományi Közlemények, Akadémiai Értesítő, Egyetemes Philologiai Közöny, Földrajzi Közlemények, Századok, Természettudományi Közlemények (Pótfüzetek), Irodalomtörténeti Közlemények, Archaeologiai Értesítő, Athenaeum, Magyar Paedagogia, Magyar Tanítóképző, Néptanítók Lapja, Hivatalos Közöny, Pädagogische Blätter.

Tervbe vétetett, hogy a nagykönyvtárban levő s a népiskolai oktatás körébe vágó művek, nemkülönben a kettős példányok az elemi tanítóképző kézi könyvtárába csatoltatnak. Ennek végrehajtása a jövő iskolai év feladata leendő.

Az ifjúsági könyvtár tervszerűleg továbbfejlesztett: ez évi szaporodás 120 mű 120 kötetben s 240 korona értékben.

Előkészületül a jövő iskolai évre, az I. osztály könyvtáránál az új tanterv szerint való újabb csoportosítása jelenleg folyamatban van.

Az I. osztály könyvtárának Sztankó Béla, a II. osztályénak Miklós Gergely, a III. osztályénak Horvay Ede, a IV. osztályénak Farkas Sándor tanárok voltak a kezelői.

Az ifjúsági könyvtár jelenlegi állapotát a következő számadatok tüntetik fel:

Az I. osztály könyvtárában volt	150 mű,
a II. » » »	149 »
a III. » » »	130 «
a IV. » » »	280 »
összesen	709 mű.

5. Internatus.

Az internatusban ez iskolai év alatt 43 ösztöndíjas és 2 teljesen fizető növendék volt elhelyezve, kik az internatus helyiségében laktak, de a polgári iskolai tanítóképzővel szervesen összefüggő konviktusban éllemeztek.

Az internatus vezetője Snašel Ferencz rendes tanár, ki mellé a felügyeletben való segédkezés végett két tanítóképző-intézeti tanárjelölt volt beosztva.

Az internatus helyiségei: 3 hálóterem, 2 dolgozószoba és 1 nappali szoba, mely utóbbi egyuttal az elemi tanítóképző-intézet összes növendékeinek olvasótermül is szolgált; ezekhez járult újabban az internatus helyiségei közül kitelepített slöjd műhely fenmaradt nagy terme, mely a ruhaszekrények elhelyezésére is szolgál s egyszersmind nappali szoba, meg szükség esetén a künnlakók számára tartózkodó hely.

A benlakó növendékek erkölcsi viselete kielégítő volt; súlyosabb fegyelmi eset egyáltalában nem fordult elő.

A benlakó tanulók egészségi állapota ez iskolai évben kedvező

volt. Egész évben 8 tanuló volt 1—5 napig beteg. Mandich M. év elején tudóvész miatt távozott az internátusból és iskolából.

Az internatus növendékei külön is tettek kirándulásokat, végeztek tanulmányi szemléleteket. Kossuth Lajos születésének 100 éves évfordulója alkalmából megnézték a Szinkörben az *Aranylakodalom* előadását; később a Várszínházban *Constantin abbét*, a Nemzeti Színházban *Elektrát*, az Operában a *Varázsfuvolát* és az Urániaszínházban ott voltak a *Zrinyi-estén*.

Minden vasárnap és ünnepnapon a katolikusok a felügyelő tanár, a protestánsok pedig az egyik protestáns vallású tanítóképző-intézeti tanárjelölt vezetése mellett az isteni tiszteleten részt vettek.

Az internátus ifjusága farsang utolsó napján farsangi estélyt rendezett, tréfás zenekari és énekkari előadásokkal, monologokkal és kardalokkal, mely alkalomból a tanárok és családjaik jelen voltak.

6. Segélyezés.

Az intézetben nyújtott állami ösztöndíjak mértékét és mennyiségét a következő adatok tüntetik fel:

Volt az I. osztályban: 5 ingyenes-, egész köztartásból álló, 4 félköztartásból álló és 8 ingyen ebédből álló állami segély; a II. osztályban: 5 egész köztartásból és 1 fizetési köztartásból álló, 4 félköztartásból álló és 8 ingyen ebédből álló állami segély; a III. osztályban 6 ingyenes egész köztartásból álló, 3 félköztartásból álló és 12 ingyen ebédből álló állami segély; a IV. osztályban 12 ingyen és 1 fizetési egész köztartásból álló, 3 félköztartásból álló és 7 ingyen ebédből álló állami segély; összesen: 27 ingyenes és 2 fizetési egész köztartásból álló, 14 félköztartásból álló és 34 ingyen ebédből álló állami segély.

Ösztöndíjban a következők részesültek:

I. *Egész köztartásos* ösztöndíjban részesültek: Az 1. osztályban: Bazsanth Géza, Bendák Gyula, Benzan Rafael, Czibula Pál, Csia Antal.

2. osztályban: Bruss Nándor, Imreh Károly, Kiss A., Szilágyi Béla, Piazza Antal ingyenes- és *Kovách Árpád* fizetési egész köztartásban.

3. osztályban: Glöckner Keresztély, Frankendorfer Róbert, Szabó István, Sciuthy Kornél, Koháry Géza, Halbarth József.

4. Békéssy Károly, Burich J., Mohar Endre, Kiss József, Henter, Pál, Pappert László, Remes Álajos, Scherlein Ödön, Simon J. Tárkó L., Waldfogl F. ingyenes és Varga Győző fizetési egész köztartásban.

II. *Félköztartásos* ösztöndíjban:

1. osztályban: Gulyás Samu, Hamlik S., Láng T.

2. osztályban: Gaál Ö., Mittl F., Pápai Gy., Ring Ödön, Teklesz A.

3. osztályban: Hajas György, Zelenka János, Zepeniág Jenő.

4. osztályban: Dorigó Balázs, Urbanek Gyula, Horváth József.

III. *Ingyenes ebédből* álló ösztöndíjban:

1. osztályban: Felsner S., Ilyés L., Karner P., Puskovits E., Sándor J., Vándory D., Keleti L., Véky F.

2. osztályban: Adamkovics Bertalan, Pingitzer Károly, Wilde Ferenc, Steiner Rezső, Schmidt János, Ballun F., Hetey F., Molnár Z.

3. osztályban: Ébner Rezső, Lenkei Vilmos, Schröder Lajos, Ember György, Szabó Kálmán, Zsidó Lajos, Petik Kálmán, Rumpf Engelbert, Kerekes Elemér, Vesey Győző, Márkus F. R., Ványi B.

4. osztályban: Jánossy Imre, Perl Károly, Merényi Lajos, Moravitz L., Udvardy Aladár, Rohrbacher Tivadar, Szabó Bertalan.

Ezen itt felsorolt államsegélyeken kívül ösztöndíjat élveztek még a következők:

Fiume város adományából: Burich István, Sciuty K. és Benzan R. (200 kor.). A volt határőrvidéki alapítványból Zepeniág Jenő 160 k.

A *Kammermayer Károly*-féle városi ösztöndíjből Szabó Kálmán (160 kor.)

A *Gyeryánffy István* nevéről elnevezett azon alapítványnak kamatait, melyet Gyertyánffy volt növendékei az ő tanári működésének negyedszázados évfordulója alkalmából 1881-ben létesítettek, az ifjusági segélyező egyesület s a tanári kar javaslatára *Pápai Gy.* II-éves nyerte meg.

Az *Eötvös-Alap* (Orsz. Tanítói Segélyegyesület) részéről jótéteményben részesült: Moravicz Lajos és Orsovsky László (szabad asztal).

III. A képző-intézet működése.

1. Nevelés és fegyelem.

Az intézet nevelő munkája azon nyomokon haladt, amelyeket az előbbi iskolai évek ebbeli eljárásainak többé-kevésbé sikeres volta számára kijelölt. Távolság volt azonban a tanári kar attól, hogy egy következő iskolai év nevelésében egyszerűen az elmúlt évek munkáját szóról-szóra utána cselekedje. Már az a felfogás, hogy minden nevelés helyessége a szóban forgó konkrét eset elbírálásától függ, indította a tanári kart, hogy nevelő eljárása részleteiben más meg más eszközökkel és fellépésekkel próbálkozzék.

Az irányadó elv, mely a nevelést vezette, az volt, hogy a tanító-növendék az iskola kis társadalmában naponta, percenként gyakorolja azon rendszerető, pontos, munkás, erkölcsös, tanítói pályához illő életet, mely majd a jövő nemzedék kiképzésében van hivatva dúsan kamatozni.

Hallotta a növendék lépten-nyomon a tanítások közben, hogy a tanítónak *vallásosnak, jó magyarnak, erkölcsösnek, értelmesnek, gyermekbarátnak, jó gazdának, izlés-illemtudónak stb. s a tanításban művésznek* kell lennie. S mindez elmélet volt, a mihez az iskola nyilvános és magánélete: iskolai és internatusi élet szolgáltatta a gyakorló iskolát, a tanítás művészi gyakorlatát hirdető gyakorló-iskola mellett.

Összehangzó cselekvésben állott e munkában a tanári kar egészében, mint egyes tagjaiban, továbbá az intézetnek egyes, ebből a célból alakult szervezetei, mint az *ifj. segítő-egyesület, ifj. önképzőkör, a tanítási verseny, intézeti tornaverseny, intézeti és ifj. ünnepek*, úgy, hogy az intézet ünnepies megnyitásától, sőt a beiratkozásoktól kezdve az *iskolai év ünnepies bezárásáig* az intézet állandóan nevelő-munkában is állott.

A vallás gyakorlatában is minden felekezeti növendék megtalálta a maga hite gyakorlatának rendes alkalmait, mint pl. a róm. katolikusok a gyónás, áldozás gyakorlatait.

S nem mondhatni, hogy ezen törekvések mellett semmi kivetendő nem fordult volna elő; de azt igen, hogy az intézet minden olyannal szemben résen volt. Egyik jelenség gyanánt felemlítendő pl. hogy az óramulasztás a távollakó tanulók között nem a leg-ritkábban fordult elő.

Mindazonáltal az iskolai rend és fegyelem tekintetében nemcsak fennállott az eddigi és értékes színvonal, hanem az évről-évre gyarapodni is látszik.

Hozzájárult ehhez ama két kísérlet, a melyik ebben az iskolai évben történt.

Dr. Baló József, tan. igazgató a künnlakók számára az intézet közelében u. n. *külső konviktus* szervezett, hol az ő felügyelete mellett 16—17 növendék nyert aránylag nagyon olcsó fizetés mellett reggelit, ebédet és vacsorát s a mely igen áldásosnak bizonyult oly tanulók számára, a kiknek a délelőtti és délutáni előadások között órajárányira kellett volna ebédre haza járniok.

A *másik* kísérlet egy, szintén *külső internatus*, mely az illető növendékek költségén teremtetett a tanári kar által s melyet egész éven keresztül *Farkas Sándor* r. tanár vezetett — nagy buzgalommal és teljesen díj nélkül.

Ez internatusban 10 növendék nyert csekély 14 koronáért lakást, fűtést, világítást, takarítást és mosást.

S bármennyire üdvösnek tapasztaltatott a két iskolai intézmény, mely a künnlakók erkölcsére és egészségére annyira vigyázott, év végével mind a kettőt fel kellett oszlatni, mert egyre szaporodott, főkép az internatussal való munka s a nagyobb elfoglaltság az intézet költségvetésében nem találhatott támasztékot.

Iskolai ünnepet négyet tartottunk, melyeknek műsora a következő volt:

I. 1903. szept. 19-én *Kossuth L.* születésének 100. évfordulója alkalmából *Dr. Baló J.* igazgató beszélt.

II. Az 1902. nov. 19-én megboldogult *Erzsébet* királynénak emlékezetére tartott *isk. ünnepnek*, melyet a tanári kar tartott, műsora a következő volt:

1. Geyer: *Ima*, karének; előadja az ifj. énekkar.

2. *Megnyitó beszéd*; tartja dr. Baló József, az intézet mb. igazgatója.

3. *Erzsébet királyné emlékezete*, beszéd; előadja Mintsek Antal, r. kath. hittanár.

4. Mendelssohn: *Dal, szöveg nélkül*; előadja az ifj. zenekar; zongorán kísérik: Kiss Károly és Rohrbacher Tivadar, IV. éves tanítónövendékek.

5. Lamperth G.: *Erzsébet királyné emlékezete*, költemény; szavalja: Tarkó Lajos, IV. éves tanítónövendék.

6. *Himnusz*, előadja az ifj. énekkar.

III. Az 1903. márc. 15-ikén tartott isk. ünnepnek, melyet az ifj. önképzőkör rendezett, műsora ez volt:

1. *Régi dalok.* Rákóczi imája. Bercsényi emlékezete. Előadja az ifjusági énekkar.

2. *Mi a haza?* Költemény Ábrányi Emiltől. Szavalja: Tarkó Lajos.

3. *Magyar nóták.* a) Lassu, Lavotta Jánostól. b) Hadik óbester nótája, Bihari Jánostól. Előadja az ifjusági zenekar.

4. *Március 15-nek emlékezete.* Irta Jánossy Imre; felolvassa: Dallos Sándor.

5. *Kuruc dalok.* a) Czinka Panna nótája. b) Rákóczi dal. c) Virágdal. d) Hej Rákóczi, Bercsényi...! e) Csinom Palkó. Előadja az ifjusági zene- és az énekkar.

6. *A ledőlt szobor.* Költemény Petőfi Sándortól. Szavalja Szabó Kálmán.

7. *Kossuth-induló.* Előadja az ifjusági zenekar.

IV. Az 1903. ápr. 18-án az 1848. évi korszakalkotó törvények szentesítésének emlékére tartott isk. ünnepnek, melyet a tanári kar rendezett, műsora ez volt:

1. Gr. Wilczek: *Királyhymnusz*; előadja az ifjusági ének- és zenekar.

2. Farkas S. tanár: *Április 11-nek méltatása.*

3. *Menuette* Boccherinittől; előadja az ifjusági zenekar.

4. *Finn dalok:* a) Nemzeti dal. b) Dal a finn zenéről. c) Népdal; előadja az ifjusági énekkar.

5. Tóth K.: *Előre!* szavalja Kiss József IV. éves tanítónövendék.

6. *Vonós négyes* Haydntől; előadják: Szekeres F., Fetter K., Kiss S. és Glöckner K. tanítónövendékek.

7. *Hymnusz*; előadja az ifjusági énekkar.

A negyedéves növendékek 1902-1903. tanévi tanulmányútjáról.

1902. évi szeptember 8-án reggel indult el Horvay Ede tanártársam és e sorok írójának vezetésével a 40 tagból álló, kiránduló társaság a központi pályaudvarról a »Budapest—Szerencs—Lavocznei« vonalon Mármaros-Szigetre. Szép, derült nappal kezdődött az utazás s a jókedvű fiatalság gyönyörrel élvezte a vidékek folyvást váltakozó panorámáját. A mező-kövesdi állomástól Miskolczig több helyen láttuk a »matyókat« tarka, ünnepi öltözetükben; a Mátra és Bükkhegység elhagyásával Szerencs közelében feltűnt a híres bortermő *tokaji hegy*. Ez a kúphegy alig néhány száz méter magas, de minthogy az Alföld széléből egyszerre emelkedik fel, megragadó hatást gyakorol a szemlélőre; a vulkánikus talajjal bíró, a nap

izzó verőfényében és az Alföld errefelé áramló forró levegőjében fürdő hegy a természettől nagyszerűen be van rendezve szőlőtermelésre. Ezért páratlan e földön a tokaji bor. Ezután egész Sárospatakig szebbnél szebb szőlőültetvényekben gyönyörködhetünk. Bodrog-Keresztúrnál elértük a Bodrogot, majd láttuk közel a vasúthoz a sokat emlegetett, de még többször lakatlanul álló bodrog-olaszi kastélyt! Sárospatak közelében elmerengtünk a híres pataki »Rákóczi«-váron, mely még romjaiban is uralja a vidéket. A kies fekvésű Sátoralja-Ujhelyen a város közelében lévő s azt mintegy beárnyékoló, magas hegyek tüntek szemünkbe s a vidék szépsége ezután folyvást változatosabb lett, de már ekkor beesteledett s így a *Királyháza—M.-Sziget* között lévő útrészből holdvilág hiányában nem sokat láthattunk. Végre 11 órakor M.-Szigetre érkeztünk, hol az állomáson képzőintézeti tanár-kollégáink: Báthori József és Irsa Béla vártak reánk s bekalauzoltak a képzőintézetbe, a melynek szíves kollégiális vendégszereteté 3 éjjel és 2 napon át voltunk szerencsések élvezni.

A 15 óráig tartó utazás után a társaság csakhamar pihenésre tért. Másnap Báthori J. kedves kartársunk vezetésével M.-Szigetet tekintettük meg; megnéztük a megyeházat, a r. kath. templomot, az ev. ref. liceumot, a hol Dobay S. igazgató szívesen fogadott és kalauzolt; meglátogattuk a ref. nagy templomot, melynek történelméről sokat beszélnek az ahhoz értők. Majd az újonnan épült állami elemi iskolák nagy kiterjedésű épületét néztük meg, amelyet Bökényi Dániel »Mármarosmegye tanügyének« megírója és a »Mármarosi emlékkönyv« szerkesztője mutatott be a jövő nemzedék leendő tanítóinak. Báthori kollégánk elvezetett a városnak zsidók által lakott részébe is s itt azt tapasztaltuk, hogy nem kevesen vannak a Galicziából nem régóta beköltözött és az orthodox jelvényekben ékeskedő polgártársaink. Általában az egész mármarosmegyei utazásunk alkalmával meglepő számmal találkoztunk velök, de tapasztaltuk azt is, hogy ők nemcsak kereskedelemmel és iparral, hanem földműveléssel, fuvarozással stb. egyaránt foglalkoznak s általában munkához és nélkülözéshez szokott emberek. Szegényeségök visszatükröződik ruházatukon és arcukon egyaránt s erről alkalomadtán a velök szóban állóknak panaszkodnak is.

Visszatérve városi körutunkból az intézetbe, megismerkedtünk a házi gazdánkkal, Kovácsy Zoltán képzőintézeti igazgató úrral, akit nagyreményű fiának súlyos betegsége akadályozott némileg abban, hogy mindig társaságunkban lehessen, de aki ezen elementaris akadály dacára is szíves barátsággal tett meg minden lehető tanulmányutunk sikere érdekében. Érdekünkben közbenjárt a rónaszéki bányakapitányságnál s irt elszállásolásunk ügyében Nagybánya polgármesterének stb. Fogadja ez alkalommal és e helyen is a kiránduló-társaság hálás köszönetét szívessegeiért.

M.-Szigetről első nap délelőtt *Kőrösmezőre* ment a társaság a felső Tiszavölgy ezen valóban szép, de hazánk turistái részéről eléggé elhanyagolt vidékének megtekintésére. A hamvas zöld hegyek sorozata a Tisza két partján oly közel vonul el, hogy néhol alig marad egy keskeny meder a folyó számára és egy kis hely a vasút részére. A folyóba ömlő patakok jobbról-balról még keskenyebb völgyekbe vezetnek, a melyekbe a ki-, illetőleg a lelátást az előrenyomuló hegyormok zárják el. A háttérben még magasabb hegyek emelkednek s ezeknek csúcsai kikandikálnak a mellékvölgyek nyílásain. A Trebusán—Fehérpatak völgyének háttérében az 1940 méter magas *Popp-Iván*, a *Berlebáska* vagy Luizavölgy állomásnál a Popp-Iván szomszédságában a szép alakú Berlebáska havas, sőt még a 2305 méter magas *Pietrosz* mészsziklái is láthatók. Ezen utunkban láttuk a Visó beleszakadását a Tiszába s a Fehér- és Fekete-Tisza egyesülését. Láttuk a kies fekvésű *Erdésvölgyet*, melyben az egykor Rudolf trónörökös által használt vadászkastély van. Majd néhány alaguton átmenve, az igen keskeny Szurdok völgyesorosba s innen nemsokára Kőrösmezőre értünk. Alig másfél órai időzés után a következő vonattal visszafelé indultunk s a délutáni órákban Nagybocksóra érkezünk.

Már előre megszereztük az engedélyt a »Klotild« első vegyipargyár megtekintésére s azt a gyár hivatalnokai köszönetreméltó szivességgel mutatták és magyarázták meg a kiránduló társaságnak. Láttuk, hogy a Szepesegből szállított *részulfad* kéntartalmát miképen használják fel megfelelő szerkezetű, pörkölő kohók fűtésére; itt tehát a *ként*, *mint fűtőanyagot* használják. A keletkező kénessav (SO_2) gázt, mint égési terményt az ólomkamrákba vezetik és kénsavgyártásra használják; a rézércz egyéb részeiből *részgálicot* állítanak elő, melynek szép kék jegeceivel egész raktárak voltak megtöltve. Harmadik terméke a gyárnak a timsó, melyet a Beregszászról szállított timsókőből (alunitből) állítanak elő. Negyedik terméke a *szikso*, melyhez a mármarosi sóbányákból kapja a gyár a konyhasót; ezzel kapcsolatban gyártanak sósavat és chlormeszet is. A Soporka folyócskán a hegyekből leusztatott nagy mennyiségű bükkfából száraz destillálás útján szenet, faecet, methyl-alkoholt, acetont, kátrányt stb. állítanak elő. Az acetontól a gyárnak Angliába is kivitele van, a hol azt a búr háborúban szerepelt »lidit« nevű robbanószer gyártására használták fel. Csaknem három óráig tartott a hatalmas kémiai gyár megtekintése, melynek egyik-másik helyiségében a mérges gázoktól alig lehetett pár percig tartózkodni. A gyárteleptől délre a Tisza mellett huzódó hegylánc lejtős oldalán 20 holdra terjedő gyümölcsös kertet létesített s ezzel kapcsolatban kertészképző iskolát állított fel. Ezeket azonban már csak a vonatról láttuk, a melyen késő este érkezünk vissza M.-Szigetre, a hol vendégszerető házigazdánk a tanári karral együtt várt minket barátságos vacsorára.

Második napi szigeti tartózkodásunkat a sóbányák megtekintésére használtuk fel. Korán reggel Kővári kartársunk kalauzolása mellett gyalog mentünk el az alig egy óra járásnyira lévő *Akna-Szlatinára* s itt hazánk legnagyobb sóbányáját, a híres *Knnigunda* aknát néztük meg. A 167 m. mély, 227 m. széles és 725 m. hosszú hatalmas aknába, mely az 1797 m. hosszú és széles és 152 m. vastag sótelepbe van vágva s a melyet a legújabb vész hírek szerint a Tisza megsemmisítéssel fenyeget, a több mint 1200 lépcsőfokú lejárón gyalog mentünk le; meg is éreztük ezen sok és gyors lépcsőjárást annyira, hogy az nap, de különösen másnap, lábizmaink túlerőltetése miatt alig tudtunk járni. A bányában láttuk, hogy miképen vágják ki és fészítik fel a bányászok a megfelelő méretű *sópadokat* s ezekből hogy állítják elő a szabályszerű 40 kg.-mos sóhasábokat. Csak a szabályszerű darabokért kapják meg a 10 filléryi egység árt, a hiányos vagy földes darabokért kevesebbet kapnak. A földes sót kiemelik a bányából s ott garmadába egész dombot raktak össze belőle; csak ipari célra használhatják. A felhasználatlanul heverő tömeg a mellette folyó patak vizét sóssá teszi s ezt a vizet használják fel a szomszédos »Pável« fürdő sósfürdői számára. A bányából felfelé már liften jöttünk s megköszönve a bánya mérnök urak és a főbányatanácsos úr sziveségét, eltávoztunk, hogy megnézzük a kies fekvésű és szép parkkal bíró Pável-fürdőt, a mely tekintettel mármarmosmegyei őszi időjárásra bizony teljesen néptelen volt. Visszatérve a vasuti állomás mellett elfogyasztottuk már előre megrendelt ebédünket, a hol Kőváry igazgató és Kozma a debreczeni orsz. tanítói árva-ház igazgatója, a ki akkor éppen Szigeten volt látogatóban, is meglátogattak minket. Ebéd végeztével vonaton Rónaszékre mentünk s itt a híres Apaffy-aknát néztük meg. E bánya művelését a római telepések már a IV. században megkezdették, de a rendszeresebb művelés csak 1674-ben vette kezdetét; birta Apaffy fejedelem, majd Rákóczy Ferenc is. A harangalakú hatalmas aknát 1766-ban a víz elöntötte s vagy 88 m. mélységű tó keletkezett benne, felette 40 m. magas kupolával. Tutajon lehet az elektromos lámpákkal kivilágított tavat körüljárni s oly bámulatos visszhang és utócsengések vannak benne, hogy a mint a tutajos bottal egy deszkára üt, a hang egy elsütött ütegágyú hangját is felülmulja; a kürtszó valami Wagner-féle darab legerőteljesebb részének hatványozott mivoltát éri el, az »éljen« orkánszerű hangzónné válik, s a »zózat« és a »Himnusz«, melyet az ifjúság elénekelt, olyan megindító hatású, hogy ha ilyenfokú energiával indulna tettekre a magyarság dolgaiban, bizony sok tekintetben másképp állana szeretett hazánk.

Időnk rövidre volt szabva, mert a visszatérő vonat különös kegyből, a bányatanácsos úr közbelépésére csak miattunk hosszabítottta meg $\frac{1}{2}$ órával várakozását. Kirohantunk az enyhe lejtésű

tárnából s vonatra szállva ismét késő estére értünk vissza éjjeli szállásunkra, M.-Szigetre. Minthogy a következő napon, szept. 11-én vasuton hajnalban elhagytuk Szigetet és Akna-Sugatagra utaztunk, ezért már az előbbi nap este szíves bucsut vettünk házi gazdánktól Kovácsy Z. igazgató úrtól s Báthory J. kartársunktól, ki mint a convictus és internatus felügyelő tanára szíves barátsággal támogatta tanulságos kirándulásunkat, valamint többi kartársainktól is.

Sugatagra érkezve rögtön átszállottunk a már előre megrendelt 10 paraszt szekérre, 3 zsidó és 7 oláh fuvarosunk volt, de alig lehetett velök magyarul beszélni. Az apró és többnyire elványolt hegyi lovak kezdetben ügetve haladtak a hegyi uton, de bizony később amint közeledtünk a Guttino hegyvidéke felé, csak lépésben haladhattunk, egyik fuvarosunk lova épen ki is dült a hámból s ez a fuvar vissza is maradt. Az út különben a megye határáig jó volt, de a mint átléptünk Szatmármegyébe s a Kapnikbányára vezető s a karbantartás miatt per alatt álló útra értünk, olyan volt részünk, hogy ezt a szekerezést megemlegetjük még sokáig. Különböző nagyságú szikláról-sziklára gurult a kocsi, a kerekei egymás után estek ki, a rossz ülésű kocsikban hol előre, hol hátra csúszva folytonos támaszkodások és rázódások közben elérkeztünk végre a déli órákban Kapnikbányára. Ez egy patak partján egy szűk völgyben alig két sor házból álló, de oly hosszú helység, hogy csaknem egy óráig tartott, a mig keresztül vergődünk rajta. Minthogy célunk volt még a kora délután elérni Nagy-Bányát, ezért csak a magunkkal hozott száraz ebéd elfogyasztásáig és az elcsigázott lovak etetéséig állapodtunk meg.

A bükk erdővel fedett hegyek között tovább haladva elértük Felső-Bányát s végre jó 3 órai késéssel az esti órákban Nagy-Bányát. Itt a polgármester úr már értesítve volt érkezésünkről s a közs. iskola igazgatóját és két tanítóját volt szíves kiküldeni kalauzolásunkra. A kartárs urak körülvezettek a városba s a »Petőfi«-ligetbe. Sétánkról visszatértünk a vendéglőbe, ahol szállásunkat berendeztük, vacsora után a jói megérdemlett éjjeli nyugalomra tértünk.

Másnap reggel mentünk a *keresztheggi* aranybánya megtekintésére. A magas kúpalakú hegy a Ferezdy patak mellett van s a tövétől csaknem vízszintes irányban 1 km. hosszú alagút (tárna) vezet épen a hegy csúcsának talppontjáig. Itt van a gépház, a melyből a több mint 460 m. mély aknába vezet le a felhúzó gép, az aknában egymás felett különböző magasságban 7 tárna van. A társaság két csoportra osztva és bányász-ruhába öltözve látogatta meg a bányát; egy-egy tárnába 4–5 tagból álló csoport került. Az én csoportom a legmélyebb tárnába jutott, amely nem régóta lévén művelés alatt, alig volt 200 m hosszú. A tárnákba a trachyt kőzet repedésein bőségesen szivárog be a víz s az összegyűlt vizet hatalmas vizemelő Bramah-féle gép húzza fel. A tárna

mintegy 1 méter vastagságú és ferdén haladó galevit és pigrit tartalmú telérben van; a tárna magassága $1\frac{1}{2}$, szélessége $1\frac{1}{4}$ m.

Itt a bányászok átalányban dolgoznak. A tárnának az adott méretekben minden 1 méterrel való tovább vágásáért s így a benne lévő érc kiszedéséért 80 koronát kapnak, ebből kell venni a dinamitot, ami nélkül a kemény kőzetben nem boldogulnának. Ottlétünk alkalmával robbantottak is; amikor a gyutacs meggyújtása után jó 150 méternyire mentünk a görbe irányú tárnába, a robbanást tompa detonáció, hatalmas légrázkodás, füst és porfelhő követte.

A bánya megtekintése után a zúzóműveket tekintettük meg. Itt vízkerekekkel és turbinákkal hajtott zúzóművek működnek, minden zúzó alatt lakattal elzárt tartány van mintegy 30 kg. kén-esővel. A tartányba állandó vízáram hatol s a garatból lehulló érceket a zúzók liszt finomságú porrá törlik, melyet a víz a kén-eső felett tovább ragad s e közben az aranszemek belesüllyednek a kén-esőbe és amalgamot alkotnak. Minden hónapban egyszer szedik ki hivatalos ellenőrzés mellett az amalgamot, amiből aztán hevítéssel választják ki az aranyat. Az iszapszerű érc-törmelék-től hamuszínűre festett víz tovább folyva, különböző mozgatható ferde lapú zsilipekre jut s azokon lassan végig szivároghatva a benne lévő alkotórészek fajsúlyaik szerint válnak szét (arany, ólom, pirit, kőzet tartalmú por) és gyűjtetnek össze. Az egyik fajta üledékből apró teknőcskében való rázogató és iszapolóással is kiválasztják már az aranyat; a porszerű törmelék nagyobb részét azonban a bányától jó egy órai járásnyira fekvő olvasztó kohókba szállítják; itt váltják be a környékbéli bányák tulajdonosaitól az előkészített törmeléket is.

Az olvasztó kohókban különbözőképp keverik, pörkölik a törmelékeket, saját kén-tartalmukkal hevítve összeolvasztják, majd az összeolvasztott tömeget összetördelik s vasdarabokkal keverve magas olvasztókban izzítják. Itt vasserpenyőkben fogják fel a kiolvadt ólomlepenyőket, melyek az aranyat és ezüstöt tartalmazzák.

Az ólomdarabokat aztán újból olvasztják, a megolvadt izzó, hullámozó tömegbe levegőt fujtatnak be, ami által az ólom oxidálódik s az ólomoxidot aztán lefelezik, az arany és ezüst pedig a kohó fenekén gyűl össze. Ezt aztán további vagyis vegyileg való tisztítás végett Körmöczbányára szállítják. Nagybánya évi arany, ezüst és ólom termelésének értéke 1 millió korona körül van s a munkával több száz munkás keresi meg kenyerét.

Visszatérve a bányá- és kohóművekből ebédelt a társaság s a délután 2 órai vonattal elutazott Debreczenbe. Eredeti terve szerint félnapot óhajtott volna tölteni Szathmár-Németiben is, a hol előzetes bejelentés folytán a róm. kath. tanítóképző derék igazgatója és tanári testülete már várta a társaságot. A szives kartársak a vasutnál megrendelt reggelivel vártak, de a sugatagi paraszt fuva-

rosok miatt félnapi késést szenvedtünk s így csak este érkeztünk Szathmár-Németibe a honnan, nehogy a debreczeni program is elromoljék, tovább kellett utaznunk Debreczenbe. Fogadják a szathmár-németi kartársak szivességükért ez úton is hálás köszönetünket.

Debreczenbe szeptember 12-én éjjel 10 óra után érkeztünk. Az állomáson a városi tanács megbízásából Szabó tanácsjegyző úr fogadta a társaságot. Másnap korán reggel a Hortobágy megtekintésére indultunk. Itt a tanács megbízásából a gazdasági intéző és az állattelepekre felügyelő állatorvos urak fogadtak és kalauzoltak a végtelen és a hosszas szárazságtól kiaszott pusztán. A legelő állatok nagy részét takarmány hiánya miatt ugyan haza hajtották, de azért még láttunk elég legelő barmot, így az Almássy-féle nagyszarvú hires tulkokat, a Nonius-eredetű lovakat stb. A csikósok bemutatták a kiszemelt lónak hurokkal való megfogását s a lóra való felülésnek remek módját stb. De a mi legfőbb s a mi vágyaink netovábbja volt, láttunk *délibábot is*. Hűvös széllel kezdődik a reggel s a város által rendelkezésünkre bocsátott fogatok után csak úgy porzott a puszta, 11 óra felé azonban melegedni kezdett s egyszer csak a látás határszéle felé eső facsoportok, a gémes kút s egy távoli hegység temploma és tornya úgy tűntek fel, mintha vízben állának visszatükrözötte képeikkel. Erre figyelmeztetett vezetőnk, hogy azokat a tárgyakat már »felvette a délibáb«. Majd a puszta szélcsendes részén mint kristálytisza, fénylő és tükröző víztükör, másutt pedig mint hömpölygő és áradatos harcban tovább rohanó víztömeg tünt fel a délibáb. Nem tudtunk eléggé betelni e szép látványokkal, a melyeket csak itt lehet igazán megérteni.

Körutunkról 12 óra után tértünk vissza a hires »Hortobágy csárdába«, a hol a városi tanács magyaros vendégszeretetében részesültünk. S mintha minden szépségét fel akarta volna előttünk tárni a puszta, ebéd alatt egyszerre oly remek zivatar keletkezett, hogy hálát adtunk Istennek, miként fedél alatt vagyunk és nem valahol a pusztának nádból összetákolt cserényében lepett meg a fergeteg. A zivatar a délutáni 4 órai vonat indulásig berekesztett a csárdába, de volt a vendéglősnek muzsikája és zongorája s a muzsikális fiatalság vállalkozó tagjai megszólaltatták a hangszereket s vegyítve dalolással úgy eltelt az idő, miként egyhangúlag, illetőleg egyértelemmel óhajtottuk: bárcsak késnék egy órával a vonat. De a vonat nem késett s ennél fogva mulatságunk is véget ért s búcsút véve szíves kalauzainktól, a kik annyival is inkább örültek látogatásunknak, mert több mint 40 napi szárazság után végre meghoztuk nekik és a tikkadt Hortobágnak a jótékony esőt, el kellett utaznunk. Csak ekkor láttuk, hogy milyen zivatar volt künn a pusztán; vasut és országút mellett lévő akácfasorokból hatalmas példányokat tördelt ki a szél, sőt még a vasut testére is dobott ilyeneket. Visszatérve Debreczenbe a várost, a ref. collegiumot,

Csokonai sikerült szobrát stb. néztük meg. A ref. collegiumban nagytisztelétű Kiss Áron püspök úr intézkedése folytán vacsora várta a társaságot, melynek elfogyasztása után még esti sétát tettünk s a kiadott uti program szerint $1\frac{1}{2}$ 10 órára mindenki vasuti állomásra törekedett, a honnan a 10 órai vonattal elindultunk és szeptember 14-én reggel a 6 napi utazás tapasztalataival gazdagítva teljes egészségben érkeztünk vissza Budapestre.

Hogy az ifjuság is mennyi tapasztalatot szerzett ezen a tanulmányi kiránduláson s azt fel is használta, kitűnik abból, hogy a tapasztalatokból három önképzőkori felolvasást készítettek és pedig: Henter Pál M.-Szigetről és a sóbányákról; Merényi Lajos Nagybányáról és Jánosi Imre Debreczenről és a hortobágyi kirándulásról.

Ez alkalommal is csak hálás köszönetünket fejezhetjük ki mindazoknak, a kik e tanulmányi kirándulást bármi módon elősegítették, így első sorban a m.-szigeti tanítóképző igazgatójának és tanári testületének, Debreczen város nagyérdemű tanácsának, méltóságos Kiss Áron püspök úrnak, a nagybocskói kénsav-gyár igazgatóságának, az akna-szlatinai, rónaszéki és nagybányai bányai igazgatóságoknak, a nagybányai községi iskola tanító testületének.

Miklós G.

Növendékek közreműködése a felügyeletben.

Évről-évre jobban gyökeret ver a tanítónövendékekben az a felfogás, hogy a ki az iskolai és internatusi rend fentartásában társainak jó tanáccsal vagy tűrhetetlenebb fegyelmi esetek bejelentésére segédkezik, az nem erkölcstelen »besúgó«, a ki társainak csak megvetésére volna érdemes. E, pár évvel ezelőtt megkezdett alapon nem egyet lehetne találni az ifjuságban, a ki vagy az igazgatóságának, vagy a tanári karnak a felügyeletben számottevő segéde. S nem volt egyetlen eset, hogy az ily felügyelőt társai gúnyolták vagy bizalmukból kirekesztették volna, mert az ily felügyelőnek az a kötelessége, hogy egyénisége erkölcsi s ha lehet értelmi súlyával is a jó irányba próbálja terelni csoportját, első sorban jó tanáccsal, intéssel, baráti bizalommal s csak akkor kerül bejelentésre a sor, ha a megátalkodottság megszüntetésére nagyobb tekintély szükséges, és akkor is csak nyiltan, őszintén.

Úgy tapasztalom, hogy az ily intézkedés nagyban hozzájárul a jó iskolai közszellem kialakulásához.

Növendékfelügyelők voltak:

A) Az iskolai helyiségben:

- az I. osztályban: *Kucharik József*, később *Czibula Pál*, dicséretes arravalósággal;
 a II. osztályban: *Ballun Ferenc*, *Baráth Géza*, *Baráth Árpád* tűntek ki e téren;
 a III. osztályban: *Glöckner Keresztély* és
 a IV. osztályban: *Dallos Sándor*, *Henter Pál*, meg *Pappert László* tettek dicséretes szolgálatot.

B) Az internatusban:

Henter Pál, Pappert László, Remes Alajos és Mohar Endre tűntek ki a felügyelet terén.

Hazafias és nemes ügyekre szolgáló gyűjtések az ifjúság körében.

A tanári kar a hazafias nevelés terén azt a gyakorlati formát sem hagyta figyelmen kívül, hogy dacára a növendékek fogyatékos erszényének, egyes hazafias és nemes célra a növendékek közt, többnyire ugyan az egyes gyűjtőbizottságok kérelmére, gyűjtést indítson. Így pl. a magyar iskola-hajóra, Rákóczi hamvainak hazaszállítására.

Az iskola látogatói.

Azon számos egyeseken kívül, kik a lefolyt tanévben intézetünket becses látogatásukkal megtisztelték, örömmel jegyezzük fel ez évi jelentésünkben, hogy a *dévai* társintézet növendégeit — igazgató és tanári vezetőkkel együtt tanulmányutjuk közben, mialatt a fő- és székváros nevezetességeit tekintették meg, intézetünk vendégeiül üdvözölhette.

A július hónapban tartott tanítói *továbbképző-tanfolyam* életének sem egy tanító és tanár látogatója akadt.

2. A tanítás.

a) Tanári értekezletek.

A tanári kar az 1902/3. iskolai évben összesen 20 gyűlést tartott: az elsőt szeptember 1-én, az utolsót június 24-én, mint záróértekezletet.

E gyűlések rendes tárgyai az úgynevezett folyóügyek voltak, nevezetesen: az igazgatónak miniszteri rendeletekről való előterjesztése s az azok szerint való intézkedések megállapítása; továbbá a növendékek tanulmányi és segélybeli ügyei, a melyekről egyes, konkrét eseteken kívül is minden értekezleten volt szó.

Őszi, téli és tavaszi évharmadban rendesek voltak az ellenőrző konferenciák, a mely alkalmakkor a hanyag tanulók jegyzőkönyvi megintésben részesültek és erről szüleiket az igazgatóság értesítette. Ezen ellenőrző gyűléseket rendszeren egy hó múlva az évharmadi osztályozó gyűlés követte.

Az állami segélyeknek az érdemek és rászorultság arányában való megosztása is éber gondja volt a konferenciáknak.

Különös tartalmat adott az iskolai év második felében tartott értekezleteknek az új tanterv kibocsátása, a mi első sorban a jövő iskolai évi óra- és tárgybeosztása okozott változtatásokat. Ez idézte elő a *gazdaságtan* és *kézimunka* némileg kapcsolatos tanítását is, a *gazdaságtan* helyi tantervét a négy osztályban heti 8 órában állapítván meg a konferencia.

Tartalmas volt az intézet felszereléseit tárgyaló két gyűlés is, mely 7000 K-ban állapította meg az égető szükség által parancsolt eszközök beszerzését. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium kegyes is volt 1000 koronát engedélyezni.

Módszeres konferencia a mások függeléke gyanánt főképp csak három tartatott, tudniillik év elején az iskolai év előkészítésére, év végén a tanulságok levonására és egy *októberben*, a mikor dr. Baló J. tan. igazgató felolvasásban értekezett erről a tételről: *Miként lehetne a tanítónövendékek általános értelmi, logikai színvonalát a tanári kar egységes tanítása által emelni?* Az értekezés már akkor egy kis eszmecserére adott alkalmat, de határozott megoldása a tanári kar részéről formulázva még nem történt meg.

b) *A tananyag rövid felsorotása.*

A végzett tananyag az, a melyet a *tanterv* és *utasítások* megszabtak. Kiváló gond tárgyát alkotta, hogy az *anyag* módszeresen feldolgoztassék és a megfelelő *írásbeli* tételek is aránylagosan kerüljenek dolgozás alá.

A hit- és erkölcsstanból az illető hitfelekezet egyházi hatóságai által előírt tanítási anyag elvégeztetett.

I. Pedagógiai tárgyak.

A) *Lélektan.* II. osztály. Kiindulás a nevelés feladataiból, ami a lélektan és neveléstan összefüggésére vezet. Lelki tünemények konkrét észrehevése. A megfigyelés útján szerezhető lélektani anyag. Tapasztalati és physiologiai tanulságok feltüntetése. Az idegrendszer. Az érzet és meghatározói; észrevétel (szemlélet), képzet. A tudat: reproductio és associatio. Emlékezet. Képzelet. A lélektan és logika kapcsolata. A logika alapvonalai. Érzet- és képzethangulat s ezzel kapcsolatban az érzelmek; paedagogiai vonatkozásuk. Önkénytelen mozgások, a melyekben az akarat kifejlődésének csirái tüntethetők

fel gyermekpsychologiai képekben. Önkénytes mozgások, akaratbeli cselekmények. Az akarat kettős meghatározója. A jellem.

A lelki jelenségek főbb csoportjai genetikus rendben, különös tekintettel a gyermekpsychologiai szempontra. Paedagogiai rámutatások: az érzet, észrevétel, képzet foka a gyermekben: a figyelem, emlékezet, képzelet fejlődése. A gondolkodás kifejlődése.

A lelki élet egészében, a lélek mivolta, a lélektan tudatos fel fogása. Az egyéniség. Lelki bajok, pathologia. A pathologia és eredményei.

Rövid erkölctan és a neveléstan legáltalánosabb rendszere.

B) *Módszertan*. II. osztály. A népiskola mivolta. A népiskolai tanulmányok iránya. A nevelés és oktatás kapcsolata. Didaktikai részletek. A tanterv elmélete röviden. A népiskolai tanterv. Órarend, tanmenet, haladási napló. A módszer, a tanítás alakjai. A tanítás fokozatai. A fegyelem az oktatás szempontjából. Taneszközök, tankönyvek.

Az írva-olvasás és beszéd- és értelemgyakorlatok részletes módszere tanítási próbákkal.

III. osztály. Az összes népiskolai tárgyak tanításának módszere; tanítási próbák a tárgyalás közben, oly sorban, amint a jelöltek nyilvános próbatanítása a gyakorló-iskolában ezt szükségessé teszi.

C) *Neveléstan* III. osztály. A nevelés és neveléstan fogalma. Induktív megállapítása a növendékekkel együtt a nevelés terének, irányainak. Testi, erkölcsi, értelmi, érzelmi és vallásos nevelés céljai, eszközei, főképp az iskolai eszközök. Gondoskodás arról, hogy a jelöltek a nevelésnek ez ágait ne egymástól elszigetelten fogják fel, ami már a lelki jelenségek tárgyalása közben figyelem tárgya volt a lélektanban.

D) *Neveléstörténet és szervezettan*. IV. osztály. A kereszténység előtti kor összefoglalása egy pár képben. Görögök, rómaiak. A kereszténység hatása a nevelésre. A nyugati egyház iskolái. A scholasticismus; a lovagok, városok. Egyetemek. A középkorbeli magyar nevelés és oktatás. A reformatio paedagogiája, főképp magyarországi adatok alapján. Ez utóbbival párvonalosan a r. kath. iskolaügy.

A gondolkodás fordulata a XVI. században. A realizmus a paedagogiában a különböző országokban, főképp Magyarországon.

A XVIII. század. Rousseau; az emberbarátok, Felbiger; a Ratio educationis. A XVIII. század nevelési irodalma és népoktatásügye hazánkban a XIX. század I. és II. fele épen ily pontok szerint s megelőzőleg *Pestalozzi*, *Herbart*, *Disterweg* paedagogiája. A nevelés- és iskolaügy fejlődése hazánkban az 1868-ik év után.

A magyar *népoktatásügy szervezetéből*: előleges bevezetés, a népiskola fentartását és szervezését illető ismeretek; állami felügye-

let, a tanítóra vonatkozó ismeretek; a népiskola belső szervezetét illető ismeretek. A kisdedovás és az emberbaráti intézetek.

Írásbeli dolgozatok tételei a neveléstani tárgyak köréből. II. osztály. Ez osztályban az írásbeli dolgozatok célja az volt, hogy a tanulók, amire a III. osztályba fellépnek, tudjanak jól szerkesztett tanítási tervezetet írni.

Ebből a célból, mikor a *módszertan* tanmenete szerint lehetséges volt:

a) az összekötő előkészítés és célkitűzés c. formális fokra nézve tettek próbákat 1. az »i« hang ismertetése c. tételhez; 2. a *Balkán félsziget földrajzi ismertetése* c. tételhez; b) gyakorolták azután az új anyag egységeiben c. formális fokot: 1. »m« betű ismertetése c. tételhez készítvén tanítási egységeket s ezt próbálva egy olvasmány tárgyalásán is, a mint az a gyakorlóiskolában tanításra került; c) harmadik fokon már egész tervezeteket próbáltak szerkeszteni ezen beosztás szerint:

Tanítási tervezet. Hely, Idő, Tárgy, Anyag, Tanító, Főbiráló. E szempontok szerint adatok elősorolása.

I. Vázlat. 1. Összekötő előkészítés és célkitűzés stb. 2. Az új anyag egységeiben stb. 3. A társítás stb. 4. Rendszer stb. 5. Összefoglaló ismételés, begyakorlás stb. Arról itt még nem lehetett szó, hogy e formális fokok egyike-másika alkalmilag el is maradhat. Ezekon kívül minden II. éves növendék írt gyakorló-iskolai jegyzeteket 10–20 lap terjedelemben két-két ízben történt hospitálásáról.

III. osztály. Ez osztályban a) a különböző tanítási tervezetek, b) a bírálatok és c) a bírálatok alkalmából a főbiráló által vezetett jegyzőkönyvek voltak az írásbeli dolgozatok.

IV. osztály. a) A tanítási tervezetek, b) bírálatok, c) jegyzőkönyvek és d) a gyakorló iskola mind a négy osztályáról vezetett rendszeres *haladási napló* voltak az írásbeliek tárgyai.

II. Magyar nyelv és irodalom.

A) *Magyar nyelvtan.* I. osztály. a) *Nyelvtani anyag.* A magyar nyelv. A magyar irodalmi nyelv. Történeti, tájnyelv, gyermeknyelv. A magyar nyelvjárások részletes ismertetése. A nyelvtan fölosztása.

A szóhangok száma és osztályozása. A magánhangzók, időmérték, hangfokozat és szájnnyílás szerint. A mássalhangzók időmérték, szájrészek és hangrezgés szerint. A szóhangok változásai a beosztási szempontok szerint. A hangtani helyesírás.

A szók fajtái. A szótörzsek. A képzők és ragok. A főnevek fajtái, képzése, ragozása; mondattani szerepük. A melléknevek fajtái, képzésük módja, ragozásuk. Szerepük a mondatban. A számnevek fajtái, képzése, ragozása. Tisztjuk a mondatban. A névmások fajtái és ragozása. Névmások a mondatban. Az igék fajtái. Az igeképzés. Az alanyi és tárgyias ragozás. Ikes és iktelen igék. Az igemódok, mód-

jelek. Az igeidők. Időjelek. Az igeragozás rendszeres áttekintése. Névalakok. Az ige tiszte a mondatban. A határozó szók fajtái, képzésük módja. Fokozásuk és ragozásuk. A határozó szófajták szerepe a mondatban. A névutók fajtái, ragozásuk módja. Mondattani szerepük. A névelők s mondattani szerepük. A kötőszók fajtái; helyzetük a mondatban. Az indulatszók.

Rokonalakú és rokonértelmű szók. A szótan körébe eső helyesírási szabályok összefoglalása.

Mondatszerkezetek. A mondatrészek, egymáshoz való viszonyuk. Az alany és állítmány; egyezésük törvényei. A mondat kiegészítője. Szóvonzatok. Kiegészítő bővítmények. A határozók; az állítmányhoz való viszonyuk. Határozói bővítmények. A jelzők. Kihagyásos mondatok. A mondatok jelentésük szerint. A szórend. A mellékrendelt mondatok fajtái. A összevont mondat. Az alárendelt mondatok fajtái. Az alanyi mellékmondatok. Kiegészítő mellékmondatok. Határozói mellékmondatok. Jelzői mellékmondatok. A mellékmondatok helyzete és fokozatai. Többszörösen összetett mondatok. Körmondatok.

b) A nyelvtani fejtegetéseket minden egység bevégeztével nyomon kísérte a tartalmilag tárgyalt olvasmányokon való elemzés;

c) ugyancsak ezt a célt szolgálták a nagyobb egységek bevégezte után a feleletképen szolgáló, rögtönzött fogalmazási gyakorlatok, melyeknek tárgyai voltak: nyelvtani tételek szabatos megállapítása, példák keresése, mondat szerkesztések, stb.

d) Két havonként egy-egy szép prózai, vagy verses mű könyv-nélkülözése, tartalmi és alaki fejtegetésekkel. Alkalomszerűleg szabadon választott költői művek szavalása.

B) *Stilisztika*. II. osztály. Az írásművek elmélete. A stílus általában. A stílus kellékei. Világosság, szabatosság, nyelvtisztaság, magyarosság, az előadásbeli kellem. A prózai előadás. A prózai előadás tárgyai. Élettelen tárgyak leírása. Személyek leírása. Jellem-, nép- és erkölcsrajz. Életkép. Uti rajz. Az elbeszélés általában. Az elbeszélés szerkezete. Példázat. Életrajz. Történetírás. Az értekezés. Az értekezés szerkezete és stílusa. A választékos stílus. Hangfestés, hasonlat. Metaphora, metonymia. Személyesítés. Jelzők. Alakzatok. A körülírás. Elmésség. Hathatóság. A stilisztika áttekintő ismétlése. A levél. Folyamodás. Bizonyítvány. Nyugtatóvány. Számla. Elismervény. Jegyzőkönyv. Végrendelet. Szerződés. Meghatalmazás.

Minden harmadik órán olvasmánytárgyalás. Toldi. A prózai műfajok közül azok, a melyeken a stilisztikában tanultak bemutathatók.

Költemények könyv nélkül.

C) *Költészet és szónoklattan*. III. osztály. A művészetekről. A költészet. A költői nyelv. A ritmus. A hangsúly. Hangsúlyos mondatrészek. A hangsúlyos ritmus. Ütemek. Ütemes verssorok. Időmértékes verselés. A rím. A versnemek. A költői műfajok. A

lyrai műfajok. Epikai műfajok. Drámai műfajok. *Szónoklattan*. Meghatározások. A szónoki beszéd tárgya, fajai. A szónoki beszéd szerkezete; előadása. A szónoklás története.

Az elméleti részt állandóan megfelelő prózai és költői olvasmányok kísérik, melyek közül a növendékek többet könyv nélkül is megtanultak.

D) *Irodalomtörténet*. IV. osztály. Az irodalom fogalma. Az irodalomtörténet fogalma és felosztása.

I. *A régi magyar irodalom*. A pogány kor költészete. A keresztény középkor egyházi és világi irodalma. A vallási harcok és nemzeti küzdelmek korának egyházi és világi irodalma általában. Tinódi, Balassi. Regényes elbeszélés, állatmese. Pázmány P., Zrinyi, Gyöngyösi. A lyra és dráma. A nemzeti irodalom hanyatlásának kora. Mikes, Faludi.

II. *Az új magyar irodalom*. Az ébredés korszaka. Irodalmi iskolák. Bessenyei, Berzsenyi, Kármán J., Csokonai V. Mihály, Kisfaludy Sándor, Kazinczy, Kölcsey. A nemzeti költészet korszaka. Kisfaludy Károly, Katona, Vörösmarty, Bajza; Jósika, Eötvös, Kemény; Tompa, Petőfi, Arany; Szigligeti és a dráma. A szabadságharc utáni költészet. Gyulai, Szász K., Lévai, Tóth K., Vajda J., Jókai, Csiky G., Tóth E., Madách I.

III. Német nyelv.

I. osztály. Olvasmányok és német nyelvtan a következő tanmenet szerint. Der Wolf und der Adler. Mein Vaterland. Der Streit um die Wiese. Schäfers Sonntagslied. Eulenspiegel und der Fuhrmann. Hangok és betűk. A hangzók nyújtása. Hangsúly. A helyesírás elemei. A szók megszakítása. A névelő. Der Pilger. Heidenröslein. A főnév, ennek erős és gyöngye ragozása. Des Knaben Berglied. Seltsamer Spazierritt. A főnév vegyes ragozása. Die Riesen und die Zwerge. A melléknév és ennek ragozása. Der kluge Sultan. Der Aufschub. A melléknév fokozása. A számnév. Sark-, rend-, szorzó-, osztó számnevek. Die Äxte. Der alte Landmann an seinen Sohn. A névmás. A személyes és birtokos névmás. Wie die Quelle entsteht. A mutató, vonatkozó, kérdő és a határozatlan névmás. Kéthetenként egy írásbeli feladat.

II. osztály. Olvasmányok s a német nyelvtan folytatása a következő tanmenet szerint. Kindesdank. Rätsel. Az ígéről általában. A »haben, sein, werden« hajlítása. Alexander und Diogenes. Schwert und Pflug. Az erős és gyenge ige-hajlítás. Nutzen des Multiplizierens. Die wandelnde Glocke. A vegyes ige-hajlítás. Die drei Rätsel. Das Loch im Ärmel. A szenvedő ige. Lorelei. Attilas Schwert. A határozó szó. Az előljáró. Az indulatszó. Die traurige Geschichte vom dummen Hänschen. A szótan rendszeres áttekintése. Das Gold.

Einkehr. Árpád auf der Insel Csepel. Hirtenlager. Kéthetenkint egy írásbeli feladat.

III. osztály. Olvasmányok s a német nyelvtan folytatása a következő tanmenet szerint. Frau Hütt. A mondat és főrészei. Az egészen egyszerű mondat és részeinek rendje. Von der Kleidung. A bővített egyszerű mondat. A jelző. A kiegészítő. Das Grab in Busento. A határozó. A mondatrészek rendje. Vier Rätsel. A hiányos mondat. A független szerkezetű összetett mondat és fajtái. Mellérendelő kötőszók. Der Process. Az összevont mondat. Das Lied vom Samenkorn. A függő szerkezetű összetett mondat. Az alanyi, tárgyi, jelzői mellékmondat és ezeknek kötőszói. Die teure Zeche. A határozói mellékmondat és ennek kötőszói. A fő- és mellékmondat helyzete és részeinek sorrendje. Das Wuder des Blattes. A körmondat. Havonkint egy írásbeli feladat.

IV. Osztály. Olvasmányok: Der durch Obstbau reich gewordene Tagelöhner. Des Sängers Fluch. Die Sage vom Plattensee. Die Bürgerschaft. Ismétlés. Einiges von den Schildbürgern. Die drei Ringe.

A fentiekben kívül közbe-közbe olvastak a növendékek szemelvényeket német pædagogiai íróból.

Az olvasmányok tárgyalásával kapcsolatban történt a nyelvtani ismeretek föllevenítése és kibővítése. Havonkint egy írásbeli feladat.

Írásbeli dolgozatok. Ezek az első osztályban kizárólag iskolaiak, a középsőkben felváltva iskolaiak és háziak, a negyedikben kizárólag házi feladatok. A dolgozatok általában szorosán a tárgyalt olvasmányokkal függenek össze. Eleinte a növendékek könyvből másolnak, a tanár vagy egymás tollba mondása után írják, végre a megtanult olvasmányt emlékezetből írják le. Az olvasmányt aztán más alakba öltöztetik (más személy beszél, változik az idő, a szám, a sorrend, a szereplő stb.) kivonatokat készítenek, eleinte magyar nyelven, aztán németül. Következik a szabadabb átalakítás, az olvasmánynyal rokon tartalmú magyar szöveg fordítása németre és esetleg az illető évfolyam tudásához mért szabad dolgozat.

IV. Földrajz.

Európa földrajza. Magyarország. I. osztály. A Nagy Magyar Alföld. A dunántúli dombos vidék. Az Északnyugati Kárpátok, az Északkeleti Kárpátok, a Délkeleti Kárpátok. A Dráva- és Száva köze; a Száva és Adria tenger köze. Az osztrák császárság. Az alpesi tartományok, a szudetai tartományok, a kárpáti tartományok. Európa többi országai: A Balkán-félsziget. Az Apennini-félsziget. A pireneusi félsziget. Franciaország. Nagy-Britannia. Belgium és a Németalföld. Svájc. Németország. Dánia. Svéd- és Norvégország. Oroszország.

II. osztály. *Ázsia.* Kis-Ázsia. Az Eufrát és Tigris vidéke. Szíria és Palesztina. Arábia. Irán. Elő-India. Hátsó-India. Sziget-India. Japán. A khinai birodalom. Ázsiai Oroszország. *Afrika.* Az

Atlas vidéke. A Szirtisz melléke. Az Alsó-Nilus vidéke. Sahara. Nubia. Abesszinia. Szomaliak. Zanzibár partvidéke. Kelet-Afrika tóvidéke. A Mozambik-partvidék. Alsó- és Felső-Guinea, Szenegambia. Kongo-állam. Szudán. Szofalva-partvidék. A kalahári sivatag, Damara- és Namaqua-föld. Fok-föld. Afrika szigetei. *Amerika*. Grönland. Alaszka. Kanada. Az Egyesült-Államok. Mexiko. Közép-Amerika. Nyugat-India. A Kordillerák vidéke; a Magdolna folyó vidéke. Az Orinokó síksága. A guajánai fensik. Az Amazon melléke. A La-Plata melléke. Patagonia és a Tűzföld. *Ausztrália*. Ausztrália szárazföldje. Oczeánia.

Csillagászati földrajz. A világ és a Föld a világűrben. A föld alakja és nagysága. A látáshatár s az égi jelenségek a láthatáron. A földgömb részei és körei. Napi tűnemények az éggömbön. A föld forgása. A föld forgásának következményei. A föld keringése a nap körül. A földnek a nap által való megmelegítettetése. Évszakok. A holdnak a naphoz való viszonya, látszólagos mozgása s fényváltozásai. Nap- és holdfogyatkozás.

V. Történelem.

A) *Egyetemes történet*. III. osztály. A történet tárgya. Őskori műveltség. Az emberi nem felosztása.

Egyiptom. Khaldea. Fönícia. Izráel. Asszírnia. Média. Perzsia.

Görögország. A dór vándorlás. Solon és Athén. Piszisztratosz és fia. Gyarmatok. A perzsa háborúk. Perikles és kora. A peloponnésusi háború. Thebae hegemoniája. II. Fülöp. Nagy Sándor. A görögök műveltsége.

Itália és lakói. Róma királyai s a köztársaság megalapítása. A patriciusok és plebeiusok küzdelme. A pún háborúk. A Grachusok. A Jugurtha elleni harcosok. Márius és Sulla. Pompeius. Az első triumviratus. Julius Caesar. Gallia meghódítása. A polgárháborúk. Caesar egyeduralma és halála. A második triumviratus. Augustus uralkodása. A julius-családból származó császárok. A Flaviusok és az öt jó császár. Műveltségi viszonyok. A birodalom hanyatlása, kettészakadása, bukása.

A népvándorlás; hunok, góthok. A keresztény vallás terjedése. A görögkeleti császárság. Mohamed és az arabok. Nagy Károly kora. A császárok és a pápák küzdelme a főhatalomért. E kor műveltsége. A kereszties háborúk. A császárság és a pápaság bukása. A 100 éves háború. Új országok keletkezése. A középkor műveltsége.

Az újkort előidéző okok. A reformatio. V Károly. Az ellen-reformatio. II. Fülöp. A 30 éves háború. XIV. Lajos és kora. Az angol forradalom. A spanyol örökösödési háború. Az északi háború. Oroszország emelkedése. Poroszország. Nagy Frigyes. Lengyelország felosztása. Az Egyesült-Államok keletkezése. A francia for-

radalom okai és kitörése, lezajlása. Nagy Napoleon. A szent szövetség. A júliusi forradalom. A februári forradalom s következményei. A reactio s az alkotmányos élet diadala.

B) *Magyarország története.* IV. osztály. A mai Magyarország területén lakó régi népek. A hunok, avarok; frankok, szlávok.

A magyarok őstörténete. A honfoglalás. A vezérek kora. Műveltségi viszonyok. Géza.

Szent István s a kereszténység befogadása, a királyság alapítása. Péter. Aba Samu. Endre, Béla, Salamon, Géza, Szent László, Kálmán és törvényei; II. István, Vak Béla, II. Géza, III. István s a görög hatás kora. III. Béla. Imre. II. Endre s az aranybulla, IV. Béla s a tatárjárás. V. István. IV. László. III. Endre. Az Arpád-házbeli királyok alatti műveltség.

Venczel, Ottó, Róbert Károly s a banderiális rendszer. Nagy Lajos s a szent korona eszméje. Mária, Kis Károly, Zsigmond s az 1405. és 1435-iki országgyűlések. Albert. Ulászló. Hunyadi János kormányzósága. V. László. Mátyás és a korabeli műveltség. II. Ulászló. II. Lajos.

A kettős királyválasztás. Martinuzzi és politikája. János Zsigmond, I. Miksa. Állapotok a törökhódoltság területén. Rudolf, Bocskay felkelése. II. Mátyás. A 30 éves háború kora. I. Lipót s Buda visszafoglalása. II. Rákóczi Ferenc. I. József. III. Károly s a *pragmatica sanctio*. Mária Terézia s az úrbéri rendelet. II. József központosító tervei. II. Lipót. A francia forradalom hatása. I. Ferenc. V. Ferdinánd. Az 1848-iki törvények. A szabadságharcz; az absolutismus. A kiegyezés.

VI. Magyar alkotmánytan.

IV. osztály. Az állam és nemzet. Államhatalom, államforma. Az ősi törzsszerkezet megszűnése. A magyar állam alaptörvényei.

A magyar állam alkotó részei; címere, színe és lobogója. A magyar állampolgárság. A magyar nemzet és nemzetiségek.

A királyi hatalom gyakorlásának kellékei. A király méltósága és jogai.

Az országgyűlés két háza. Választó-jog és szenvedő választóképeség. A választók állandó jegyzéke. A választási eljárás. Az országgyűlés megalakulása és működése.

A végrehajtó hatalom feladata, gyakorlása és műszerei. A miniszterium szervezete és osztályai.

Ausztria és Magyarország közös ügyei, a delegációk.

A törvényhatóságok feladata, felosztása. A törvényhatósági bizottság s ennek jogköre. A tisztviselők. A közigazgatási bizottság. A községek osztályozása. A községek önkormányzati jogai, képviselő testület, előljáróság. A közigazgatás ágai. A belügyi közigazgatás tárgyai. Közbiztonsági rendőrség. Cselédtartás. Adók

és más jövedelmek. Ipar és szabadalmi ügy. Közutak, vasutak, távirdák, kisajátítás. A hazai egyházak és hitfelekezetek jogi állása. A bevett keresztény vallásfelekezetek viszonzosságairól. A népoktatásügy szervezete.

Bírák, bíróságok. Védkötelezettség. A magán- és büntetőjog fogalma.

Szerződés. Pénzkölcsön, kamat, uzsora. A váltó-levél. Végrendelet. Végrendeleti örökség. A polgári törvénykezés nemei és főbb vonalai. A csőd. A telekkönyv. Az ügyvédek és királyi közjegyzők. Büntények és vétségek. A kihágásról. Büntető törvénykezési eljárás.

VII. Mennyiségtani tárgyak.

A) *Számtan.* I. osztály. A szám fogalma: számjegy. Arab- és római számjegyek. Megnevezett és elvont számok. Számlálás és mérés. Természetes számsor. A tizes számrendszer. Számok írása és olvasása. Az egész-szám és törtszám fogalma. A tizes számrendszer kibővítése. A tized, század stb. részek megjelölése. A négy alapművelet egész számokkal. A négy alapművelet tizedes törtekkel. Váltás és összevonás. Alapműveletek megnevezett egész- és tizedes számokkal.

Tőszám és összetett szám. A számok tényezői és a viszonylagos tőszám. A közös- és a legkisebb közös többszörös. A számok oszthatóságának jelei. A számok tényezőkre és tőtenyezőkre való bontása. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös kikeresése.

A közönséges törtszám fogalma, jelölése és értéke. Törtök alakítása egész számokból. Valódi- és áltörtök. Az áltörtök és vegyes törtök kölcsönös átalakítása. A törtök egyszerűsítése és bővítése. Egynevezőjű és különnevezőjű törtök. A törtök közös nevezőre való hozása. A törtök értékének összehasonlítása. Közönséges törtök átváltoztatása tizedesekre. Véges- és végtelen szám. Tiszta- és vegyes szakaszos tizedes tört. Tizedes törtök átváltoztatása közönséges törtökre. A négy alapművelet közönséges törtökkel.

Számvetési előnyök és rövidítések. Rövidített összeadás és kivonás. Rövidített szorzás és osztás. Olasz számolási mód. Az arányosság fogalma. Egyszerű hármas szabály. Kettős-tételi feladatok megfejtése egységre való hozatal útján. Egyszerű- és összetett hármas szabályokhoz tartozó feladatok megfejtése, a kettős tétel segítségével.

Időszámítás. A naptár ismertetése. A kelet és lefolyt időnek kölcsönös átváltoztatása. Az időtartam kiszámítása. Az esemény kezdő- és végpontjának kiszámítása. Az időkülönbség kiszámítása a különböző földrajzi hosszúsággal bíró helyekre nézve.

Arany- és ezüst-ötvények s ezek mérése. Az ötvények anyaga, ötvenysúlya, színsúlya, magsúlya és finomsága. A pénz fogalma, anyaga, súlya és finomsága. A pénznek valódi, törvényes és árfolyam

szerinti értéke. A pénz alakja. Arany- és ezüstvaluta. Hazai pénzrendszerünk. A fontosabb külföldi pénzrendszerek ismertetése. A magsúly kiszámítása. Az összes súly kiszámítása. A finomság kiszámítása. A vert pénzek valódi- és egyenértékének kiszámolása.

Iskolai és házi dolgozatok. Összeadási, kivonási, szorzási és osztási feladatok egész számokkal, valamint tizedes törtekkel. Feladatok a megnevezett számok összeadására, kivonására, szorzására és osztására. Adott számok törzstényezőkre való bontása. A legnagyobb közös osztó kikeresése láncosztás és törzstényezőkre való bontás útján. A legkisebb közös többszörös kikeresése. Példák a közönséges és tizedestörtek kölcsönös átalakítására. Összeadási, kivonási, szorzási és osztási példák közönséges törtekkel. Rövidített szorzási és osztási feladat. Példák az olasz számolási módra. Feladatok a hármasszabályú feladatok megoldására. Példák az időszámítás köréből. Példák az arany- és ezüsttvények, valamint a vertpénzek körüli számításokra.

II. osztály. Arányok és aránylatok; az aránylatok megfejtése s alkalmazása az egyszerű és összetett hármasszabályra tartozó feladatok megoldására. A láncszabály és ennek alkalmazása a pénzek értékének kiszámításánál. A percent vagy százalékszámítás 100-tól, 100-ra és 100-ból, következtetéssel és aránylattal megoldva. Ezrelékszámítás. A százalék- és ezrelékszámítás alkalmazásai a súlylevonások, árlevonások, a közvetítési, alkusz-, bizomány- és jutalomdíjak s a biztosítási számításoknál. Az egyszerű kamatszámítás esetei. Takarékpénztárak. Állampapírok és váltók ismertetése. Váltóleszámítolás; árfolyamszámítás. Középhatáridőszámítás. Arányos osztás és társaság-szabály. Vegyítési és ötvényszámítás.

Az ellentett mennyiségek fogalma és jelentése: a viszonyított, vagyis algebrai számsor. A betű- vagy általános szám fogalma és jelentése. A négy alpművelet algebrai mennyiségekkel. Az osztásból folyó tételek; az algebrai mennyiségek oszthatósága, tényezőkre való szétbontása. Több szám nagyobb közös osztója és legkisebb közös többszöröse. Számolás törtekkel. Az egyenletekről általában. Az egyenletek rendezése. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Szóbeli feladatok az egyenletbetétel gyakorlására.

III. osztály. Több ismeretlennel bíró elsőfokú egyenletek megoldása: összehasonlítás vagy egyenlítés, helyettesítés és összeadás vagy kivonás (angol módszer) szerint. Szóbeli feladatok megoldása.

Hatványok egész pozitív kikötőkkel; 0 és negatív kitevőjű hatványok. A hatványozás általánosabb fogalma; általános tételek a hatványozásról; számműveletek hatványmennyiségekkel. Két és több tagú algebrai kifejezések és a számok második és harmadik hatványai; a hatványozás alkalmazása a mértanra.

A gyökvonás fogalma. A négyzetgyök. Számolás négyzetgyökökkel. Az egyszerű mennyiség négyzetgyöke. Második gyök

vonása összetett kifejezésekből és számokból; a négyzetgyökvonás alkalmazása a mértanra; Pythagoras-féle tételek megoldása. Másodfokú egyenlet egy és két ismeretlennel.

A gyökvonás általánosítása; a tört kitevőjű hatvány. Számolási műveletek gyökmennyiségekkel. A nevező gyöktelenítése.

Számtani sorok; a 10 eset begyakorlása gyakorlali példák megoldása által. Ezeken az egy és két ismeretlennel bíró első- és másodfokú egyenletek megfejtésének további begyakorlása.

A köbgyök vonása egy- és több tagú algebrai kifejezésekből és különösen számokból.

IV. osztály. A mértani sorok fogalma; az általános tag és az összeg számítása. A kamatos kamat fogalma és számítása. Az évi betétek, évjáradékok és kölcsöntörlesztések számítása.

Az egész anyag encyclopaedikus ismétlése; e közben utalás a népiskolai számtani anyagra s annak módszeres eltanítására.

B) Mértan.

II. osztály. Témennyiségek; test, lap, vonal és pont. A témennyiségek származtatása mozgás által. Egyenes- és görbelap. Egyenes, görbe, tört- és vegyesvonal. Sugár és távolság. Távol-ságok megnevezése, összehasonlítása és mérése. A hosszúság-mérték ismertetése. Alapműveletek távolságokkal.

A szög származása, jelölése és megnevezése. A szög és az ív közötti összefüggés. Különböző nagyságú szögek. A szög mértéke és mérése. Szögmásolás. Alapműveletek szögekkel. Szögpárok, mellékszögek és csúcpszögek. Három egyenes kölcsönös helyzetéről; a megfelelő, váltó és társszögekre vonatkozó tételek bebizonyítása. Merőlegesek és párhuzamosak szerkesztése.

Az egyenes vonalú idomokról általában. A háromszög meghatározása, jelölése és megnevezése. Belső szögeinek összege. A háromszögek osztályozása szögeik és oldalaik szerint. A külső szögek. A szögek és az oldalak közötti összefüggés. A négyszögek meghatározása. Az átló. A négyszög belső szögeinek összege = $4R$. A négyszögek osztályozása. A sokszögekről általában. A sokszög belső szögeinek kiszámítása. A szabályos sokszög egyszögének kiszámítása.

Az idomok összeillőségéről általában. A háromszögek összeillőségének esetei. A négy- és sokszögek összeillősége. Az összeillőségi tételek alkalmazása. Az egyenlő szárú háromszögre vonatkozó tételek bebizonyítása s ezek alkalmazása a szerkesztéseknél. A parallelogrammra vonatkozó tételek s ezek alkalmazása. A trapez, a szimmetrikus trapéz és a deltoid. A háromszög három magasságvonala egy pontban metszi egymást. A háromszög három középvonala egy pontban metszi egymást. A szabályos sokszögekre vonatkozó tantételek. Három-, négy- és sokszögek szerkesztése.

Mértani viszonyok és arányok. A hasonlóság. A háromszögek hasonlósága s az ebből folyó tételek. A sokszögek hasonlósága. A háromszögek hasonlóságán alapuló tételek alkalmazása a távolságok meghatározásánál. A hasonlósági tétel a derékszögű háromszögre alkalmazva. Az egyenes osztása egyenlő és arányos részekre. Három adott egyeneshez a negyedik arányost keresni. A kisebbített mérték szerkesztése.

Gyakorlati földmérés. A földmérési eszközök ismertetése. Adott távolság kitűzése. Egy kitűzött távolság meghosszabbítása. Távolságmérés vízszintes területen mérőléc és mérőlánc segítségével. Távolságmérés lejtős területen. Szögek mérése és mérőlegesek emelése mérőlánccal és szögkereszttel. Földterületek felvétele mérőlánc segítségével: *a)* háromszögekre való felosztás által, *b)* metszések és *c)* az idom berekesztése által. Területfölvétel szögmérő segítségével.

III. osztály. A terület meghatározása. A területek összehasonlítása. A paralelogramm, háromszög, trapez, trapezoid és a sokszög területének kiszámítása. A szabályos sokszög területének kiszámítása. Pythagoras tantétele a terület és a hasonlóság alapján. Alkalmazása számításoknál és szerkesztéseknél. Idomok átalakítása a területek alapján. Alapműveletek területekkel; különösbbe az osztás. A kör meghatározása a kör húrjára és érintőjére vonatkozó tételek s az ezen alapuló szerkesztések. Középponti és kerületi szögek. A körbe és a kör körül irt három- és négyszögekre vonatkozó tételek. A körbe és a kör körül irt szabályos sokszögek. A körbe irt n oldalú sokszögből kiszámítandó a kör körül irt n oldalú sokszög egyik oldala, vagy viszont. A körbe irt szabályos n oldalú sokszög oldalából és a kör sugarából meghatározandó a körbe irt $2n$ oldalú szabályos sokszög egyik oldala. A körbe irt szabályos sokszög és a kör. A kör körül irt szabályos sokszög és a kör. Körmérés. A π meghatározása. A kör kerületének és területének kiszámítása. A körgyűrű, a körcikk és körszelet területének kiszámítása.

IV. osztály. A körbe és a körön kívül irt sokszögek oldalainak kiszámítása a sugárból. A kör mérése; számolási feladatok.

A térbeli alakok. A sík meghatározása és keletkezése. Az egyenes és a sík kölcsönös helyzete; két sík kölcsönös helyzete, a lapszög; három sík kölcsönös helyzete, a testszög vagy szöglet. A szögletek tulajdonságai. A szögletes testek: hasáb, gúla, szabályos testek keletkezése és leírása. A görbe felületű testek: henger, kúp, gömb keletkezése és leírása.

A testek hálózatának szerkesztése és felületének kiszámítása. A testek köbtartalmának kiszámítása s az ide vonatkozó képletek levezetése.

VIII. Természettudományi tárgyak.

A) *Állat- és növénytan.* I. osztály. Ősszel virágzó virágos növények, mint például a licium, holtcsalán, gyujtoványfű, kereklevelű mályva, napraforgó (katángkóró, bogács, bojtortján stb.) vad-repcze leírása; ezeken a virágos növények külső tagjainak megismerése és morfológiai fogalmak begyakorlása. A gyümölcsöskert növényei: mandula- és almafélék, mogyorócserje, dió- és szelid gesztenyefa; a szőlő. Konyhakerti növények: ernyős-, keresztes-, fészkes-, pillangós virágú, tök-, liliom- és paréjféle konyhakerti növények leírása és természetük módjának rövid ismertetése. A tárgyalta gyümölcsalajok összefoglalása.

Állattan a téli hónapokban: a gerinces állatok ismertetése. Előbb tartózkodási helyük szerint csoportosítva, később pedig a tárgyalta rendszeres összefoglalása.

A tavasszal virágzó növények közül: a hóvirág (nácisz, pompás nőszirm), az ibolya; a leány-, mezei-, erdei-, berki- és boglárkőkörcsiny, saláta- és réti szironták, gólyahir, tavaszi hérics; a tavaszi kankalin, pettyegedett tüdőfű (fekete és gumós nadálytő); az alma- és mandulafélék, a diófa, a ribizkefélék, az akácfa, orgonafa, vadrózsa (málna, eper vagy szamóca), liliomfélék (tulipán, jácint, fehér liliom, májusi gyöngyvirág stb.), kosborfélék; a mérges burgonyafélék (csalmatok, redősszirmú maszlag, maszlagos nadragulya, ebszőlő és fekete csucor); a mérges ernyősök (büdös bürök, mérges ádáz, gyilkos csomorika) leírása.

II. osztály. Ősszel: Erdei fák és cserjék: barkások, szil-, juhar-, hárs-, kőris-, som- és bengéfélék; az akáczfa. A túlevelűek vagy tobzosok. A virágtalan növények: előtelepesek, mohok és telepesek. A külföldi növények közül: a kávéfa, theacserje, kakaófa, fűszernövények, narancsfélék, fügefa és rokonai, olajfa, a nevezetesebb külföldi pillangósak, gyapotcserje, kaucsukfa, kaktuszfélék, pálmák, banánok, ananász- és ágavéfék, rizs, cukor- és bambusz nád.

A téli hónapokban: a gerinctelen állatok közül az izeltlábuak, puhatestűek és férgek behatóbb, a túskebőrűek, bélnélküliek és az őslények rövidebb ismertetése. Az állatország rendszeres összefoglalása.

Tavasszal: a hazai mezőgazdasági és ipari növények ismertetése. A növénytan általános részéből: a növények külső tagjainak s belső szerkezetének, a sejteknek és szöveteknek ismertetése. A növények életműködései. A növények földrajzi elterjedése és rendszeres felosztása.

B) *Ásvány-, közet- és földtan, kapcsolatban a vegytannal* III. osztály. A kémiai változások s azok feltételei, szétbontások és összetevések, összetett és egyszerű testek fogalma. Az oxigén. A levegő összetétele. Az oxidok. A fémek osztályozása. Vegyületi hajlam. Vízontó fémek. Hidrogén. A víz összetétele; a vizről.

A sósav, chlor és vegyületei. Atomelmélet. Savak, bázisok, sók. Halogén-elemek; a konyhasó és stassfurti só. A fotografozás. A fluor és üvegetetés; a fluorit. A salétromok és a salétromsav. Lőporgyártás. A kénsav és sói: keserűsó, csudasó, timsó, vas- és rézgalic, a gipsz és sülypát. Kénessav. A szalamiasó és az ammoniák. A nitrogén körútja a természetben. A borax és borsav. A foszfor, foszforsav és sói; apatit. A foszfor hidrogén. A gyufagyártás. A szénsav és sói: sziksó, hamuzsir, mészkő, dolomit. Szénoxid, szénszulfid. A kali- és nátronlúg. A feloldott szénsav, savanyúvizek, kemény és lágyviz. A kovasav és sói: kvarc és fajtái, üveggyártás, földpátok, agyagföldek, cserép- és porcellánedények gyártása, a termőföld alkotórészei, csillámfélék, amfibol, augit, olivin, szerpentin, zsirkő, tajték. A krómsavas és bikrómsavas káli, a manganoxid és felmangansavas káli.

A drágakövek: opál, gránát, topáz, berill és fajtái, korund és fajtái, gyémánt, turmalin, türkisz. A fémek ásványok: nemes és nem nemes fémek. A fémek süritése. Az ötvények. A kén és kénhidrogén. A kőszenek: antracit, fekete és barnaszén, turfa, grafit, kátrány, petroleum, borostyánkő.

Az ásványok általános tulajdonságai. A 6 kristályrendszer. Összefoglalásképen az ásványok természettani és vegytani tulajdonságai.

A kőzetekről általában, összetett jegeces és paláskőzetek, törmelék vagy réteges kőzetek. A kőzetek szövete, települése. A föld keletkezésének és fejlődésének története.

A geológiai tényezők: a tűz, víz, levegő és a szerves élet hatása. A kővületek. Az egyes geológiai korszakok és képleteiknek rövid ismertetése.

Szerves vegytan. A szerves vegyületekről általában. A szerves vegyületek alkotórészei és szétbomlásainak különböző nemei. A szénhidrogének: mocsárgáz, methansorozat. A világítógáz és gyártása. A láng részei és nemei. A faszén és csontszén. Szénégetés. Szénhidrátok; sejtanyag (lőgyapot, kollodium, celluloid), szövetek, papirgyártás, a fa konzerválása; keményítő, mézgák, nádcukor (cukorgyártás), tej-, szőlő- és gyümölcscukor. A borszesz, a szeszes erjedés; a bor alkotórészei és kezelése. Sör- és szeszgyártás. Ecetsav és sói, ecetgyártás. Az alkoholok sorozata. A glicerín és nitroglycerin. Zsirsavak. Etherek, összetett etherek. Zsírok. Szappanfőzés és gyertyagyártás. Gyümölcssavak: sóska-, borostyánkő-, alma-, borkő- és citromsav. Cyánvegyületek: kéksav, ciánkálium, sárga és veres vérlúgsó (berlini és párisi kék). Durranó kénesó. Benzol, nitrobenzol, anilin-festékek; naftalin, antracén. Karbolsav és szalicilsav. A csersav és a bőrgyártás. Illó olajok, gyanták (firnájszok és lakkok). Alkaloidok: copiin, nikotin, morfin, kinin, sztrichnin stb., továbbá koffein, tein, teobromin. Fehérjék (albu-

minok, fibrinek, kazeinek). Az enyv, enyvgyártás. Szaruanyag. A tápláló anyagok felosztása, az állatok táplálkozása.

C) *Természettan*. IV. osztály. Általános fogalmak. A testek általános tulajdonságai. Az erő és a mozgás fogalma; egyensúly, a testek súlya és súlymérése. A súly, térfogat és fajsúly közt lévő összefüggés. A sűrűség. A fajsúly meghatározása piknométerrel. A halmazállapotok.

A folyadékokról. A folyadékok nyomása lefelé, felfelé és oldalt; a nyomás egyenletes továbbterjedése a folyadékokban. A közlekedő edények és alkalmazásai. Archimedes törvénye, a testek úszása. Sűrűségmérés az Archimedes-féle mérleg segítségével és fokozott sűrűségmérőkkel. Hajcsövesség; ki- és beszívargás.

A légnemű testekről. A levegő súlya, a légköri nyomás és annak mérése. A barométer. A léghajó. Mariotte törvénye és annak alkalmazásai: légzés, fuvó, lopó, görbített szívócső, szivattyús kutak, ritkító és sűrítő légszivattyú, Heron-labda, tűzi fecskendő.

Különböző mozgások: egyenletes és egyenletesen gyorsuló mozgás (szabadesés). Hajlítás felfelé. A tömeg fogalma. Különböző erők: általános tömegvonzás; a tapadás, az összetartó erő; szilárdság, rugalmasság; az ütközés, hatás-ellenhatás, a levegő ellenállása és a surlódás. Az erők összetevése és szétbontása. Hajítás oldalt. A súlypont, a testek egyensúlyi helyzete. Az inga és alkalmazása. Forgás és keringés. A földnek a nap körül való keringése. A munka fogalma és mérése. Az erély vagy energia. A gépek fogalma. Az egyszerű gépek: emeltyű, csiga, hengerkerék, lejtő, ék, csavar s ezek alkalmazása. A víz- és szélmotorok.

A melegről. A hőmérő. A melegégység és fajmeleg. A testek kiterjedése, kiterjedési együttható. Halmazállapot-változások: olvadás és fagyás. A folyadékok forrása, a víz forralása zárt edényben; telített és nem telített gőzök. A párolgás. Mesterséges hideg. A meleg terjedése: hővezetés és hőszugárzás. A meleg forrásai. Az időjárásról: a szél. A légköri nedvesség és légköri csapadékok.

A meleg, mint mozgató erő, a meleg átalakulása munkává és viszont. A gőzgép; a gőzgép haszonmunkája. Gázmotorok.

A dörzsölési villamosság. Alapkisérlet. Villamos megosztás. Elektroszkóp. A villamosság elhelyezkedése. Sűrítő készülékek: Franklin-féle tábla, leydeni palaczk. A villamgép. A légköri villamosság, villámhárító.

Delejesség. Delejes tünetek, a delejsarkok és azok hatása egymásra. Delejezés. A föld delejessége, mágneses elhajlás és lehajlás. Iránytű.

Az elektromos áram. Ampère törvénye. Elektromos elemek. Ohm törvénye. Az elemek összekapcsolása. Az elektromos áram főbb hatásai: hevítő hatás (izzó- és ívlámpák), kémiai hatás (a víz szétbontása, galvanoplasztika, Galváni ezüstözés és aranyozás), az accumulator; mágneses hatások (elektromos csengettyű, a telegráf).

A villamos indukció, az indukált áramok iránya. Mágneses indukció. A Ruhmkorff-féle szikraindító. Delej- és dynamo elektromos gépek s azok megfordíthatósága és alkalmazása.

A hangról. A hang keletkezése és terjedése; a hang visszaverődése (visszhang), a hang magassága; a hangközök, a hanglétra. Hangszerek, ajak- és nyelv-sipok. Reszonálás, a hang színezete. Telefon, mikrofon, fonográf. A fül szerkezete.

A fényről. A fénysugár terjedése és sebessége. A fény erőssége; a fény mibenléte. A fény visszaverődése és annak törvényei. A sík tükrök, a szétszórt fény. Gömbtükrök, a homorú tükör képei. A fény törése; teljes visszaverődés (déliab). A fénytörő hasáb. A lencsék; a kettős domború lencse képei, a kettős homorú lencse. A színszóródás (szivárvány), a szinkép-elemzés. A szem szerkezete és alkalmazkodó képessége; a tárgyak látszólagos nagysága. Egyszerű és összetett nagyító vagy mikroszkóp, a messzelátók vagy teleszkópok. A szteroszkopikus látás. A lencsék hibái és azok javítása.

A tünemények rokonsága.

IX. Egészség és életmentés.

A) *Test- és egészségtan.* I. osztály. Az ember bonctana behatóan, rajzokkal, ábrákkal, pasztikus, szinesgipsz-modellekkel szemléltetve.

A statisztika fontossága a népek egészségi állapotának megítélése szempontjából.

Táplálkozás, tápanyagok és azok hamisítása.

A lakás, talaj, talajvíz, egészséges építkezés, fűtés, szellőztetés, világítás.

Középületek (iskolák, óvodák, kórházak stb.) egészségügyi szempontból.

Munka s a foglalkozás előnyei s hátrányai; a test ápolása; az izmok gyakorlása.

B) *Életmentés.* III. osztály. Vérzések általánosságban és különlegesen.

Törések és ficamok.

Lob. Égések és fagyások.

Napszúrás; agy- és szívguta.

Agy- és gerincagyrázkódás.

Ájulás. Az életmentő szekrény ismertetése.

Mérgezések és ellenmérgek.

X. Gazdasági gyakorlatok és gazdaságtan.

A) *Gazdasági gyakorlatok.* A gazdasági gyakorlatokra szánt időben (osztályonként heti 2 óra) a növendékek az intézet kertjében a tanár vezetése alatt az összes kerti és szőlőmunkálatokat, úgy-

szintén az intézet méhesében a méhészeti teendőket gyakorolták. Télen és kedvezőtlen időben részint nemesítési gyakorlatokat végeztek, részint különböző jelzőtáblák, kaptárak, keretek, melegágytakarók stb. készítésével vagy kerti eszközök javításával voltak elfoglalva.

Minden gyakorlatot a munka okának, céljának és kivitelének megmagyarázása előzte meg. Időnkint összefoglaló ismétlések tartottak.

A gyakorlatok beosztása a következő:

I. osztály. A talaj kerti megművelése. Gyümölcsfacsemeték szaporítása vetés és tőhajtások útján. Konyhakerti növények termesztése. Szőlőszaporítás dugványozás és bujtás útján. Gyümölcsfa- és szőlőnemesítés.

II. osztály. Gyümölcsfacsemeték átültetése és kezelése a második évben. Mezőgazdasági növények termesztése. Konyhakerti termények betakarítása. Melegágyak készítése és gondozása. Jelzőtáblák, keretek, takarók készítése. Kerti eszközök javítása. Segédkezés a méhesben. Az első évben nemesített gyümölcsfaoltványok gondozása. Évelő konyhakerti növények ápolása.

III. osztály. Konyhakerti magvak termelése. Szőlőművelés. Méheskezelés. Kaptárak készítése. Gyümölcsfaültetés. Kerttervek, költségvetések készítése. Gazdasági (egyszerű) könyvvitel gyakorlása. A harmadéves oltványok gondozása. Gyümölcsfák trágyázása és a rovarelleneségek irtása.

IV. osztály. A negyedéves oltványok kezelése. Gyümölcsfák metszése. Alakfák készítése és kezelése. Kirándulások gazdasági telepekre, muzeumok és gyűjtemények megtekintése. Gazdasági oktatáshoz való modellek készítése.

B) *Gazdaságtan*. IV. osztály. A gazdálkodás és alakjai. A termelés, termelési tényezők. A hitel, pénz, ár. A jövedelem. Takarékoság, fukarság, fényűzés, pazarlás.

Az őstermelés alakjai. A talaj osztályozása. A talajművelés és az erre szolgáló eszközök és gépek, Trágyázás, a trágyák osztályozása, az istálló-trágya kezelése. Növénytermelési kísérleti állomások. Telkesítés. Kulturmérnöki intézmény.

A növények szaporítása. A vetés, vetőgépek. Dugványozás, bujtás, döntés. A gyümölcsfák és szőlő nemesítése. A faiskola célja és berendezése. A gyomlálás és a nevezetesebb gyomok. A kapálás, töltögetés és az erre szolgáló eszközök. A művelési növények betegségei és ellenségei és az ezek ellen való védekezés. Vetőmagvizsgáló állomások. Rovartani állomás. Gyümölcsfacsemeték ápolása a faiskolában. Faültetés. Gyümölcsösök berendezése. Gyümölcsfák ápolása, metszése. A gyümölcsfák betegségei és ellenségei s az ellenük való védekezés. Szőlőtelepítés, a szőlő művelése. A szőlő betegsége és ellenségei s az ellenük való védekezés.

A termények betakarítása, aratás, cséplés, magtárak. Szénakészítés. Takarmányok bevermelése. Kender, len, dohány és komló-készítés, Konyhakerti termények betakarítása és eltartása. Konyha-

kerti magvak termelése. A gyümölcs leszedése és eltartása. Aszalás és aszalók. Gyümölcshíz, bor, szesz és ecetkészítés. A szüretelés, mustkezelés. Asztali, pecsenye- és vörösborok készítése. Borkezelés.

Az állatok tenyésztése és tartása. Az állati test külseje, az állat használhatósága. A táplálkozás és a takarmányozás. Az istállózás és legeltetés. Takarmányok előkészítése. A vemhesség és az ellés. Az állatok ápolása és fölnevelése.

XI. Ének és zene.

A) *Ének*. I. osztály. Technikai gyakorlatok és dalok a következő tárgykörben.

Dallam szerint: a kemény hangnem fokozatos felépítése: a két tetrachord; a kezdő lépcső változtatása; a kemény hangnem nyolc lépcsője keretében létraszerű hangközök. Ugyanezen gyakorlatok éneklése a kemény létrafajokban hét alakítójegyig. A természetes hangsorból alakítható lágy létraképletek. Előre kidolgozott, később rögtönzött áttételek a kemény létrafajok megváltoztatásával. Ugyanezen tárgykör szerint gyakorlatok a *g* és az *F*-kulcsban.

Méret szerint: a kettős és négyes ütem; 1, 2, 3 és 4 méretű hangok; metrikai felezés s az ebből keletkező értéknövelések. A magyar rithmus könnyebb képletei.

Az egész tételre, vagy nagyobb szakaszokra vonatkozó egyszerűbb *dinamikai* színezések.

Hallási és hangképző gyakorlatok.

Dalok iratása diktálás, hallás és emlékezet után.

II. osztály. Technikai gyakorlatok s dalok a következő tárgykörben.

Dallam szerint: a kemény hangnem képletei az alaplépcsőn alul s a nyolcadik lépcsőn felül. A leggyakrabban előforduló esetleges alakító jegyek s az ezek által előálló könnyebb létraszerűtlen hangközök. A lágy hangnem. Gyakorlatok a használatosabb lágy létrafajokban. A lágy hangnem létraszerű hangközei.

Méret szerint: Különböző ütemnemek s méretbeosztások; kisebb metrikai osztás s értéknövelések. A magyar rithmus szokottabb képletei.

Kisebb részletekre s egyes hangokra vonatkozó *dinamikai* árnyalások.

Hallás és hangképző gyakorlatok

Dalok iratása hallás és emlékezet után.

III. osztály. Technikai gyakorlatok. *Dallam* szerint: esetleges alakítójegyek minden lépcsőre vonatkozólag s az ezekből eredő nehezebb, létraszerűtlen hangközök.

Vegyes gyakorlatok a tanult létra- és ütemnemekben, *dinamikai* árnyalásokkal.

IV. osztály. Könnyebb solfeggiák Concione op. 9. műve nyomán.

Alkalomszerűleg a népiskolai énektanítás körébe eső módszertani fejtegetések.

Karének. I—IV. osztály. Négyszólamú kardalok férfikarra.

Válogatott karénekek Beethoven, Haydn, Mozart, Mendelsohn, Gluck, Händel, Weber, Bartalus, Káldy műdalaiból.

Magyar népdalok. Alkalomszerű dalok.

B) *Zeneelmélet.* I. osztály. A hang s ennek általános tulajdonságai: magasság, időérték, erő s összhangzás.

A hangnév. Hangsorok. A természetes hangsor. Hangírás. Vonalszerkezet. A g- és az F-kulcs. A nyolcadok. Az emberi hangterjedelme. — A kemény hangnem. Az egész és féllépcső. Az alakítójegyek. A kemény létrafajok. Előjegyzés. A létrakörök. A lágy hangnem. Párvonalosság. A vegyes kör. Kettős alakítójegyek. Létra-rendszer. A létraszerű hangközök s ezek fordítása. Írásbeli jelzések a hangmagasságra vonatkozólag.

Általános és viszonylagos időérték. Metronom. Tempo. Értékfeleződés, kétszerezés. Értéktáblázat. Hosszabbító jelek. Rendellenes beosztások. Szünetjelek. Írásbeli jelzések az időértékre nézve.

A hangsúly. Az ütemet alkotó alapképletek. Páros és páratlan ütemfajok. Az ütemjel. Az ütem tagolódása. A rithmus. A hangerő írásbeli jelzései.

Technikai zeneórák alatt ezen keretben iskolai dolgozatok csendes foglalkozásul.

II. osztály. Az első évfolyamon szerzett melodikai és rithmikai anyag rendszerezése.

A teljes létra-rendszer és a hangközök tüzetes gyakorlása.

Bevezetés az összhangzattanba.

A hangzatok s felépítésük alaptörvényei; főbb fajaik, létraszerűségük, helyzetük megváltoztatása. Egyszerű kötések.

Technikai zeneórák alatt e körből csendes foglalkozásul iskolai dolgozatok.

III. osztály. (Összhangzattan.) A fő- és mellékhármasok szerkezete, tulajdonságaik, harmoniai szerepük. A főhármasok kötése.

A szólamvezetés irányai; a helyes szólamvezetés kellékei, szólamvezetési hibák felismerése, elkerülése. A szólamok elrendezése.

A hangzatok alkotórészeinek kettőzése s kihagyása.

A főhármasok fordításainak használata. A $\frac{6}{4}$ fordítás; a $\frac{6}{8}$ hangzat előkészítése, helyzete, feloldása.

Záradékminták.

Számjelzési feladatok. Főhármasok felhasználása adott dallam összhangosítására.

A mellékhármasok.

Ezen tárgykörben részint iskolai dolgozatok a technikai órák alatt csendes foglalkozásul, részint házi dolgozatok.

IV. osztály. (Összhangzattan.) A négyes hangzatok létraszerűsége és fajai.

Az uralgó négyes; fordításai, a fekvések változtatása, számjelzése; feloldása az I., VI. és III. lépcsők hármasaival. Szabadabb feloldások. Az uralgó négyes mint átmenetet eszközlő hangzat. Színező átmenetek. Az uralgó négyes felhasználása adott dallam összhangosítására.

A melléknégyesek közül különösen a II. és VII. lépcsők négyesei. A szűkített négyes átalakíthatósága. Az előkészítési és feloldási szabályok rendezése. Az egyhangzós átmenet.

A módosított hangzatok.

A létraszerű átmenetek tüzetes tárgyalása a hangzatok harmoniai szerepének megváltoztatásával.

Elemzési, számjelzési s összhangosítási gyakorlatok.

Ezen tárgykörben részint iskolai dolgozatok a technikai órák alatt, csendes foglalkozásul, részint házi feladatok.

C) *Zongora*. I. osztály. Előkészítő gyakorlatok 2, 3, 4 hang terjedelmében, 1, 2, 3, 4 méretű hangok. Páros és páratlan ütemfajok. Kem. C létra. A *G*- és *F*-kulcs.

A hangkör változtatása más tetrachordban.

Öt hang terjedelmében irt gyakorlatok.

Két szólamú gyakorlatok *G*- és *F*-kulcsban.

Rithmosos gyakorlatok öt hang terjedelmében.

Az elsajátítandó anyag minimumául ki volt tűzve: Major I. Gyula »Zongoraiskola« c. művének A., B., C. fejezete.

II. osztály. Rithmosos gyakorlatok s ujjgyakorlatok nagyobb hangterjedelemben. Metrikai felezés.

III - IV. osztály. Ujjgyakorlatok, technikai gyakorlatok, hanglétrák, tört hangzatok képletei s ezek kíséretében rithmosos gyakorlatok, kisebb tanulmányok a szokottabb létranemekben.

D) *Orgona*. II. osztály. Két- és háromszólamú manuálgyakorlatok.

Technikai gyakorlatok, előjátékok s imitációk elébb 5, később nagyobb hangterjedelemben. Az ujjak alá- és fölérakása. Ujjcsere.

A rendre következő gyakorlatok lehetőleg más-más létraneműek, változatos ütemfajokban s úgy időméret szerint, mint rithmikailag is különbözőképen tagoltak.

III. osztály. Három- és négyszólamú manuálgyakorlatok.

Előjátékok, kánonok, fughetták, imitációk három szólamban, a szólamok különböző módon való megosztásával, különböző létranemekben s ütemfajokban.

Előjátékok, khoráldallamok négy szólamban különböző létranemekben s ütemfajokban.

IV. osztály. Orgonajáték pedállal.

Technikai gyakorlatok, előjátékok s kisebb terjedelmű orgonadarabok a lábhegyek váltakozásának, a lábhegyek kicserélésének, a néma cserének, a lábhegy és sarok váltakozásának és kicserélésének gyakorlására.

Nagyobb terjedelmű előjátékok, s polifonstilban irt orgona-tanulmányok.

E) *Hegedű*. II., III., IV. osztály A hegedű és részei. A hegedű tartása. A vonó tartása. A vonó hordozása.

A 4 üres húr. Alapfogások a 4 húron. $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{1}{4}$ hangjegyek és szünetjelek, összekötött hangok (legato), csukló- és ujjképzőgyakorlatok, a korona, da capo al fine, felütés, coda, simile, I-mo —II-do, $\frac{1}{8}$ hang- és szünetjegyek, a hangjegy után irt pont, triolák, páros nyolcadok és triolák, csukló- és ujjképzőgyakorlatok, gyakorlatok a hallás fejlesztésére, ütenynemek, synkopa.

Könnyebb hanglétrák: kem. C, lágy A, kem. G, lágy E, kem. F, lágy D, $\frac{1}{16}$ hang- és szünetjegyek, $\frac{4}{8}$ üteny, ritardandó — a tempo, abbreviatura, csukló- és ujjképzőgyakorlatok, kem.-D, l.-H, k.-B, l.-G, k.-A, l.-Fis, k.-Es, l.-C, k.-E, l.-Cis, k.-As, l.-F.

Előütések, trilla, utóütés, gyöngytrilla, mordent, előutóütés, staccato, pizzicato, arco, tört hangzatok, kettős hangok, vonásgyakorlatok.

Fekvések: félfekvés, második, harmadik, negyedik fekvés.

Közben Alard, Viotti, Pleyel könnyebb duói, valamint a népiskola énektanítási anyaga. Ez utóbbit az utolsó évfolyambeliek más könnyebb létrákba is átteszik.

Az előrehaladottabbak ezenkívül több hegedűre, vagy hegedűre és más hangszerekre irt társas darabokat is játszanak.

F) *Egyházi ének és zene*. a) Róm. kath. egyházi ének. III. osztály. Bevezetés a Gergely-féle karének rendszerének ismeretébe. Hangnév. Szolmizáció. Egyházi hangnemek. Authentikus és plagális hangnemek. Hangírás. A vonalrendszer. Kulcsok. A »custos«. A hangok időbeli értéke. Szünetjelek. Akcentus és koncentus.

Technikai gyakorlatok az egyházi hangnemekből alakítható hangsorozatok és hangközök elsajátítására.

Szertartásos énekek: Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére; Hamvazó szerdára; Virágvasárnapra; a passziók; nagyszombati (feltámadási) szertartásos énekek. Búzaszentelési szertartásos énekek. A responsoriumok dallamai.

IV. osztály. Egyházi szertartásos és népénekek orgonakisérettel. Miseénekek, énekek az Oltári szentségről, ádventi, karácsonyi, újévi, nagybőjti, húsvéti, pünkösdi s más alkalmoszerű énekek. Mária-énekek. Siralmak. Litániák. Antifónák. Zsoltárok. A »Te Deum«. Responsoriumok.

b) *Protestáns egyházi ének és zene*. III—IV. osztály. Az illető felekezetek szokottabb egyházi énekei orgonán, előbb pedál nélkül, később pedállal, azonkívül könyv nélkül tanult szövegek éneklése. Egyházi énekek éneklése orgonakisérettel.

XII. Kézimunka.

a) *Agyagmintázás* (kézügyesítő alapon). I. osztály.

1. Gyümölcsalakzatok (golyó, barack, alma, tojás, szilva, körte, dinnye, paprika, paradicsom, dió, makk és gomba).

2. Edény-, eszköz- és ruházati alakzatok (hordó, cseber, válú, tányér, korsó, kosár, kalapács, balta, kalap és csizma).

3. Mértani alakzatok (sík □-lap, körlap, ellipsis, derékszögű hasáb, kocka, gula, henger, kúp és gömb).

4. Egyszerű levélalakok (alma-, nyár-, barack-, rózs- és szőlőlevelek mintázása sík idomban).

b) *Papírmunka* :

1. Mértani lapok (négyzet, tégl, hatszögű és körlap vágása, színes papírral bevonása és a sarkoknak vászonnal ragasztása).

2. Egyszerű tárgyak (irka- és rajztartó, kockaalakú doboz, téglalakú doboz, ásványtartó rekeszes doboz, tolltartó- és rovardoboz).

3. Mértani testek (kártyapapírból, az élek szegése színes papírral).

Famunkák. II. osztály.

1. Faragási gyakorlatok késsel (szeg, gereblyefej, virágkaró, tollszár, ostornyél, csiga).

2. Gyalulási, fűrészelési, fúrási, reszelési, derékszögű és párhuzamos vonalzó-gyakorlatok (lapdaütő, jelzőlap, kerék, festéklap, vágódeszka, papirkés és gereblye).

3. Vésési, illesztési, végfagyalulási gyakorlatok és szegezés (egyszerű doboz, sőtartó csésze, evőkanál, kalapácsnyél, lisztmerőkanál, derékszögű hasábvonalzó, karácsonyfatalp, kisméretű lécajtó és eke-taliga puha- és félig kemény fából).

Famunkák. III. osztály.

1. Szerszámfenés és igazítás (kés, gyaluvas, egyenes és kupás vésők kifenése, fűrészreszelés ; fűrészek és gyaluk összeállítása).

2. Él-összeillesztés (eresztés), enyvezés, nagyfelületű síklapok kigyalulása, lemez-kigyalulás ; lapozási, hevederezési és lécszegési gyakorlatok (mintázódeszka, rajztábla, üstfedő, egyenes vonalzó, méterrúd, derékszögvonlázó, növény-sajtó).

3. Egyenes fogazási, lapozási és hornyolási gyakorlatok (kisméretű melegágy-keret, lábzsámoly, egyszerű képkeret, kisméretű borona, késtartó-doboz).

4. A kemény fa megmunkálása (fejszenyél, tornabuzogány, merítőkanál).

Famunkák. IV. osztály.

1. Rézsfogazási, rézsillesztési, félig fedett fogazási s vegyes ismétlő gyakorlatok (tálca, cseber, méhkaptár, gazdasági udvar kisméretű berendezése).

2. Gyalupad- és műhelyfelszerelés, berendezés, anyagismeret. A fa kilugozása, szárítása; facsávázás; csávakészítés, mázolás (festés), olajozás, fénymázolás, fényezés és a politura készítése.

XIII. Rajz.

I. osztály. A szabadkézi és mértani rajzból összevonva az elemi népiskola és *felsőbb osztályai* számára alkalmas rajztanítás tananyaga, magyarázat mellett, táblán való előrajzolás, vagy diktálás után, fali mintákról egyszerűbb stilizált levelek, virágok magyarázat és utasítás mellett emlékezetből. A nevezetesebbek a forma természet szerint tollal vagy festékekkel kidolgozva.

II. osztály. Szabadkézi rajzolás fali mintákról, magyarázat és utasítás mellett, leginkább emlékezetből és összetettebb, különféle stílű, nehezebb kézimintákról. A nevezetesebbek szintani magyarázatok és utasítások mellett festékekkel is kidolgozva.

III. osztály. Természet után levelek és egyszerűbb virágok körrajzban; mértani gipszformák és ékítmények, csoportokról, természet után, árnytani magyarázat és utasítás mellett, vagy festve.

Az iskolai táblán krétával való rajzolás és írás gyakorlása.

IV. osztály. Sodrony- és testmintákról való rajzolás, természet után távlati és árnytani magyarázatok mellett.

XIV. Szépirás.

I. osztály. Magyar és német folyóírás, táblán való előírás mellett és magyarázattal.

II. osztály. Visszás írás és a tollal írható díszírásokból, az irodai jelző- és a rondírás táblán való előírás mellett és magyarázattal.

XV. Testgyakorlat és játék.

I—II. osztály.

a) A katonai rendgyakorlatokból a m. kir. honvédegyalogság számára irt oktató szabályzat szerint: menet és futás közben fordulatokkal, menetek különféle irányban. Szakaszképzés rendekben és kettős rendekbe. Különféle mozdulatok és alakváltoztatások, huzódások és fejlődések helyben és menetközben. Ezekon kívül a szakaszban való részletes kiképzés és annak vezénylése, úgymint rendekbe szakadozás, kettős rendekbe fejlődés a kettős rendoszlopig.

b) A tornarendgyakorlatokból: arcsor, arcvonal és arcsoroszlop-, oldalsor-, oldalvonal- és oldaloszlop-képzések, továbbá szögvonulás, ellenvonulás, kör- és csigavonulás, kanyarulatok menetközben, helyben és helyből. Fejlődések: elé, mellé, mögé, körül, elől és hátul kerülve, sorok és rendek nyitása és zárása, fölvonulások és fűzések hazafias énekekkel kísérvé.

c) Szabadgyakorlatokból különféle állásokban, úgymint: alap, zárt, lépő, feszítő, mérő, terpeszkező, támadó, védő, guggoló állásban, a fej-, kar-, kéz-, váll-, törzs-, csipő- és lábgyakorlatok helyben és menetközben, ugyanezek szökkenéssel, futással, ugrással, fordulatokkal és fekvő támaszban; a kargyakorlatok lökéssel, nyújtással, vágással, lendítéssel és körzéssel társítva, törzshajlítás és fordítás minden irányban különféle állásban. Különböző menetgyakorlat. Társas szabadgyakorlatok kettesével, hármasával és botgyakorlatok.

Kézi szerygyakorlatok bottal, rúddal, súlyzóval buzogánygyakorlatok. Szerygyakorlatok.

Magas, távol, rúd, zsámoly, kötél, rohamdeszka-ugrás; alacsony, magas nyujtón; nyujtón: térd-fellendülés kanyarulati leugrással, kelep, billentés, támaszban lendülésig; pózna- és kötélmászás; függőleges, vízszintes, rézsútós létrán függeszkedés és függésben szökkenés; körhinta: a gyűrűhintán hintázás egész fordulatig; a korláton szökkenés elő- és hátlendülettel hajlított támaszban, bakon és lovon körzések terpeszugrásig; gyakorlatok hosszában álló lovon és lebegő gerendán.

III. és IV. osztály.

A katonai rendgyakorlatoknak gyors, pontos és szabatos kiképzése és vezetése, arc- és szárnyváltások; arcvonalmozdulatok, oszlopalakítás; fejlődött vonalból egyes vagy kettős rendoszlopba való alakulás, átmenet az egyik alakzatból a másikba.

Szabadgyakorlatok folytatva és különféle alakzatokkal váltokozva; körzések, ütések, lökések, lendítések, nyujtások már ellenoldali mozgásokkal, különböző menetekkel; szökkenéssel és ugrással összekötve, műjárásokkal a női tornázás alapgyakorlatai, társas gyakorlatok folytatása. Ellenállási gyakorlatok. Gúlak.

Kézi szerekkel: súlyzó, vasbot, rúd, hosszú lengő kötél, faláb, buzogánygyakorlatok.

Szertornázás, mint fent.

Elmélet. Tornahelyek építése és felszerelése, gyakorlatok vezetése, vezénylése; a népiskolai testgyakorlás tanterve és anyagbeosztása; vizsgálat és osztályozás, tanítási terv készítése és a tanítás megbirálása. A testgyakorlatok közben előfordulható baleseteknél alkalmazandó első segélynyujtáshoz szükséges ismeretek.

Gyakorlatok a szabadban; kötélhúzás, magas- és távolugrás, discus-vetés, gerelydobás, súlydobás, birkózás meghatározott fogással, futás egész osztálylyal fokozatosan 15 percig.

Játékok minden osztályban.

c) A nevelés és tanítás eredménye osztályonként.

Osztály	I. Magaviselet					II. Szorgalom					III. Előmenetel				
	Példás	Dicséretes	Jó	Szabályszerű	Rossz	Ernyedetlen	Kitartó	Kellő	Változó	Semmi	Felsőbb osztályba léphet	Javító vizsgálatra utasítattak	Ismétlésre utasítottak	Elégséges	Elégtelen
I.	18	19	5	—	—	5	20	17	—	—	39	3	—	—	—
II.	14	23	—	—	—	8	17	11	1	—	34	3	—	—	—
III.	8	21	2	—	—	—	13	12	4	2	22	8	1	—	—
IV.	15	20	3	—	—	7	20	8	3	—	38	—	—	—	—
Összesen	55	83	10	—	—	20	70	48	8	2	133	14	1	—	—

d) Órarend az 1902—1903. iskolai évben.

Órák	Oszl.	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat
8—9	I.	Német	Magyar	Magyar		Gazdaságtan	Természetráaj
	II.	Földrajz	Hegedű A) cs.	Természetráaj	Lélektan	Számтан	Magyar
	III.	Összhangzattan	Számтан	Tanítási gyakorl.	Rajz	Nevelésтан	Hegedű B) Zene A) cs.
	IV.	Szervezetтан	Neveléstörténet	Történet	Számтан	Irodalomtörténet	Tanítási gyakorlat
9—10	I.	Magyar	Német	Ének	Számтан	Földrajz	Német
	II.	Módszertan	Számтан	Magyar	Rajz	Német	Lélektan
	III.	Német	Módszertan	Méréstan	Német	Módszertan	Költészetтан
	IV.	Alkotmánytan	Összhangzattan	Nevelés-történet	Neveléstörténet	Méréstan	Természettan
10—11	I.	Ének	Számтан	Természetráaj	Rajz	Ének	Ének
	II.	Német	Ének	Zongora	Német	Hegedű B) cs.	Természetráaj
	III.	Nevelésтан	Hegedű A) cs.	Életmentés	Gazdaságtan	Számтан	Történet
	IV.	Történet	Gazdaságtan	Irodalomtörténet	Természettan	Történet	Német
11—12	I.	Egészségtan	Róm. kath. hittan	Egészségtan	Rajz	Számтан	Földrajz
	II.	Gazdaságtan	Gazdaságtan	Földrajz	Mértan	Róm. kath. hittan	Méréstan
	III.	Történet	R. k. és prot. e. ének	Gazdaságtan	Vegytan	Történet	Természetráaj
	IV.	Zene A) B) cs.	Számтан	Természettan	Német	Hegedű A) Zene B) cs.	Róm. k. és prot. ének

D é l u t á n

2—3	I.	Kézügyesség	—	} Testgyakorlat	—	} Róm. kath. hittan Orgona Torna	} Karének	
	II.	Szépírás	Magyar		—			
	III.	Természetráaj	Róm. kath. hittan		Kézügyesség B) cs.			—
	IV.	Tűzoltástan	Ev. ref. hittan		Tűzoltástan			—
3—4	I.	Szépírás	—	—	—	} Torna Zene B. cs. Róm. kath. hittan	—	
	II.	Kézügyesség A) cs.	Róm. kat. hittan	Kézügyesség B) cs.	—		—	
	III.	Vegytan	Költészetтан	} Torna	—		—	
	IV.	Gazdaságtan	Kézügyesség		—		—	
4—5	I.	Gazdaságtan	} Ág. evang. hittan	—	—	—	} Gör. kel. hittan	
	II.	—		—	—	—		
	III.	Kézügyesség A) cs.	} Izraelita hittan	—	—	Róm. kath. hittan	—	
	IV.	Rajz		Gazdaságtan	—	—	Ev. ref. hittan	—
5—6	I.	—	} Ev. ref. hittan Ág. ev. hittan	—	—	—	—	
	II.	—		—	—	—	—	
	III.	—		—	—	—	—	
	IV.	—		—	—	—	—	

e) *Tankönyvek és segédkönyvek* az 1901—1902. iskolai évben. I. osztály. Dr. Fodor: Egészségtan, középiskolák számára, 2. kiadás K 2'40. Király: Rendszeres magyar nyelvtan, kötve, 2. kiadás K 2'40. Kiss Á., Komáromy L., Péterffy S.: Olvasókönyv, I. kötet, 2. kiadás K 2'40. Hermann A.: Német olvasókönyv és nyelvtan, I. kötet 2. kiadás, kötve K 2'—. Farkas S.: Magyarország földrajza K 2.—. Kozma Gy.: Rendszeres földr. atlasz K 2'—. A magyar korona országainak kézi térképe (Kogutovicz és Társa kiadása) K —'30. Miklós G.: Állattan 4. kiadás, kötve K 2'40. Miklós G.: Növénytan, 3. kiadás, kötve K 2'40. Barbierik T.: Számтан, 4. kiadás K 3'20. Bartalus I.: Énektanító Vezérkönyv, I., II. r. K 2'40. Bartalus-Gyertyánffy: Négyesdalok zsebkönyve, 2. kiadás K 3'—. Oheroly I.: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Molnár J.: Fatenyésztés K 1'—. Major Gy.: Zongoraiskola, I. rész K 4'80.

II. osztály. Dr. Baló J.: Lélektan, 1. kiadás K 1'80. Gyertyánffy I., Kiss A.: Módszertan, 4. kiadás K 3'20. Névy L.: Írásművek elmélete, 9. kiadás K 3'20. Kiss Á. Komáromy L., Péterffy S.: Olvasókönyv, I. kötet K 2'40. Hermann A.: Német olvasókönyv és nyelvtan, I. kötet, 2. kiadás kötve K 2'—. Farkas S.: A Föld öt része, Magyarország kivételével K 3'—. Baló I., Miklós G.: A csillagászati és fizikai földrajz elemei, 2. kiadás kötve K 2'40. Kozma Gy.: Rendszeres földrajzi atlasz, K 2'—. Miklós G.: Állattan, 4. kiadás kötve K 2'40. Miklós G.: Növénytan, 3. kiadás kötve K 2'40. Barbierik T.: Számтан, 4. kiadás K 3'20. Mocnik-Pechany.: Mértan 2. kiadás kötve K 2'60. Bartalus J.: Énektanító Vezérkönyv, III., IV. r. K 2'40. Bartalus I., Gyertyánffy I.: Négyesdalok zsebkönyve, 2. kiadás K 3'—. Oheroly J.: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Késmárky A.: Hegedűiskola, I. rész K 6'—. Simonkai.: Növényhatározó, 2. kiadás K 1'80. Báthory.: Orgona-iskola, K 4'—. Major Gy.: Zongoraiskola, I. rész K 4'80.

Segédkönyvek: Gyertyánffy I.: Előgyakorlatok, 4. k. K 1'—. Gönczy P.: Vezérkönyv az Abc-hez, —'36. Nagy L.: Vezérkönyv a beszéd és értelemgyakorlatokhoz K —'48. Nagy L., Komáromy L.: Vezérkönyv a nyelvtanhoz, I—IV. osztály K 1'20. Emericzy G.: Vezérkönyv a földrajzhoz K 1'—. Gönczy P.: Utasítás a tellurium és lunarium ismertetéséhez K 1'40. Kiss Á., Mayer M.: Vezérkönyv a történehez K 1'20. Mayer M.: Vezérkönyv az alkotmánytanhoz K 2'40. Emericzy Kárpáthy: Vezérkönyv a számтанhoz, I—II. kötet, 3. kiadás K 4'40. Heller-Kozocsa: Használati utasítás a népisk. hármas gyűjteményhez K 1'20. Dr. Kiss-Kun: Játéktanító vezérkönyv K —'80. Molnár J.: Fatenyésztés K 1'—.

III. osztály. Kiss A.: Rövid nevelés- és oktatástan K 1'40. Dr. Széll: Egészségtan és vezérkönyv K 1'40. Riedl: Rethorika, 3. kiadás K 2'60. Riedl: Poetika, 4. kiadás K 3.—. Kiss-Komáromy-Péterffy: Olvasókönyv, II. kötet K 2'80. Sándor Domokos: Német olvasókönyv K 2'80. Hermann: Német olvasókönyv és

nyelvtan I. II. kötve K 4.—. Mangold: Világtörténet, kötve 4. kiadás K 2'80. Miklós: Ásvány-, kőzet- és földtan 2. k. kötve K 2'40. Dr. Kovács: Kémia, I. és II. rész kötve K 4.—. Mocnik-Arenstein-Schmidt: Betűszám, K 3'20. Mocnik-Pechány: Mértan, 2. kiadás kötve K 2'60. Kapi Gy.: Gyakorlókönyv. Gyertyánffy-Bartalus I.: Négyesdalok zsebkönyve, 2. kiadás K 3.—. Bartalus: Énektanító Vezérkönyv, V.—VI. K 2'40. Oheroly: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Helmár Ágost: Történeti Atlasz, kötve K 3'20. Késmárky: Hegedűiskola, I. rész K 6.—. Molnár J.: Fatenyésztes K 1.—. Báthory: Orgonaiskola K 4.—. Major Gy.: Zongoraiskola, II. rész K 4'80.

IV. osztály. Kiss: Neveléstörténet, 6. kiadás K 2'60. Dr. Baló J.: A magyar népoktatásügy szervezete K 1'80. Dr. Horváth Cyrill: Magyar irodalom története, 3. kiadás K 6'40. Sándor Domokos: Német olvasókönyv K 2'80. Hermann: Német olvasókönyv és nyelvtan, III. kötve K 2'40. Mangold: Magyarok története 5. kiadás kötve K 2.—. Csiky: Alkotmánytan, 6. kiadás K 2'60. Dr. Kovács: Fizika, 2. kiadás kötve K 3'20. Kiss K.: Mezei gazdaságtan és kertészettan, 3. kiadás K 2'60. Mocnik-Arenstein-Schmidt: Betűszám K 3'20. Mocnik-Pechány: Mértan, 2. kiadás kötve K 2'60. Kapy Gyula: Összhangzattan I. II. K 1'40. Bartalus: Énektanító vezérkönyv K 2'40. Gyertyánffy-Bartalus: Négyes dalok 2. kiadás K 3.—. Báthory: Orgonaiskola K 4.—. Major Gy.: Zongoraiskola, II. rész K 4'80. Oheroly: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Késmárky: Hegedűiskola, I. K 6.—.

Segédkönyvek: Láng M.: A magyar beszéd tanítása nem magyarajku iskolában K 2'50. Ministeri tantervek. Kiss: Magyar népiskolai tanítás tört., I—II. K 4'80. Molnár J.: Fatenyésztes K 1.—.

f) Tanítási gyakorlatok.

A tanítónövendékek gyakorlati kiképzése általában hármas fokozat szerint történik, u. m. 1. *a tanítás szemlélése*-, 2. *egy fél óráig tartó próbatanítások*- és 3. *egész napokra terjedő tevékenység útján*. Eközben a jelölt folyton közelebb jut az önálló működéshez.

E fokozatok osztályonként így érvényesülnek.

II. osztály. Az I. évharmad végén a didaktika s általában a népiskola ismeretében körülbelül haladnak annyira a növendékek, hogy a tanítói működés leginkább szemlélhető vonásait illetőleg szempontokhoz jutnak. Erre nemcsak a didaktikai elmélet segíti őket, hanem az ennek körében alkalmazható néhány gyakorlati próba is. Így pl. *A tanítás alakjai*-nak tárgyalásánál az előző órán kitűzött tételről tanítást tarthat egyik jelölt a többinek, mint gyermekeknek, azzal az irányzattal, hogy pl. a próbatevő a kérdve-kifejtő tanalnak minden kellékeit igyekezzék megvalósítani. Rövid próbája után úgy társai, mint a módszertan tanára megbírálják.

Épen így lehet megvilágosítani pl. a formális fokozatok tanát egy-két ilyen gyakorlati próbával, amely a módszertan elméleti tanítását a III. osztályon át is üdvösen kísérheti.

Az effélék azonban csak előleges tájékoztatók kívánnak lenni, amihez hozzájárul lassanként a rendes tanítási tervezethez hasonló dolgozatok készítése.

Mikor a *Beszéd- és értelemgyakorlatok* tanításának módszerével megismerkedtek a növendékek, a módszertan tanára által kijelölt sorrendben naponként és egymásután hospitálni mennek a gyakorló-iskolába. A módszertan tanára mindig aznap reggel jelöli ki s írja be az osztálykönyvbe a hospitálót. Az ily kijelölésnek az a haszna, hogy minden jelölt másod- és harmadizben más-más napokon jelöltetik s így minden hospitáláskor újat van alkalma szemlélni.

Hogy vajjon a jelölt igazán hasznos szemléléssel töltötte-e a hospitálási időt, arra nézve az ellenőrzés eszköze az, hogy szemléleteiről s tapasztalatairól írásban kell beszámolnia.

Minden jelölt első hospitálása alkalmából a módszertan tanára által az egész II. osztálynak ez időben kiadott utasítások szerint megfigyeli az osztatlan iskola főbb sajátságait, a tanítást s a magánfoglalkozásoknak a tanítás szolgálatába való állítását, az órarendet; ez utóbbit le is másolja; a gyakorló-iskolai tanító tanításait párbeszédbe foglalva feltünteti, a személyes foglalkozással párvonalosan följegyzi a magánfoglalkozások témáit is stb. Ilyenek a hospitálási jegyzetek, melyekből mindenki részleteket olvas fel a módszertan tanára és társai előtt s aztán a megjegyzések után lemásolja azt.

Másodizben való hospitálás alkalmával már szembetűnő a gondos jelöltnek a haladása. Először természetesen a beszéd- és értelem gyakorlati órák főképen a szemlélés tárgyai s vele párvonalosan az írva-olvasás; később más tárgybeli tanításokat is egyre jobban meg kell figyelni s egyre jobban és tartalmasabban alkalmaztatnak az elmélet körében is a gyakorlati próbák, meg a tervezetek készítése.

A *III. osztálybeli* növendékeknek a gyakorló-iskolában az a feladatuk, hogy hetenként felváltva előre megállapított időben, megszabott tételről egy-egy félóráig tartó nyilvános *próbatanításokat* tartsanak. Az előbbi szemléletet most maga a *ténykedés* követi.

A jelölt egy héttel előbb kapja ki a tanítás tételét a gyakorló-iskolai tanítótól, aki akkor megadja az általános utasításokat; vezérkönyveket, kézikönyveket ad a jelölt kezébe. A jelölt két napig az anyagban és módszerben való tájékozódottságra törekszik s a harmadik napon, miután a kiszabott tárgyból egy gyakorló-iskolai tanítást is meghallgat, fogalmazásban összeállítja tervezetét s bemutatja azt a módszertan tanárának, a ki előtt felolvassa s esetleg megkísérli a tanítást is. Ennek alapján látja el a jelöltet a módszertan tanára utasításokkal, amelyekkel a gyakorló-iskolai tanító uta-

sításai összhangban állanak. A jelölt ezeknek alapján írja meg javítottan és tisztázatlanban a tanítási tervezetet, melyet tanítása előtt két nappal bemutat a gyakorló-iskolai tanítónak. A gyakorló-iskolai próbatanítást egy nappal megelőző módszertani órán a módszertan tanára az egész osztálylyal szövé teszi a tételt és tervezetet, sőt legalább részben azt el is taníttatja; e kísérlethez az osztálytársak is hozzászólhatnak; így aztán másnap a próbatanító már némi otthonossággal léphet fel a gyakorló-iskolában, a társai tájékozottan hallgatják meg őt, annyival inkább, mivel legalább vázlatban nekik is megvan a tanítás tervezete.

A próbatanítás félóráig tart s az azt követő félóra a tanítás bírálatára fordíttatik, melyről egy jelölt, rendszeren a *főbíró*, jegyzőkönyvet vezet. Az ily bírálat lefolyása a következő. Elnök felszólítja az előbbi alkalommal végbement bírálat jegyzőkönyvének vezetőjét, hogy a jegyzőkönyvet olvassa fel. Esetleges megjegyzések után az hitelesíttetik. Elnök, a módszertan tanára, felszólítja a *próbatanítót*, hogy tartson *önbírálatot*. Ezután a *főbíró* következik, ki után a többi jelöltek szólnak; ha nem jelentkeznék hozzászóló, a módszertan tanára szólít fel egyeseket — feleletként — bírálatra. E megjegyzésekre a próbatanító válaszolhat. Végül a *gyakorló-iskolai tanító* bírál és a *módszertan* tanára elmondván a maga megjegyzéseit is, *összegezi az elmondottakat és megállapítja a tanítás értékét*.

A növendékek a feljegyzésre érdemes észrevételeket maguk is feljegyzik a tervezetük után, úgy hogy jegyzeteik minden próbatanításról hű képet nyújtanak.

Ha valakinek a *próbatanítás* épen nem sikerült, az másodszor is próbára bocsáttatik.

A *IV. osztály* növendékei a heti próbatanításokat épúgy végzik, mint a *III. osztály* növendékei, csak hogy természetesen kevesebb előkészítésben részesülnek.

Ezenkívül névsorban felváltva $2\frac{1}{2}$ napot töltenek ez osztálybeli jelöltek a gyakorló-iskolában (hétfő, kedd és szerda; csütörtök, péntek, szombat), a hétnek két fele a gyakorló-iskola órarendjében egyenlően van berendezve. Ez időben naponta több tanítást tartanak, időnként a gyakorló-iskolát mintegy önállóan vezetik, természetesen rövid ideig. Javítanak, magánfoglalkozást ellenőriznek, a tanmenetet tanulmányozzák s jegyzeteket vezetnek a *Haladási Napló* részlete gyanánt; e munkálataik alapján a gyakorló-iskolában egy felülvizsgált, hiteles példány készül, melyet minden *IV. éves* köteles lemásolni s azt hetenként a módszertan tanárának bemutatni.

A *III. osztálybeli* próbatanítások bírálatainak idején a gyakorló-iskolai tanítót mindig két *IV. éves* helyettesíti.

A *III. és IV. éves* jelöltek próbanításai alkalmával az osztatlan gyakorló-iskola mintegy osztottá alakíttatik, úgy hogy az

illető osztályt a tanító a tábla elé hívja ki s ez által azt az osztályt mintegy kiszakítja az egészből s így a próbatanító mindig csak egy osztályra fordíthatja figyelmét és erejét.

g) *A tűzoltói szaktanfolyamról.*

E tanfolyamot ezen isk. évben is, mint 1895. óta állandóan, *Szidanits Ferenc* főreáliskolai tanár, a budapesti önkéntes tűzoltótestület alparancsnoka indította meg. Mivel azonban *Szidanits F.* tanár elbetegesedett, őt az év második felében dr. *Szili József* önkéntes tűzoltói főparancsnok helyettesítette a tanítás terén. E tanfolyamon a IV. éves növendékek, számszerint 38-an, tűzoltótisztekké képeztettek.

E szakban az oktatás 1901. szeptember 4-én kezdődött és 1903. május hó 10-én végződött azon vizsgálattal, melyen az intézetet képviselő igazgatóságon kívül hivatalból jelen voltak: dr. *Szili József* önkéntes tűzoltó-főparancsnok, *Hevesi Jakab* és *Oleják Károly* tűzoltó testületi szakasparancsnokok.

Kiváló elismerés illeti e helyen is dr. *Szili* főparancsnok urat az intézet iránt tanúsított áldozatkészségeért, buzgó működéseért.

i) *Az intézet hivatása a testileg vagy lelkileg fogyatékosok oktatása terén.*

A fogyatékos gyermekek tanítása módjából ez isk. évben is *Dr. Baló József* elméletileg érintette a beszédhibában szenvedők tanítását is, de behatóbban foglalkozott a *siket-némák oktatásával*, melynek alapvonalait behatóbban ismertette a IV. osztályban a nev. történet és szerveztan óráiból megtakarított időkbén. A IV. osztályban azért, mert azon tanulóknak inkább van judiciumok ennek felfogására.

Tárgyalta: 1. A siketnémaság lényegét, okait.

2. Az ily gyermekek helyzetét; eddigi elhanyagolását.

3. Országos és társadalmi intézkedéseket (más országokra nézve is).

4. A siket-némák iskoláinak megindítását a rendes népiskola körében.

5. A hangképzést, beszéd-tanítást, itt a *francia, német* módszereket érintvén.

6. A beszéd- és értelemgyakorlatok, *nyelvtan, számtan* köréből leckék menetét.

Az intézet e téren megkezdett lépéseit folytatni fogja.

3. Az ifjusági segítő-egyesület.

Jelentés a budapesti I. ker. állami elemi iskolai tanítóképző intézet ifjusági segítő-egyesületének 1902—3. évi működéséről.

Öröm fogja az ember lelkét, ha visszagondol a munkának szentelt napokra. Ily jóleső érzélemmel gondolok én is vissza az elmúlt 1902—3-ik egyesületi évre és biztos vagyok, hogy velem együtt örvend az egyesületnek minden tagja, ha nem is a munkáért, a mit egynéhányan elvégeztünk, hanem azon szeplőtelen célért, melynek szolgálatában állottunk s azon nemes érzelemért, mely munkánk közepette áthatott bennünket.

Tisztségem beszámolnom egy évi működésünk eredményéről, amiért összefoglalom azon mozzanatokat, melyek egyesületi évünk életében egymást követték.

Egyesületünk 1902. évi szeptember hó 29-én tartotta meg alakuló közgyűlését dr. Baló József igazgató úrnak, az egyesület volt elnökének elnöklése alatt. Az ifjuság lelkesültségéről s nemes irányú törekvéséről tanuskodik az a körülmény, hogy ezen gyűlést megelőzőleg legnagyobb része beiratkozott az együletbe. A közgyűlés érdekes tárgya a tisztviselők megválasztása volt. Ifjusági elnökül Henter Pál, pénztárosul Remes Alajos IV. éves növendékek és jegyzőül Dermár Pál III. éves növendék választották meg. Ezek után kijelöltetett az osztályonként választandó választmányi tagok megválasztását vezető elnökök bizottsága.

Az egyesület ügyeit az év folyamán a választmány intézte.

Első választmányi gyűlésünket október 18-án tartottuk meg, melyen dr. Baló József igazgató úr kijelenti, hogy a tisztviselők megválasztást a tanári kar megerősíti, csupán a Dermár Pál jegyzővé való választását nem fogadta el. Amiért a pótlóválasztáskor viszonylagos szótöbbséggel megválasztott Sciuty Kornélt iktatja jegyzővé. Miután a választmányi tagok megválasztásáról szóló jegyzőkönyv ellen nem tétetett semmiféle kifogás, a választmányt megalakultnak nyilvánította.

A következő választmányi gyűlésen, október 26-án Miklós Gergely tanárelnök úr indítványára a választmány az ifjusági elnök vezetése alatt egy küldöttséget jelölt ki arra, hogy egyesületünknek pártfogójának Snašel Ferenc tanár úrnak az egyület javára tett 200 koronás alapítványáért élőszóval hálás köszönetet mondjon.

Az említettekén kívül még négy választmányi gyűlést tartottunk, összesen tehát hatot, melyeknek fő tárgya a segélyekért beérkezett folyamodványok elintézése volt. A mennyire lehetett, igyekeztünk a folyamodók kérését teljesíteni, a mit bizonyít azon körülmény, hogy összesen 221 korona 84 fillért segélyül osztottunk ki, továbbá az is, hogy 28 folyamodványban beérkezett kérés közül 23-at teljesítettünk.

A segélyekkel kapcsolatban megjegyzem, hogy ebben az évben

a két »Gyertyánffy«-féle alapítvány közül a kisebbik alap kamatja az elemi képző növendékeit illette meg. Ezen alapítvány kamatát a választmány a tanári kar beleegyezésével Pápai Gyula másodéves növendéknek oda ítélte.

Az egyesület háláját és köszönetét érdemelte ki Jánossy Imre tagtársunk azáltal, hogy az egyesület pénztárának javára a tél folyamán több hétre terjedő táncfolyamot rendezett, melyből 38 korona bevételhez jutottunk. Fogadja ezen buzgóságáért hálás köszönetünket.

Igen kedves mozzanat volt egyesületünk ezen évében is az a nemes verseny, melyet Jánossy Imre IV. éves és Glöckner Keresztély III. éves növendékek mint próbatanítók tartottak, április 24-én a Keller Lajos elhunyt növendéktársunk emlékére tett alapítványnak évi kamataért. Jánossy Imre a gyakorlóiskola IV. osztályában a földrajz köréből »Ausztráliát«, Glöckner Keresztély szintén a IV. osztályban tanított — a számtan köréből »az egész számoknak törttekkel való osztását«. A tanításokat a tanári kar egyenlő színvonalúaknak ítélte s hogy a nemes törekvést mind a két ifjú részéről jutalmazza, a nyolc koronát tevő kamatot 14 koronára egészítette ki, melynek felét Jánossy Imre, felét Glöckner Keresztély kapta meg.

Ezzel be is fejeztem azon fontosabb mozzanatok felsorolását, melyek egyesületünknek ez évi működésében kiemelkedtek, és így azt megvilágítják; még csak azon óhajtasomat fejezem ki a jövőre nézve, hogy az ifjúság együttesen, közös erővel, az eddigihez hasonló lelkesültséggel és kitartással küzdjön az emelkedett, kíváló eszmék megvalósításáért, a melyek nemcsak egyeseknek a segélyezésére irányulnak, hanem nemesítik ifjú sziveinket és az ifjúságot a szeretet kapcsával kötik össze.

Sciuty Kornél, ifj. jegyző.

Segítő-egyesület. 1902—903.

Volt 96 tagja.

	Bevételek :	Korona
1901—902-ről:	Egyleti tőke	3.365·97
	Gyertyánffy-féle kisebb alapítvány	471·16
	Keller-alapítvány	200·—
	Sziklay-alapítvány	140·—
	Snael Ferencz alapítványa	250·—
	Tagsági díjakból	192·—
	A tanítók szünidei tanfolyamától	10·—
	Ifj. kirándulások költségeinek maradékából	4·—
	Perselyekből	22·18
	Kamatokból	173·77
	Gyakorló isk. magánvizsgálati díjak	68·—
	Táncdíjakból	38·—
	Jégpálya-díjakból	13·36
	Vegyesekből (Gábler Ö. ajándéka)	17·50
	Összesen	4.965·94

Kiadások:

26 tanulónak segély	215·24
Korcsolyapálya költségei	6·60
Összesen	221·84
Tiszta vagyon	4.744·10

Ebből 4700 koronát 4⁰/₀-os papíráradékba fektetett az egyesület, a 140 koronás Sziklay-alapítványt pedig külön kezeli. A tőke szaporodása 322 korona 1 fillér.

4. Az ifj. önképzőkör.

Jelentés a budapesti I. ker. állami elemi iskolai tanítóképző-intézet ifjúsági önképzőkörének 1902–903. évi működéséről.

Körünk az 1902. év szept. hó 25-én tartotta első, alakuló gyűlését dr. Baló József igazgató úr, tiszteleti elnök elnöklété alatt.

Az alakuló gyűlés legfőbb mozzanata, a tisztviselők választása volt. Elnökké Jánosy Imre IV. éves; pénztárossá Tarkó Lajos IV. éves; jegyzőkké pedig Glöckner Keresztély III. éves és Koháry Géza III. éves növendékeket választottuk meg.

1902-ik évi október hó 18-án tartott gyűlésen mondták el Farkas Sándor tanárelnök és Jánosy Imre ifj. elnök megnyitó beszédjüket. Farkas Sándor tanárelnök szép beszédben buzdította a kör tagjait, különösen hangsúlyozván, hogy akaratukat igyekezzenek erősíteni, a mi az önképzés első feltétele. Jánosy Imre ifj. elnök, az önképzés módjáról, hasznáról és ezek elérhetésének eszközeiről tartott beszédet. Tarkó Lajos pénztáros jelentést tett a kör tagjairól, a befizetett és hátralékban lévő tagsági díjakról.

Ugyanezen gyűlés tárgysorozatába voltak felvéve Kiss Károly és Hári Ferencz előadásában a »Hunyadi László« című operának egy részlete; Henter Pálnak »Egy fejezet a tanulmányi kirándulásból« című munkája és Virág László által tartott szavalás.

A következő gyűlés 1902. évi november hó 8-án tartatott, melynek tárgysorozatát Kiss Sándornak »Kölcsey és Eötvös« című értekezése, Merényi Lajosnak »Utazásunk második részlete« című munkája tette.

1902. november 22-én tartott gyűlésünk pontjai voltak: Gyurkovics Zoltán »A tanítói tekintély szerzéséről« című műve; Szekeres Ferenc, Fetter Kornél, Kiss Sándor és Dermár Pál által előadott »Kvartett«; Remes Alajosnak szabad előadása a »Tatárjárásról« és Szabó Kálmánnak szavalása.

1902. dec. 6-iki gyűlésünk tárgysorozatát a következők tették: a bíráló bizottság jelentése; Jánosy Imrének »Debrecen és Hortobágy« című dolgozata; Virág Lászlónak »A tanítói tekintély« című munkája; Koháry Gézának »A gyermeki nyelv ismeretése« című értekezése.

A következő gyűlés 1903. évi január hó 10-én tartott, melynek tárgysorozatát a következők alkották: Henter Pál, Szabó Lajos, Bazsó Károly bírálati jelentései; Sciuty Kornélnak »A nevelés rendeltetése« című dolgozata; Vándory Dezsőnek »Párhuzam Heine és Petőfi között« című munkája. Végül »A hazaszeretetről« tartott előadást Kiss Sándor.

1903. január 24-én tartott gyűlésünk tárgysorozata a következő: A bíráló bizottság jelentései. »A kezdet nehéz« irta és szabadon előadta Sciuty Kornél. »Magyar dalok« Lavotta és Bihari Jánostól; játszta az ifjúsági zenekar. »Kisfaludy Sándor és Himfi szerelmei.« Irta és felolvasta Udvardy Aladár.

1903. febr. 28-iki gyűlésünk tárgysorozatába fel voltak véve Eisenstok Lajos szavalata »A magyar nyelvről«; Münstermann Ernő szavalata. Szabó Lajosnak »Emlékezés« és »Ivancsiczán« című munkája és Kiss Sándornak »A sátoros cigányok« című munkája.

A március hó 28-án tartott gyűlés tárgysorozata a következő: Gyermeksymphonia. Előadja az internátus zenekara. Cigányciklus. Előadta az internátus énekkara. Unsere lieben Kinder. Polka. Előadta az int. zenekara. »A kuruc költészet.« Irta és felolvasta Udvardy Aladár. Az ismertetésben előforduló darabokat Papperth László zongorakiséréte mellett Urbanek Gyula énekelte.

Utolsó gyűlésünk május 16-án tartott A gyűlés tárgysorozata a következő: Bírálati jelentés, tartotta Dallos Sándor. Tarkó Lajos pénztáros pénztári jelentése. »A rómaiak cirkuszi játéka.« Irta és felolvasta Szabó Kálmán. Sarastro dala a Varázsfuvola című operából. Énekelte Papperth László zongora kíséréte mellett Tarkó Lajos. »A zene világáról.« Irta és felolvasta Kiss Károly. Alakuló közgyűlésünkön kívül tehát kilenc gyűlésünk volt, melyeken Farkas Sándor tanárelnök és Jánosy Imre ifj. elnök elnökölték, a kik mindig azon fáradoztak, hogy az ifjúságot a célnak megfelelően vezessék.

Koháry Géza,
ifj. jegyző.

5. Egészségügy.

A lefolyt tanévben az egészségi állapot teljesen kielégítőnek volt mondható.

6. A záró-ünnep.

Az isk. év végének körülményei, a melyek között nem utolsó jelentőségű volt az, hogy jul. 6-án már megnyilandónak mutatkozott a tanítóknak ez intézetben rendezett *továbbképző-tanfolyama*, szükségessé tették, hogy az évzáró-ünnepet már jun. 14-én megtartsuk.

Az évzáró ünnepet egy szép dal karban előadva nyitotta meg. Ezután *dr. Baló József*, mb. igazgató hosszas beszédet intézett a tanulókhoz, többoldalú ped. felfogással értékesítve az iskolai évnék ez alkalmát. Beszámolt az általánosoknak mondható tapasztalatokkal, a melyek a tanulóknak ez évi szorgalma és magaviselete alapján megállapíthatók voltak s ezekhez képest intézte, vezette a növendékek gondolkodását. A jó tanulókat megdicsérte, a gyengéket buzdította, a rosszakat megfeddette.

Az igazgató a szünetidőre egészséget, az intézet jó hírnevének megőrzését ajánlván a fiatalságnak, az évet bezárta; az ünnepet pedig a *Himnusz* eléneklése zárta be.

A záróünnep egyszersmind az önképző-körnek is záróünnepé volt, amely alkalmából a március 15-én tartott felolvasásért *Jánossy Imre* IV. éves 10 K, szavatelért *Tarkó L.*, IV. éves és *Szabó Kálmán* III. éves 6 K., jutalmat, ált. szorgalmas munkálkodásukért *Henter Pál* és *Remes Alajos* IV. évesek könyvjutalmat nyertek.

IV. Tanítóképesítés.

Tanítóképesítő vizsgálatra jelentkezett a IV. osztályt ez iskolai évben végző 38 növendék, továbbá 1, az előbbi iskolai évben végzett, de IV. oszt. bizonyítványt magánúton nyert növendék és végül 3 idegen, a kik magánúton végezték a képzőintézetet, tehát összesen 42 jelölt és mindannyia vizsgálatra bocsáttatott. De egy jelölt az írásbeli vizsgálat kezdetén rosszul lett, egy pedig az írásbeli vizsgálat közepette visszalépett s így tanítóképesítő-vizsgálatra állott 40 jelölt, amennyi ez intézetben ilyen vizsgálaton soha sem volt.

Az írásbeli képesítő vizsgálat június 3., 4. és 5. napjain délelőtt és délután tartatott meg. *A gyakorlati vizsgálat* június 10-én d. u. 2—6-ig, 12-én és 13-án d. e. 8—12 óráig folyt le. *A szóbeli képesítő vizsgálat* június 15-től 20-án estig, tehát 6 napon napi 4—7 órai vizsgálattal.

A vizsgáló-bizottság elnöke *Kovács Albert*, ev. ref. theologiai tanár, igazgató-tanácsos volt, kit a gyakorlati vizsgálat egy napján, hirtelen fellépett betegsége miatt *Dr. Kiss Áron*, kir. tanácsos, polg. tanítóképző-intézeti igazgató, illetőleg *Dr. Hermann Antal*, polg. tanítóképző-intézeti címzetes igazgató helyettesített.

Az írásbeli vizsgálatoknak a kir. tanfelügyelő által kijelölt tételei a következők voltak:

1. *A paedagogiai s egyszersmind magyar nyelvi értekezésre: Az értelmi nevelés és oktatás legfőbb mozzanatai a népiskolában.*

2. *A német fordításra: »Das alte Ross und sein Gefährthe«.*

3. *Geometriai tételek:* a) valamely különböző oldalú háromszög oldalai rendre: $a = 38.4$, $b = 24.6$ és $c = 22.8$ m. Mekkora ezen háromszög területe? (Levezetendő a képlet); b) valamely csonka gula alap- és tetőlapja szabályos nyolcszög, az alaphoz tartozó kör sugara: $R = 4.2$ dm., a tetőlapé: $r = 2.8$ dm.; az oldal éle $= 8.4$ dm. Mekkora ezen csonka gula térfogata? c) Mekkora oly csonka kúp két alaplapjának sugarai, melynek köbtartalma 450 m^3 , magassága 6 m., a két alap sugarainak a különbsége

$R-r = 3.5$ m.; d) valamely egyenlő oldalú hengerbe, melynek sugara 4 dm., egy gömböt és egy egyenes kúpot szerkesztünk: miképen viszonylik ezen három test térfogata egymáshoz?

4. Az olasz és német nyelvű iskolákra képesíttetni óhajtók számára kidolgozandó volt a paedagogiai értekezés tétele olaszul, illetőleg németül.

5. Rajzból kávédaráló-forma összetétel kockából és csonka gulából.

6. *Szépírásból*: 2 sor rond és 5 sor magyar folyóírás; szöveg: *A magyarokhoz*.

Az olasz nyelvi biztos dr. *Rudan Amade*, keresk. min. titkár és keresk. akad. tanár volt.

Képesítő-vizsgálati, gyakorlati tanítások tételei:

Első nap.

1. tétel az I. osztályban: A palatábla és írka ismertetése és ezek összehasonlítása.

2. tétel az I. osztályban: Az írott »j« ismertetése, íratása és olvastatása.

3. tétel az I. osztályban: A »4« szorzása az alapszámokkal 30-as számkörben.

4. tétel az I. és II. osztályban: Egyszerű szabad gyakorlatok.

5. tétel a II. osztályban. »Az éneklő madarak«, olvasmány-tárgyalás.

6. tétel a II. osztályban: 7-tel szorzás a 70-es számkörben.

7. tétel a II. osztályban: A lakó- és szülőhely fogalma és ezek iránt a szeretet felkeltése.

8. tétel a III. osztályban: Az egyszerű- és összetett mondat fogalma.

9. tétel a III. osztályban: A hossz mérték rendszere szétbontási és összevonási gyakorlatokkal.

10. tétel a III. osztályban: A Nagy-Alföld ismertetésének I/3-ad része.

11. tétel a III. és IV. osztályban: »Azt beszéli . . .« című dal tanítása hangjegyek alapján.

12. tétel a IV. osztályban: A magyarok őshazája.

13. tétel a IV. osztályban: A majmok rendje.

14. tétel a IV. osztályban: A testek halmazállapota.

Második nap.

15. tétel az I. osztályban: A kecske ismertetése.

16. tétel az I. osztályban: A nyomtatott »j« ismertetése, rajzolása és gyakorlatának olvastatása.

17. tétel az I. osztályban: Mérőosztás 4-gyel 30-as számkörben.

18. tétel az I. és II. osztályban: »Isten áldja« című dal tanítása hangjegyek alapján.

19. tétel a II. osztályban: Tő- és bővített mondatok fogalma.

20. tétel a II. osztályban: Részekre osztás 7-el 70-es számkörben.

21. tétel a II. osztályban: Rajz, alaprajz és térkép fogalma. A térkép mértéke.

22. tétel a III. osztályban: A szóképzésről általában. A főnevek képzői.

23. tétel a III. osztályban: A hosszúkás négyszög területének kiszámítása.

24. tétel a III. osztályban: A Nagy-Alföld ismertetésének II./3-ad része.

25. tétel a III. és IV. osztályban: Összetett szabadgyakorlatok.

26. tétel a IV. osztályban: A magyarok vándorlásai, a vérszerződés.

27. tétel a IV. osztályban: Gabonaféle növények ismertetése.

28. tétel a IV. osztályban: Közlekedő edények fogalma s ezek alkalmazása.

Harmadik nap.

29. tétel az I. osztályban: »D« ismertetése, iratása és olvasatása írott és nyomtatott alakban.

30. tétel az I. osztályban: A hüvelyes kerti növények ismertetése.

31. tétel az I. osztályban: A mondat fogalma, helyesírása és értelmes olvasása.

32. tétel a II. osztályban: A farkas és a szunyogok című vers tárgyalása.

33. tétel a II. osztályban: Az összevont mondat fogalma és helyesírása.

34. tétel a II. osztályban: Tájékozás a tanteremben és a térképen.

35. tétel a III. osztályban: »Az irka leírása« (fogalmazás tanítás).

36. tétel a III. osztályban: A vas természetrajzi ismertetése.

37. tétel a III. osztályban: A Nagy-Alföld ismertetésének III./3 része.

38. tétel a IV. osztályban: A háromszög területének kiszámítása.

39. tétel a IV. osztályban: Árpád a honfoglaló.

40. tétel a IV. osztályban: A melegség és a testek kiterjedése a melegség által.

A tanítóképesítő-vizsgálat eredménye:

Népiskolai tanítóságra képesítettek:

1. Békéssy Károly (Budapest), 2. Blaschnek Károly (Budapest), 3. *Burich István* (Fiume), 4. Dallos Sándor (Budapest), 5. Dorigo Balázs (Fiume), 6. Ettig Károly (Pozsony), 7. Fodor Ernő (Komárom), 8. Gonda János (Budapest), 9. Henter Pál (Maros-Jára), 10. Jánossy Imre (Budapest), 11. Kamocsay Endre (Budapest), 12. Kiss József (Budapest), 13. Merényi Lajos (Budapest), 14. Mohar Endre (Lajos-Komárom), 15. Moravitz Lajos (Érsekújvár), 16. Orbán Gyula (Nézsza), 17. Pappert László (Szegzárd), 18. Remes Alajos (Budapest), 19. Scherlein Ödön (Kéthely), 20. Simon István (Tálya), 21. Schymanik Lajos (Ujpest), 22. Szabó Bertalan (Ploszkó), 23. Szabó Lajos (P.-Péteri), 24. Tar Kálmán (Kaposvár), 25. Tarkó Lajos (Kún.-Ágota), 26. Udvardy Aladár (Budapest), 27. Varga Győző (Budapest), 28. Waldfogl Ferenc (Potony).

Javítóvizsgálatra utasítottak: Cicutti Lajos, Frankó István, Hanisch József, Hock János, Horváth József, Kiss Károly, Lehoczky László, Lindner Gyula, Lukáts Árpád, Szabó Gerő, Zöld József.

Ismétlővizsgálatra utasított: Nagy Pál.

Olasz nyelvű iskolákra is képesítették *Burich István* és *Dorigo Balázs* és német nyelvre is *Fodor Ernő*. Egyházi énekből és zenéből sikeres vizsgálatot tettek: *Burich I.*, *Cicutti L.*, *Dorigo B.*, *Ettig K.*, *Hanisch I.*, *Kis J.*, *Kis K.*, *Merényi L.*, *Moravitz L.*, *Pappert, L.*, *Remes A.*, *Schymanik L.*, *Szabó B.*, *Szabó G.*, *Udvardy A.*, *Varga Gy.*, *Waldfogl F.*, róm. kath., *Tarkó L.* és *Zöld I.* ev. ref. és *Mohar E.*, *Békéssy K.* ág. ev. jelöltek. A karácsonyi javítóképesítőn: *Jakopovits L.*, *Kmethy P.*, *Krszlić B.*, *Vastag P.* és *Rahm A.* sikeresen javítottak.

V. Gyakorló-iskola.*)

1. A gyakorló-iskola berendezése és felszerelése.

A) *Butorzat.*

A tanteremben. Tanítói asztal, 100 K. Emelvény a tanítói asztal és a két nagy tábla alatt, 15 K. Két drb. oszlopos táblaállvány, tengely körül forgatható nagy iskolai táblákkal, 240 K. Két drb. kréta- és szivacstartó, 2'40 K. Egy órarend-keret, 5 K. Nyolc napig járó fali óra, 32 K. Egy karosszék, 10 K. Két nádszék, 10 K. Hőmérő, 2 K. Öt fogas, 32 K. 20 drb. Feiwel-Likroth-Gönczy-féle rendszerű, kettős ülésel bíró vaspad, 800 K. 4 drb. Michl-féle fapad a tanítónövendékek számára, 100 K. Emelvény a tanítónövendékek padjai alatt, 15 K. Egy tálca, palack, 4 pohár, 3 K. Köpőcsésze, 3 K. Fali mosdódédeny bádogból, 3 K. Lépcső, 3 K.

A szertárban. Fiókos asztalka, 15 K. Két nagy szertári szekrény, felül 4 üvegajtóval, alul 4 deszkaajtóval, 480 K. Egy fali szekrény, 92 K. Két könyvszekrény, 180 K. Három nádszék, 15 K.

Az iskola feldíszítésére szolgáló képek.

Ő Felsege a király és Erzsébet királyné arcképe, aranyozott keretben, 72 K. Br. Eötvös József, dr. Wlassics Gyula arcképe fakeretben, 24 K.

B) *Szertári felszerelés.*

1. Gönczy: Fali olvasó-táblák, 24 drb., 8 K. Gönczy: Írásbeli és nyomtatási mozgatható betűk, 2'20 K. Betűk szekrénye, 20 K. Gyertyánffi-Kiss-Radó: Fali olvasó-táblák, 8 K. 40 drb. szemléltetési kép, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium kiadványa, 72 K. 4 drb. Schultz-féle szemléltető kép, 60 K. Dömötör-Cserépy-féle szemléltető képek, 18 drb. 54 K. Parasztfogat (szekér, két lóval felszerszámozva), 8'40 K. Drótostót-bábu, 2'40 K. Vitorláshajó, 7'60

*) A helyiséget lásd a II. 3. pont alatt!

K. Halászcsonak, 2·40 K. Szivattyús kút, 1·70 K. Kulacs, 1·40 K. Acélkard szíjjal, 4 K. Puska, 4 K. Vajköpülő dézsa 80 fill. Acél ij, 2·40 K. Kürt, 1 K. Dugós pisztoly, 0·80 K. Targonca, 1 K. Puttony, 1·30 K. Huszár lovon, 15 K. Szamár, kautschukból, 5 K. Kutya, 5 K. Kecse, 5 K. Labda, 3 K. Eke, 8 K. Borona, 5 K. Henger, 2 K. Kendertiló, 5 K. Sarló, 0·8 K. Szénás villa, 1 K. Cséplő, 0·7 K. Kasza, 1·50 K. Borprés, 6 K.

2. Bibliai képek, 12 K. Palesztina fali térképe, 12 K.

3. Orosz számológép. 12 K. Krämmer számoló-kockák, 15 K. Bopp: métermértékek, 10 K. Gönczy: métermértékek fali táblája, 6 K. Tíz méteres mérőszalag, 9 K. Vonalzó 3·20 K. Háromszögű vonalzó, 5·60 K. Körző, 3 K. Szögmérő, 9 K. Eben-féle számoló gép. (Szerző ajándéka.)

4. Iránytű, 2 K. Homolka: Budapest térképe, 5 K. Péchy: Budapest környékének térképe. Kogutowicz: Budapest egész területének térképe, 28 K. Bárány Gy.: Budapest domború térképe, 12 K. Pestmegye politikai térképe, 9 K. Gönczy-Berghaus: Magyarország fali térképe, 9 K. (2 példány). Gönczy-Berghaus: Az Osztrák-magyar Monarchia fali térképe, 8·80 K. Szitás: Magyarország fali térképe, 5 K. Gönczy Berghaus: Európa, 8 K. Ázsia, 8 K. Afrika, 8 K. Észak-Amerika, 8 K. Dél-Amerika, 8 K. Ausztrália, 8 K. Telegdy: A két félteke fali térképe, 4 K. Az Osztrák-magyar Monarchia domború térképe, 20 K. Budapest 1896-ban, térkép, 2·40 K. Gönczy-Kogutowicz: Pestmegye fali térképe, 13 K. Kogutowicz: Magyarország fali térképe, 12 K. Kogutowicz: Magyarország hegy- és vízrajzi térképe, 12 K. Kogutowicz: Osztrák-magyar Monarchia, 10 K. Kogutowicz: Európa térképe, 10 K. Kogutowicz: Afrika térképe, 10 K. Kogutowicz: A föld két féltekéjének fali térképe, 15 K. Földgömb rézdélkörrel, 25 K. Tellurium és planetarium, 40 K. Lehmann: Földrajzi jellemképek, 16 drb. 42 K. Nagyító lencse állvánnyal, 30 K. Fényképek a budapesti középületekről, 33 drb. tokban, 10 K. Fényképek a magas Tátrából, 39 drb. 28 K. Schneider-Gönczy-Hunfalvy: Képes atlasz, 3 K. Laurencic: Ezeréves Magyarország képekben, 9 K. Röptében a nagy világ körül, 15 korona.

5. Koronázási jelvények fényképe, 4 K. Helmár: Magyarország történelmi térképe, 10 K.

6. a) Lehmann: Az emberi fajok szemléltető képe, 4 K. Lehmann-Leutemann: Állattani képek, 80 drb. 160 K. Kitömött sündisznó, 3 K. Kitömött házigalamb, 3 K. Tarka harkály, 2 K. Béka, 2 K. Borsesz-készítmények 21 üvegben. Tojás-, rovar-, csiga- és kagylógyűjtemény. Csont- és bőrvázak állványokra erősítve.

b) Gerold-féle növény- és faképek, 40 drb. 96 K. Fagyűjtemény. Kozocsa-féle fa- és maggyűjtemény; herbarium.

c) Heller-Kozocsa-féle ásványgyűjtemény, 22 K. Budapest környékének ásványgyűjteménye, 3 K.

d) Vetter-Hestermann: a pamut és feldolgozása, 13 K. A len és feldolgozása, 13 K. A gyapjú és feldolgozása, 13 K. A selyem és feldolgozása, 17 K. A bőr és feldolgozása, 14 K. A papír és feldolgozása, 15 K.

7. Heller-Kozocsa-féle természettani eszközök, 66 K. Heller-Kozocsa-féle vegytani eszközök gyűjteménye, 20 K. Heller-Kozocsa-féle vegytani anyagok gyűjteménye, 20 K.

8. Magcsiráztató készülék, 8 K. Fák nemesítési táblája, 10 K. Konyhakerti eszközök, 12 K.

9. Harmónium transzponáló szerkezettel, 300 K. Lejtős harmóniumszék, 6 K. Máltzl-féle üténymérő harangjelzéssel, 17 K.

10. Maszák H: kivágott papírminták, 10 példányban, 6 K. Maszák: Kézi rajzminták A, B, C, D füzet, 5.20 K. Maszák: Fali rajzminták, 3 K. Kozma-Felméry: Kivágott rajzminták, 4 K. Kozma-Felméry: Fali rajzminták, 14 K. Eichler: Elementar Zeichen-Schule, 8 K. Schoop: Zeichenunterricht, 20 K. Schmidt-féle fali rajztáblák, 24 K. Velösi L.: Módszeres szabadkézi rajzoktatás, 2 K. Weinberger: Gyakorlati rajzminták, 2.40 K.

11. Torna- és játékeszközök a tanítóképző intézettel közösek.

C) *Elemi népiskolai vezér- és kézikönyvek.*

1. Gyertyánffy: Előgyakorlatok az irvaolvasáshoz, 1 K. Gönczy: Vezérkönyv az A, B, C tanításához, 0.30 K. Gönczy: ABC. és Olvasókönyv, 0.24 K. Gáspár: Olvasókönyv II—VI., 2.28 K. Gyertyánffy-Kiss Radó: ABC. és Olvasókönyvek I—VI., 4.40 K. Nagy L.: Vezérkönyv és gyakorlókönyvek I—V., 1.80 K.

2. Nagy L.: Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatokhoz (német), 0.72 K. Gönczy: Német ABC. és Olvasókönyv, 0.24 K. Gáspár: Német Olvasókönyv II—IV., 1.44 K. Faludi: Német ABC. és Olvasókönyv I—III. rész, 2.40 K.

3. Számolási gyakorlókönyv, 0.5 K. Emericzy-Kárpáti: Szám-tani példatár I—VI. oszt., 1.20 K. Faludi: Számvetési gyakorló-könyv, I—III. rész, 1.06 K. Faludi: Számvetési példatár, II—VI. oszt, 2 K. Lutter: Számvetési példatár, I—VI. oszt., 2.10 K. Szuppán: Mértan és a mértani rajz elemei, 0.8 K. Dr. Beke: Szám-tan, II—VI. oszt., 1.68 K.

4. Emericzy-Kárpáti: Vezérkönyv a földrajzhoz, 1 K. Rákóczi: Földrajz, III—VI. oszt., 2.60 K. Zák: Földrajz, III—IV. oszt., 1.36 K. Dr. Brózik: Földrajz, IV—VI. oszt., 1.40 K. Dr. Simonyi: Földrajz, IV—VI. oszt., 1.02 K.

5. Kiss-Mayer: Vezérkönyv a történet tanításához, 1.20 K. Dr. Kiss: A magyarok története, 0.3 K. Dr. Baróthi: A magyar nemzet története, 0.7 K. Sebestyén: A magyarok története, 0.3 K. Csiky: Magyar alkotmánytan, 0.48 K. Mayer: Alkotmánytan, 0.48 K. Hajnóczy: Alkotmánytan, 0.24 K.

6. Búza J.: Természetrájz, 0'68 K. Báthory: Természetrájz, 0'8 K. Miklós: Természetrájz, 0'8 K. Bein: Természettan, 0'6 K. Miklós: Természet- és vegytan, 0'88 K. Orbán: Népszerű természettan, 1'20 K. Dr. Dékány: Természettan, 1'20 K.

7. Bartalus J.: Énektanító Vezérkönyv I—VI. rész, 7'20 K. Bartalus J.: Éneklő ABC. I—VI. évf., 3'60 K. Langer: Énektan és dalkönyvecske, 1'20 K. Sággh: Vezérkönyv az énektanításhoz, 1'20 K. Weber—Sándor—Horváth: Vezér- és gyakorlókönyvek az énektanításhoz, 4 K. Wehner: 101 iskolai ének, 1'20 K. Sztankó B.: Daloskönyv I—III. oszt., 1'48 K.

8. Dr. Széll L.: Vezér- és kézikönyv az életmentés és egészségtanhoz, 1'40 K.

D) *Paedagógiai művek, segéd- és kézikönyvek a tanító számára.*

1. Dr. Schermann A.: Test- és egészségtan, 4 K. Emericzy: Lélektan, 2'40 K. Dittes-Gyertyánffy: Logika, 1'30 K. Dr. Kiss: Nevelés- és oktatástan, 1'40 K. Dr. Kiss-Óreg: Nevelés- és oktatástan, 2'60 K. Mennyei: Nevelés- és tanítástan, 10 K. Emericzy: Általános- és részletes tanítástan, 2'60 K. Dr. Dittes-Gyertyánffy-Kiss: Módszertan, 3'20 K. Kehr—Környei—Gyertyánffy: Tanító az iskolában. Dr. Kiss: A nevelés- és oktatás története, 3'40 K. Dr. Kiss: A magyar népiskolai tanítás története, 4'80 K. Dölle. A gyakorló iskola, 4'40 K. Schmidt B.: Részletes tanítás- és óraterv 3 K. De Amicis-Radó: A szív, 4 K. Gönczy P.: Tanulmányok, 3'20 K. Goerth—Dr. Havas: A tanítás művészete, 2 K. Gyertyánffy: Az ellenzéki szellem az iskolában, 0'6 K. Dr. Verédy: Népiskoláink fölszerelése 1'20 K. Knigge: Érintkezés az emberekkel, 3'60 K. Laurent: Az iskolai takarékpénztárakról, 0'8 K. Tóth: Népoktatási törvények és rendeletek tára, 7 K. Belicza: Magyarország népoktatási intézeteinek és tanítóinak név- és cím-tára, 6 K. Néptanítók Lapja (1878—1895), 120 K. Petrik: A Néptanítók Lapja repertoriuma. 2'52 K. Pallas Nagy Lexikon, 216 K. Dr. Verédy: Paedagógiai encyclopaedia, 10 K.

2. Peres S.: A beszéd- és értelemgyakorlatokról, 1'60 K. Szinnyi: Iskolai magyar nyelvtan, 2 K. Simonyi: Rendszeres magyar nyelvtan, 2'80 K. Kárpáti E.: Vezérkönyv az iránygyakorlatokhoz, 2 K. Névy: Írásművek elmélete, 3'20 K. Zsilinszky: A széptan előcsarnoka, 2 K. Beöthy: A magyar nemzeti irodalom története, 9 K. Kiss-Péterfi: Nyelvtudományi értekezések, 1'20 K.

3. Graf J.: Német nyelvtan, 3'60 K. James—Sime: Német irodalom története, 1 K.

4. Dr. Emericzy—Kárpáti: Vezérkönyv a számtantanításhoz, 4'40 K. Lutter: Vezérkönyv a számtantanításhoz, 3'20 K.

5. Böngérfi—Velösi: Vezérkönyv a főv. népiskolai földrajz-tanításhoz, 1'50 K. Kiss J.: A magyar-osztrák monarchia összehasonlító földrajza, 2'40 K. Kozma Gy.: Földrajz a polg. isk. szá-

mára I—III., 7·20 K. Laky D.: Egyetemes földrajz, I—III., 3·20 K. Dr. Brózik K.: Természettani földrajz, 3 K. Zák A.: Térképrajzolás elemei, 2·40 K.

6. Dr. Gööz; Budapest története, 2 K. Mangold: Magyarország oknyomozó története, 3·20 K. Mangold: Világtörténelem, I—III., K. Csiky 9. K.: A hazai alkotmány és jogismeret alapvonalai, 1·40 K. Csiky: A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve, 2·50 K.

7. Thome—Paszlavszyk: Az állattan kézikönyve, 4 K. Kriesch A.: A természetrajz elemei, I—III., 4·32 K. Kriesch A.: A természetrajz vezérfonala I—III., 8·40 K. Heller A.: A természettan elemei, 4·40 K.

8. H. Kiss K.: Mezei gazdaság- és kertészettan, 1·20 K. Gáspár J.: Háztartástan, 1 K. Legeza V.: Technologia, 1·60 K.

9. Dr. Bartsch—Kovácsits: A szépírás tanításának módszere, 1 K. Kozma és Felméri: Vezérfonal az elemi rajztanításban, 0·5 K.

10. Ambrus és Szauter: Vezérfonal a tornatanításhoz, 2·40 K. Göhring és Józsa: Tornászati vezérfonal, 2 K. Józsa S.: Tornaiskola, 2 K. Egner: Vezérfonal a fiú- és leány-tornázáshoz, 1 K. Oheroly J.: A tornázás elméleti és egészségügyi alapelvei, 0·5 K. Oheroly: Tornazsebkönyv, 2 K.

11. Kubinyi L.: A háziipar könyve, I—II., 7·20 K. Dvihally E.: A házi ipar kézikönyve, 2·80 K. Háziipar Lapja, 4 K. Szabó: A kézimunka tanítása a népiskolában, 1 K.

2. A gyakorló-iskola részletes tanmenete.

1. *Hit- és erkölcstan.* E tantárgy tanítását a különböző hitfelekezetek lelkészei végezték a heti órateremben kijelölt 2 órában.

2. *Magyar nyelv.* a) *Beszéd- és értelemgyakorlatok.*

I. oszt. A bizalom felkeltése. Fegyelmi szoktatások. Szólásra ébresztés és bátorítás. Az iskolai rend és némely kötelességek megismertetése. Önmunkásságra és szorgalomra ébresztés.

Az iskolában levő tárgyak megnevezése, száma, közös név alá vonása. Az iskolai tárgyak helye, a tárgyak részeinek szemléltetése és megnevezése. Az iskolában levő tárgyak szemléltetése színök, alakjuk, terjedtségük, anyaguk, készítőjük és használatuk szempontjából. A szék és asztal leírása és összehasonlítása. A palatábla és a falitábla, a könyv és az irka, a szék és a pad, a pad és az asztal összefüggő leírása, ezek hasonlósága és különbsége. Az iskolai épület leírása. A tanító és tanítvány az iskolában.

Nap, a nappal és az éjjel. Téli idő, téli foglalkozások, téli örömeik és multságok. Karácsony ünnepe.

A házak magasságra, kiterjedésre, színre és alakra nézve. A ház építése, belső részeinek megnevezése és az egyes részek rendeltetése. A ház udvara és melléképületei. A ház, mint az emberek lakóhelye. A család, családtagok s a családi viszony.

A házi állatokról általában. A kutya (húsevő), a ló (egyujjú), a tehén (páros ujjú, kérődző), a sertés (páros ujjú, nem kérődző) emlős állatok leírása. A tyúk, a lúd (uszó madár) és a galamb szemléltető leírása.

Az emelkedések és mélyedések elnevezései, a hegyek belseje, mint az ásványok lelőhelyei. A konyhasó (sóféle), a mészkő (kőféle), a vas (nem nemes fém), az arany (nemes fém), a kőszén (éghető ásvány), az agyag (földféle) ásványok szemléltető leírása, a vályog és a téglakészítés ismertetése.

A levegő s tulajdonságai, a légmozgás elnevezései és haszna. A testek párolgása, a vízgőzök elterjedése a levegőben. Köd, felhő, harmat, dér, eső és hó.

Tavaszi időjárás. A kert s fajai, megmunkálása. A szántóföldek tavaszi művelése. A fű, a legelő, a rét, a széna, a sarjú, Az erdőkről általában. Tavaszi foglalkozások, játékok. Husvét ünneplése.

A cseresznyefa (keménymagvú), az almafa (lágymagvú), a ribiszke (bogyó és cserjeféle növény) leírása. A konyhakertek és ezek terményei, különösen a zöldség és sárgarépa. A burgonya, borsó és káposzta termesztése. A virágos kertek és ezek ápolása. Az ibolya, a rózsa és a liliom ismertetése. A gabonafélék termesztése, aratása, betakarítása; haszna. Az erdők, mint a vadállatok lakóhelyei és a növények termőhelyei. A tölgyfa és fenyőfa leírása.

Ismertetések és összefoglalások az iskolai tárgyak és butorok, a háziállatok, az ásványok és növények köréből.

II. osztály. Iskolai élethez szoktatás. A tanuló kötelességei társai, tanítója, szülei és Isten iránt. Az iskoláról általában, az iskolai tanítási eszközökről és a butorokról.

Az őszi, a mező, a rét s az erdő őszzsel. A szüret. A földműves őszi foglalkozása. Ismétli az I. osztálylyal az iskolában levő tárgyak megnevezése és közös név alá vonása c. tételt. Az iskolában levő tárgyak részeinek megnevezése, az iskolában levő tárgyak színe, alakja, anyaga és haszna. Az ajtó és az ablak összefüggő leírása, azok összehasonlítása. Az íróeszközök a szekrény, a kályha és az óra leírása. Nap, a nappal és az éjjel. Téli idő, téli foglalkozások. Téli örömök és multságok. Karácsony ünnepe.

A házak magasságra, kiterjedésre, színre és alakra nézve. A ház építése s belső részeinek megnevezése, felszerelése és rendeltetése. A ház udvara és melléképületei. A kút, a víz és haszna. A család, családtagok s családi viszony.

A házi állatokról általában. A macska (húsevő) emlős állat leírása. A kutya és a macska összehasonlítása. A szamár (páratlan ujjú emlős állat) leírása. A ló és szamár összehasonlítása. A juh és kecske (páros ujjú emlős állatok) leírása és összehasonlításuk. A pulyka, a kacska (úszómadár) leírása. A lúd és kacska összehason-

lítása. A házi kártékony állatok ismertetése. Az I. és II. osztályban tanult állatok összefoglalása és osztályozása.

Az emelkedések elnevezései, a hegyek belseje, mint az ásványok lelethelyei. A szikso és timsó (sófélék) leírása. A kovakő (kőfélék) ismertetése, az üvegyártás. A réz (nem nemes fém), az ezüst (nemes fém), a kén (éghető), a porcellánföld (földféle) leírása. A porcellánedények készítmódja. Az I. és II. osztályban megismertetett ásványok összefoglalása és osztályozása.

Az emberi testnek a leírása, az öt érzékszerv ismertetése s ápolása. Az ember lelke, a mennyit e tételről a gyermek megérthet. Az emberi test szükségletei: evés, ivás, tiszta levegő, ruházat, szelöltetett lakás, tisztaság.

A család, családtagok, a szófogadás, a köszönés, a szolgálatkészség, a testvéri szeretet, egymásnak segítése, a cseléd s az ezek iránt való jó bánásmód. Az emberek életkor szerint. Az élelem, a lakás és a ruházat előállításával foglalkozó emberek. Az orvos, a lelkész, a tanító, a jegyző, az ügyvéd s az előjárók foglalkozásai. Az emberek vagyoni állapota és társadalmi élete.

A gyümölcsös kertekről. A barackfa (keménymagú) leírása és összehasonlítása a cseresznyefával. A körtefa (lágymagú) leírása és összehasonlítása az almafával. Az egres (bogyó és cserjeféle) leírása és összehasonlítása a ribizskével. A konyhakertekről általában, a saláta és kalarábé leírása; a bab és a lencse termesztése. A virágos kertekről általában. A tulipán, a viola és orgonacserje leírása. Az erdőkről általában. A bükk és a nyírfa leírás ismertetése. Az erdőben lakó vadállatokról; a mérges és gyógynövényekről. Az I. és II. osztályban megismert növények összefoglalása és osztályozása.

A fő- és mellék-égtájak a szabadban. Tájékozás az iskolában. A levegő tulajdonságai és haszna. Köd, felhő, eső. Az eső haszna és ártalma. Harmat, dér, hó, a szivárvány, a zivatar, a villámlás és a dörgés. Az ég, a nap és az idő, a föld, Isten.

b) *Írás, olvasás.*

I. osztály. *Irva-olvasás.* Az írás és olvasás előgyakorlatai Gyertyánffy István vezérkönyve alapján. Az »i« és »a« hangsorok, a pontok. A mássalhangzók mint utóhangok, ezekkel szók és szótagok bontása és alkotása. Álló, fekvő és dülő vonalak szemléltetése és iratása. A mássalhangzók mint előhangok, ezekkel szók és szótagok bontása és alkotása. Egyenes vonalak összeköttetése. Három hangzójú egytagú szók hangokra bontása és három hang összeköttetése szókká. A kör szemléltetése és írása, a jobb és bal, a felső és alsó félkör szemléltetése és írása. Négy hangból álló egytagú szók bontása hangokra és négy hang összeköttetése szókká. Az egyenes és görbe vonalak összeköttetése az irott betűk alkotó részeivé.

Miután a gyermekek a felsorolt hallási és kézgyakorlatok által kellő jártasságot nyertek egyrészt a szók felbontásában és alkotá-

sában, másrészt a betűket alkotó elemek írásában, kezdetét veszi az írva-olvasás tanítása. A kis és nagy betűk írott és nyomtatott alakjait azon sorrendben tanulták ismerni, írni és olvasni, a mint azok a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC és olvasókönyvben egymásután következnek. Elolvassák a kézikönyvben levő meséket, az olvasottakat mindenkor értelmezték és a mesék tartalmát saját szavaikkal elmondják. Beemléznek sok gyermekmondókát és hat erkölcs- és érzelemnemesítő hosszabb verset.

II. osztály. 1. *Olvasás.* A Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle II. oszt. olvasókönyvből gyakorolták a folyékony s egyszersmind az értelmes olvasást. E közben gond fordítottat arra, hogy a tanulók az olvasottakat természetes hanglejtéssel ejtsék ki, minden elolvasott szót és mondatot értsenek s az egész olvasmány tartalmát saját szavaikkal el is tudják mondani.

2. *Írás.* a) Az év első felében ismételték a kis és nagy betűk írásmódját azon sorrendben, a mint azok a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC-ben vannak. Másolták az egyes betűkhöz fűzött gyakorlatokat, valamint az olvasókönyvből olvasott és értelmezett rövidebb olvasmányokat.

b) Az év második felében az olvasmányokban, a beszéd- és értelemgyakorlatokban, a nyelvtani gyakorló könyvben előforduló személyek és tárgyak neveit, az ezekkel kapcsolatban előfordult cselekvéseket, tulajdonságokat mondatokba foglalták és naplóba írták.

A naplókban a hibák megjelöltetnek, s a feltüntetett hibák a tanulókkal tárgyalattak s kijavítottak.

3. *Emlékezés gyakorlása.* Minden hónapban egy-egy olvasott és értelmezett verset tanultak be a gyermekek.

III. osztály. 1. *Olvasás.* A harmadik osztály számára szerkesztett Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle Olvasókönyvből gyakorolták a folyékony és értelmes olvasást, mindenkor ügyelve arra, hogy a gyermekek az olvasmányok szavait, tartalmát megértsék s azt saját szavaikkal képesek legyenek elmondani.

2. *Írás.* a) A tanulók ezen osztályban is ismételték a kis és nagy betűk szabályszerű írásmódját a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC és Olvasókönyv nyomán. Az egyes betűkről írt gyakorlatok szépírási mintául szolgáltak.

b) A tanulók írtak könyv nélkül megtanult verseket emlékezetből; a helyesírás gyakorlása végett az olvasókönyvbe nyomtatott szöveggel azokat összehasonlították s a minta szerint ki is javították.

c) Nyelvtani ismereteiknek megfelelő mondatokat szerkesztettek, miket naplóba írtak. A feladatok kijavítása azon mód szerint történt, mint a II. osztályban.

3. *Az emlékezés gyakorlása.* Az emlékezés és a jó előadás gyakorlására, valamint az erkölcs és szív nemesítése céljából be-

tanulták a következő verseket: A vándor fiú, Jobb otthon, A pók versenye, Az öreg és fia, A gazdag, A király és kapás, Ki volt Árpád, Régi időből, Mi a haza. Ezeknek felmondásakor a tiszta, világos és természetes hangsúlyozás mindenkor megköveteltetett.

IV. osztály. 1. *Olvasás.* A Gyergyánffy-Kiss-Radó-féle a negyedik osztály számára készített részéből gyakorolták az értelmes és kellően hangsúlyozott olvasást. Az olvasottakat értelmezték és szabadon el is beszéltek.

2. *Irás.* a) A kis és nagy betűk szépirásának módját gyakorolták a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC-ből.

b) Nyelvtani ismereteiknek megfelelő mondatokat szerkesztettek s ezeket naplóba írták s kijavították.

c) Tanult földrajzi leírásokat emlékezetből fogalmaztak és leírtak.

3. *Az emlékezés gyakorlása.* Tárgyalták, beemlézték és értelmesen felmondták a következő költeményeket:

Szüretünk, A bokor és a szél, Isten hozzád . . . , Hit, remény és szeretet, Hunyady, Szilágyi Erzsébet, Ki volt nagyobb? Himnusz, Szózat.

c) *Magyar nyelvtan.*

I. osztály. 1. Beszéd- és értelemgyakorlatok alapján tanulták a tárgyaknak és azok részeinek helyes megnevezését; a tárgyak helyét, anyagját, alakját, használatát. Az így felfogott szókból mondatokat alkottak, a mondatokat beszéddé fűzték.

2. Az irva-olvasás alapján gyakorolták a hangoknak a hallás után, később az azokat kifejező betűknek, a szóknak és mondatoknak olvasása közben egymástól való megkülönböztetését. Gyakorolták a szótagolást a nyelvérzék alapján. Írás közben folyton figyelmet fordítottak a helyesírásra. Tanulták a nagy betűk használatát a nagy betűk tanulása közben.

II. osztály. A mondat fogalma, helyesírása és értelmes olvasása. Szók, szótagok, hangok, betűk. Magán- és mássalhangzók. Rövid és hosszú magánhangzók. Egy- és kétjegyű mássalhangzók. A mássalhangzók kettőztetése. Egy-, két-, három- s többtagú szók ismertetése s ezek elválasztása. A mondat két főrésze: az alany és állítmány fogalma. Vezeték- és keresztnév helyesírása. A személyes névmás, a főnév, a névelő, az ige és melléknév fogalma és alanyul vagy állítmányul való használata. A jelentő, kérdő és felszólító mondatok helyesírása. A főnevek, melléknevek, személyes névmások, igék egyes és többesszáma. Az igék három főideje. Nyelvtani elemzések a mondatban, a szótan és a hangtan köréből.

III. osztály. A mondat fogalma s ennek két főrésze. A főnév, melléknév, ige, személyes és kérdő névmás fogalmi s ezek alanyi vagy állítmányi szerepe a mondatokban. A jelentő, kérdő és parancsoló mondatok s ezek helyesírása. A főnevek jelentés és alkotás szerint. Az igék jelen, múlt és jövő ideje, száma és személye. Jelzői bővítés melléknévvel, melléknévi igenévvel, számnévvel, mutató

névmással és birtokos jelzővel. A birtokos ragok és birtokos névmások. Tárgyi bővítés. Az igék alanyi és tárgyas ragozása. A főnévi igenév, mint a cselekvés tárgya. A melléknevek fokrajai. Helyhatározói bővítés helyragos, névutós nevekkal és határozó szókkal. Idő, mód, eszköz, ok, cél, eredmény és részeshatározói bővítések. Összevont mondatok. — A tanult nyelvtani ismeretek rendezése mondattani, szótani és hangtani szempontból.

IV osztály. A III. osztályban szerzett nyelvtani ismeretek ismétlése: *a)* a mondat-ismeretből, *b)* a szó- és ragismeretből, *c)* a helyesírási ismeretkből. A szók képzése. A főnevek, melléknevek és igék képzői. Az egyszerű és összetett mondatok. Kötőszók. Indulatszók. A fő- és mellékmondatok. Alanyi, jelzői, tárgyi, hely-, idő-, mód-, ok- és célhatározói mellékmondatok ismertetése és helyes írása. Az egymás mellé rendelt mondatok, mellérendelő kötőszók. Az igék módjainak és ideinek tüzetesebb ismertetése. Az ik-es igék ragozása. Egyszerű és összetett igék. A tanult helyesírási szabályok összefoglalása, az írásjelek használata. A tanult nyelvtani ismeretek rendezése mondattani, szótani és ragozási szempontból.

d) Számтан.

I. osztály. A sok, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szemléltetése, képzete s fogalma. Az egyes számkörökben számlálás felfelé és lefelé. Sorgyakorlatok felfelé és lefelé szemléltetéssel, képzetekkel s elvont számokkal sorban és szökdösve, gyakorlati példák megfejtése s a tanultaknak írásban, számláló jegyekkel való leírása. Az 1, 0, +, =, — jelek ismertetése és alkalmazása. A 0 és 1 összehasonlítása, az összehasonlítás jelének $>$ $<$ ismertetése, iratása. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-ig számjegyek ismertetése és iratása. Minden egyes számkörben az összeadás és kivonás begyakorlása szóval és írásban, szemléltetéssel, megnevezett és elvont számokkal, gyakorlati példákkal. A számok szétbontása és összehasonlítása. A 7-es számkörben a hét napjainak megnevezése és begyakorlása. A 10-es számkörben a méter és deciméter, a liter és deciliter, a tíz és egy filléres, a füzet és ív megismertetése.

A számkör bővítése 10-től 12-ig, 12-től 15-ig, 15-től 20-ig. Minden új számkörben az új szám szemléltetése, képzete, fogalma s jegyének ismertetése és iratása, számlálás fel- és lefelé, sorgyakorlatok, összeadás és kivonás a számkörben szóval és írásban s a tanultak alkalmazása gyakorlati példákban. A 12-es számkörben a tucat és darab-viszony ismertetése, az év hónapjainak megnevezése és begyakorlása.

Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szorzása az alapszámokkal s ugyanezekkel mérő osztás a mennyire a 20-as számkör engedi, szemléltetéssel, megnevezett és elvont számokkal sorban és szökdösve, gyakorlati példák megfejtésével s a tanultak írásbeli előállításával.

Az alapszámok szorozása 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10-zel s ugyanezen számokkal részekre osztás, a 20-as számkörben szóval és írásban a rendes fokozatokkal.

II. osztály. A mult évben tanultak ismétlése után 20-tól 30-ig, 30-tól 50-ig, 50-tól 100-ig terjedő számkör-bővítés. Minden bővített számkörben számlálás fel- és lefelé, a számjegyek írásmódja, az összeadás és kivonás begyakorlása a fent leirt fokozatokkal szóval és írásban előbb egyjegyű, később kétjegyű összeadandó, illetőleg kivonandó számokkal.

Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szorzása az alapszámokkal s ugyanezekkel mérő osztás a 100-as számkörben, előbb maradék nélkül, azután maradékkal is az említett fokozatok szerint.

Az alapszámok szorzása a következő számokkal: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10: ugyanezen számokkal részekre osztás a 100-as számkörben előbb maradék nélkül, azután maradékkal is; szóval és írásban a rendes fokozatok szerint.

Gyakorlati példák oldása közben a pénzmérték, hosszúság-mérték, ürmérték, súly- s időmérték ismertetése a 100-as számkörben.

III. osztály. A számkör bővítése 100-tól 1000-ig. F számkörben a számjegyek ismertetése és iratása. Az összeadás művelete előbb szóbelileg egy-, két- s háromjegyű tiszta s vegyes számokkal, később írásban is. Alkalmazott példák megfejtése minden fokozatban.

Ezres számkörben a kivonás művelete előbb szóbelileg egy-, két- s háromjegyű tiszta vegyesszámokkal, később írásban is. Az összeadás és kivonás begyakorlása vegyes összetett példák megfejtése útján.

Egy-, két- s háromjegyű számok szorozása az alapszámokkal, szóbelileg és írásban. Írásbeli szorzás kétjegyű vegyes számokkal ezres számkörben.

Mérő- és részekre való osztás az alapszámokkal az ezres számkörben szóbelileg. Az írásbeli osztás műveletének ismertetése a tényezők megnevezésével. A részekre osztásnál a kettő, harmad, negyed stb. részek ismertetése, iratása és gyakorlati értékük. Írásbeli osztás ezres számkörben fokozatosan nagyobbodó kétjegyű vegyes számmal. Alkalmazott példák megoldása közben, ezres számkörben a mértékek rendszere.

IV. osztály. A számkör kiszélesítése ezertől millióig egyesek, tizedek, századok és ezredek hozzáadásával. A tizedes számrendszer ismertetése, a számok alaki és helyi értéke, a számjegyek leírása és kimondása. A szóbeli és írásbeli összeadás, kivonás, szorzás és osztás művelete. A római számjegyek ismertetése. A mértékrendszerek begyakorlása szétbontási és összevonási gyakorlatokkal. Egynemű, de többnevű számok összeadása és kivonása; időszámítás: egynemű, de többnevű számok szorzása, terület és köbszámítás; egynemű, de többnevű számok osztása. Előismeretek a közönséges

törtekről; a törtek fajai, a törtek összehasonlítása egymással; a törtek alakjának és értékének változtatása. A számok oszthatóságának jelei. Egyenlő nevezővel bíró törtek összeadása és kivonása. A törtek szorzása és osztása egész számmal.

e) *Földrajz.*

III. osztály. A lakó- és szülőhely fogalma, az ezek iránti szeretet felébresztése. Fő- és melléktájak a szabadban és a tanteremben. Rajz, alaprajz és térkép fogalma. Tájékozás a térképen. Budapest fekvése és keletkezése. Budapest 10 kerületének nevezetességei. Budapest lakói szám, születés, nyelv, vallás, foglalkozás és műveltség szerint. Budapest igazgatása és közlekedési eszközei. Budapest határa az előforduló földrajzi fogalmakkal. A szerzett hegy- és vízrajzi fogalmak összefoglalása. Budapest időjárása, növényei, állatai és ásványai. Az égbolt, ezen a nap útja s a napszakok. A négy évszak. A hold járása és fényváltozatai. A csillagok.

A környék fogalma és leírása; földje, vizei, időjárása, terményei és lakói. Pestmegye földrajzi ismertetése égtájak szerint. A járássok s ezek igazgatása. Pestmegye összefüggő leírása; fekvése, földje, vizei, időjárása, terményei, lakói, közlekedési útai s ezek mellett levő nevezetesebb városai, végül közigazgatási beosztása és igazgatása.

IV. osztály. A rajz, alaprajz és térkép fogalma. Tájékozás a szabadban, a tanteremben és a térképen. A térkép kisebbített mértéke és főbb hegyei. Budapest fekvése s összevont leírása. Pestmegye összefüggő leírása, kormányzása és közigazgatási beosztása.

A Nagy-Alföldnek, a Délkeleti, Északkeleti és Északnyugati Kárpátok vidékének, a Kis-Alföldnek s Dunántúli Dombos vidéknek, Horvát-Szlavonországnak s a Magyar tengerpartnak természeti viszonyai (fekvése, földje, vizei, időjárása, terményei); lakóinak nyelve, s foglalkozása; közlekedési útai, az ezek mellett fekvő nevezetes helyei (utazási modorban), valamint az egyes vidéken levő megyék ismertetése.

Magyarország megalapítása, alkotó részei, természetes és politikai határai és nagysága, földje, folyói és állóvizei. A folyók mentében fekvő városok. Magyarország időjárása, terményei, lakói: szám, születés, nyelv, vallás, foglalkozás és műveltség szerint. Magyarország ipara, kereskedelme; azon közlekedési utak, melyeken Magyarország a szomszéd országokkal érintkezik: a közlekedési utak mentében levő nevezetes városok.

Az osztrák császárság, Balkán félsziget, Oroszország, Skandináviai félsziget, Németország, Dánia, Hollandia, Belgium, Franciaország, Svájc, Olaszország, a Pyreneusi félsziget és Nagy-Britannia földrajzi ismertetése.

Európa határai, öblei, félszigetei, szigetei, hegységei és síkságai, folyó- és állóvizei, időjárása, terményei, lakói: szám, nyelv-

törzs, foglalkozás, vallás és műveltség szerint. Európa országai és legnevezetesebb városai.

Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália természeti viszonyai, lakói, országai s nevezetességei.

A föld alakja, az öt földrész és az öt világtenger. A földgömb; a főbb tájékoztató vonalak; a föld forgása és keringése. A nap és évszakok. A földövek.

f) Éneklés.

I. és II. osztály. Dalok: »Kis tanulók dala, Hinta-dal, Leng, leng kicsi fa... , Ha kis madárka volnék... , Őszi dal.« Mindenkor szövegértelmezés, a szöveg beemlézése, éneklés hallás szerint.

Az ütenyérzék fejlesztése egyenletes számlálás útján, a hallóérzék fejlesztése az első és második hanglépcső énekelteztése által. Az egyenletes számlálás ábrázolása. Az üteny és az ütenymutatók ismertetése. Az 1., 2., 3., 4. és 5. hanglépcső ismertetése, iratása s énekelteztése Bartalus Éneklő ABC I. évf. c. kézikönyve nyomán. Dallamos gyakorlatok szöveggel.

III. és IV. osztály. A négynegyedes hangjegyek ismertetése; a négynegyedes üteny. A 6., 7. és 8. hanglépcső ismertetése, iratása és idevonatkozó gyakorlatok énekelteztése Bartalus István Éneklő ABC II. évf. c. kézikönyve nyomán. Az elméleti gyakorlatok éneklése közben szöveges dalokat tanultak hangjegyek után, melyek leginkább Sztankó B. Daloskönyvéből vették, Kétszólamú gyakorlatok és szöveges dalok éneklése.

g) Rajzolás.

I. osztály. A tanév elején a tanulók Maszák Hugó kivágott alakvázlatait gépiesen körülrajzolgatták; október-december hónapokban Weinberger gyakorlati rajzmintáiból palatáblára rajzolták a tárgyak egyszerűbb körrajzait minden szigorúbb követelmény nélkül. Januártól kezdve a tanév végéig előrajzolás után ponthálózatos rajzlapokra Eichler és Schoop rajzmintáiból kiválasztott ábrákat s egyenes vonalokból álló alakokat rajzoltak.

II. osztály. Egyenes vonalokból alkotott négyzet és téglalap alakú síkdiszitmény, csillagalakok rajzolása az u. n. schraffrozással, tárgyak körvonalainak rajzolása ponthálózatos lapokra, Velősi, Weinberger, Eichler és Schoop műveiből válogatva.

III. osztály. Hajlított és hullámvonalak gyakorlatai után ívonalú leveles pálcákat, ívalakú díszitményeket és edényváza alakokat rajzoltak vonalhálózatos lapokra. Gyakorolták a térképrajzolás is minden szigorúbb követelmény nélkül. A minták Vidéky János, Eichler, Schoop és Häuselmann O. műveiből vették.

IV. osztály. Görbe és egyenes vonalokból szimmetrikus és stilizált virágkehely és levéalakokat, díszitményeket, palmettékat és középkori (román) szalagokat rajzoltak vonalhálózatos lapokra. Az ábrák alapját egyszerű vízfestékekkel egy-egy színnel festették.

Gyakorolták a térkeprajzolást is. Az ábrák a fentemlített művekből vétettek.

h) Testgyakorlás.

I—IV. osztály Tornajátékok képezték a tornázás kezdetét, mely után gyakorolták a sor-, szakasz- és oszlopbafejlődés neveit, ütem szerint a menést és futást, nyílt sorokban (állásban és menés-közben) fej-, tözs-, kar- és lábgyakorlatok, lengő kötél- és egyszerű botgyakorlatok, kötél- és póznamászás, távol- és magasugrás, a labdajátékok egyszerűbb nemei. Versenyfutás.

3. gyakorló-iskolában használt kézikönyvek:

I. osztály. Gerely F.: Képes biblia az I—II. oszt. sz. K —'50. — Gyertyánffy-Kiss Radó: ABC és olvasókönyv K —'40. — Bartalus J.: Éneklő ABC I. évf. K —'60.

II. osztály. Gergely F.: Kis képes biblia az I—II. oszt. sz. K —'50. — Gyertyánffy-Kiss-Radó: II. oszt. olvasókönyv K —'65. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv II. oszt. K —'16. — Bartalus J.: Éneklő ABC I. évf. K —'60.

III. osztály. Gerely F.: Kis képes biblia III—IV. oszt. sz. K —'30. — Barna stb.: III. oszt. olvasókönyv, 6. kiad. K —'75. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv a III—IV. oszt. sz. K —'40. — Faludi: Számtan a III. oszt. sz. K —'36. — Kozma: Atlasz 24 kiad. K —'70. — Bartalus: Éneklő ABC II. évf.

IV. osztály. Gerely F.: Kis képes biblia a III—IV. oszt. sz. K —'80. — Barna stb.: IV. oszt. olvasókönyv, 5 kiad. K —'90. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv a III—IV. oszt. sz. K —'40. — Faludy: a IV. oszt. sz. K —'40. — Dr. Brózik K.: Földrajz a IV. oszt. sz. K —'40. — Kozma; Atlasz 24 kiadás K —'70. Bartalus: Éneklő ABC II. évf. —'72.

4. A budapesti áll. tanítóképző intézet gyakorló elemi iskolájának órarendje.

Napok	Osztály	D é l e l ő t t										D é l u t á n				
		8—9			9—10			10—11		11—12		2—3		3—4		
		8 ^{1/3}	8 ^{1/2}	9	9 ^{1/3}	9 ^{2/3}	10	10 ^{1/2}	11	11 ^{1/2}	3	2 ^{1/2}	3	3 ^{1/2}	4	
Hétfő Csütörtök	I.	Irva olv.	Másolási feladat			Számt.	Számt. f.							Rajzolás		Testgyakorlat
	II.	Készül	Nyelv-tan	Nyelvtani feladat			Számt.							Rajzolás		
	III.	Földrajzi fogalm. f.	Nyelv-tan	Nyelvtani feladat			Számt.							Olvas.	Szép-írás	
	IV.	Földrajzi fogalm. f.	Nyelv-tan	Nyelvtani feladat			Számt.							Szép-írás	Olvas.	
Kedd Péntek	I.	Számt.	Számítási feladat			Irva olv.	Írás	Hit- és erkölcsstan				Beszéd és értelemgyakorlat		Hangjegy írási feladat		Ének
	II.	Készül	Számt.	Számítási feladat			Olvas.							Rajzolás		
	III.	Fogalmazási f.	Számt.	Számítási feladat			Nyelv-tan							Rajzolás		
	IV.	Fogalmazási feladat	Számt.	Számítási feladat			Nyelv-tan							Nyelv-tan	Rajzolás	
Szerda Szombat	I.	Irva olv.	Másolási feladat			Számt.	Számt. feladat.									
	II.	Készül.	Olvas.	Magyar szépírás			Számt.									
	III.	Nyelvtani f.	Olvas.	Olvasottakból feladat			Föld-rajz									
	IV.	Nyelvtani feladat			Olvas.	Olvasottakból feladat			Föld-rajz							

5. A gyakorló iskolai tanulók.

I. osztály.

	Viselet	Szorgalom	Ált. oszt.
1 Berinza Sándor	dicséretes	dicséretes	kitünő
2 Campén Brunó	dicsér.	dicsér.	jeles
3 Gyulay Zoltán	dicsér.	dicsér.	jeles
4 Horváth Barnabás	dicsér.	dicsér.	kitünő
5 Koch Sándor	dicsér.	dicsér.	kitünő
6 Krausz Emil	dicsér.	dicsér.	kitünő
7 Preisinger György	dicsér.	dicsér.	jeles
8 Straszer József	dicsér.	változó	jeles
9 Szabó Tuhutum	dicsér.	dicsér.	jeles
10 Wirth Károly	dicsér.	dicsér.	kitünő

II. osztály.

11 Baló József	dicsér.	dicsér.	kitünő
12 Baranyai László	dicsér.	változó	jó
13 Kanitz István	dicsér.	dicsér.	kitünő
14 Katkics Béla	dicsér.	változó	jeles
15 Pártos Ernő	dicsér.	dicsér.	kitünő
16 Pogány Sándor	dicsér.	dicsér.	jeles
17 Rambausek Oszkár	dicsér.	dicsér.	kitünő
18 Szupp László	jó	változó	jó

III. osztály.

19 Berger Károly	jó	változó	jó
20 Berinza János	dicsér.	dicsér.	jeles
21 Borbély József	jó	dicsér.	kitünő
22 Brichse József	jó	változó	jó
23 Marschalkó Pál	jó	változó	jó
24 Rokay Zoltán	dicsér.	változó	jó
25 Szabó István	dicsér.	dicsér.	jeles
26 Straszer János	dicsér.	változó	jó
27 Wonyavka József	jó	változó	jeles

IV. osztály.

28 Bieber Károly	dicsér.	változó	jó
29 Brandner Dezső	dicsér.	változó	jeles
30 Herboly Imre	dicsér.	változó	jó
31 Kovács György	dicsér.	dicsér.	kitünő
32 Krausz Béla	dicsér.	dicsér.	kitünő
33 Nadler Péter	dicsér.	dicsér.	jeles

34 Rokay Imre	dicsér.	változó	jó
35 Rösler János	dicsér.	dicsér.	jeles
36 Táborny Zoltán	dicsér.	dicsér.	kitünő

1. Magaviseleti osztályzatok fokozatai:

1 = dicséretes. 2 = jó. 3 = türethető.

2. Szorgalmi osztályzatok fokozatai:

1 = dicséretes. 2 = változó. 3 = hanyag.

3. Előmeneteli osztályzatok fokozatai:

1 = kitünő. 2 = jeles. 3 = jó. 4 = elégséges. 5 = elégtelen.

6. A gyakorló iskolai tanulókra vonatkozó fontosabb statisztikai adatok.

1. Létszámra nézve.	I.	II.	III.	IV.	összesen
		o s z t á l y			
Beiratkozott az év elején	10	8	9	9	36
Alsóbb osztályból fellépett	—	8	9	9	26
Kimaradt	2	—	—	—	—
Vizsgálatott tett az év végén	10	8	9	9	36

2. Korra nézve.

1896-ben született	10	—	—	—	10
1895-ben »	—	7	—	—	7
1894-ben »	—	1	9	—	10
1893-ben »	—	—	—	9	9
Összesen	10	8	9	9	36

3. Vallásra nézve.

Római katolikus	8	5	6	7	26
Ágostai református	1	—	2	—	3
Evangelikus református	1	1	1	1	4
Unitárius	—	—	—	1	1
Izraelita	—	2	—	—	2
Összesen	10	8	9	9	36

4. Anyanyelvre nézve.

Magyar	10	7	9	9	35
Német	—	1	—	—	1
Összesen	10	8	9	9	36

5. Illetőségre nézve.

Budapesti (helybeli)	7	5	7	7	26
Más községbeli	3	2	2	2	9
Külföldi	—	1	—	—	1
Összesen	10	8	9	9	36

6. A szülők polgári állására nézve.

Tanító, tanár	4	1	3	2	10
Iparos, kereskedő	1	3	—	3	7

	I.	II.	III.	IV.	összesen
Állami vagy községi tisztviselő	1	1	2	2	6
Más értelmiség	3	2	2	2	9
Szolga	1	1	2	—	4
Összesen	10	8	9	9	36

7. Viseletre nézve.*)

Dicséretes	10	7	4	9	30
Jó	—	1	5	—	6
Tűrhető	—	—	—	—	—
Összesen	10	8	9	9	36

8. Szorgalomra nézve.

Dicséretes	9	5	3	5	22
Változó	1	3	6	4	14
Hanyag	—	—	—	—	—
Összesen	10	8	9	9	36

9. Előmenetelre nézve.

Kitünő	5	4	1	3	13
Jeles	5	2	3	8	13
Jó	—	2	5	3	10
Elégséges	—	—	—	—	—
Elégtelen	—	—	—	—	—
Összesen	10	8	9	9	36

10. Beszédhibák szerint.

Tisztán beszélt	10	8	9	8	35
Dadogó	—	—	1	—	1
Selypítő	—	—	—	—	—
Összesen	10	8	9	9	36

7. Magántanulók névsora.

I. osztály.

1. Malobiczky Ferenc, róm. kath. vall., helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.
2. Nadler János, unitárius vallású, helybeli tanuló, jeles ált. osztályzattal.
3. Sztankó Katalin, róm. kath. vallású, helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.
4. Sztankó Teréz, » » » » » » » » » »

II. osztály.

5. Malobiczky Ferencz, róm. kath. vall., helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.
6. Weber Tibor » » » » » » » » » »
7. Wekerle Géza » » » » » » » » » »

III. osztály.

8. Breuer Elemér, izr. vallású, helybeli tanuló, jeles ált. osztályzattal.
9. Kanitz Marianna, izr. vall., » » » » » » » » » »

IV. osztály.

10. Malobiczky Teréz, róm. kath. vall., helybeli tanuló, jeles ált. osztályzattal.
11. Sárkány József, » » » » » » kitünő » » » »
12. Snašel Berta, » » » » » » » » » »
13. Takács Guidó, » » » » » » » » » »

VI. A továbbképző-tanfolyam.

Az intézetben a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 90094/1902. sz. m. rendelete alapján vidéki néptanítók számára a nyári iskolai szünet alatt július 6-án kezdődő és július 25-én véget ért háromhetes továbbképző tanfolyam tartatott.

A tanfolyam tárgyai a következők voltak.

1. Előadások a *socialis paedagogia és a gyermek tanulmányozása köréből*, érintve a népiskolai tanítás és nevelés újabb vívmányainak eredményeit, főképp a beszéd- és értelemgyakorlatokat illetőleg. Ennek előadója *dr. Baló József* volt, az intézet tan. igazgatója.

2. Előadások a *magyar történelem* köréből, szem előtt tartva a nemzeti hivatás történelmi fejlődését és érvényesülését.

3. Előadások hazánk *földrajza* köréből, a statisztikára támaszkodva és a közigazdaság szempontjait érvényesítve.

E kétrendbeli tárgyak előadója *Farkas S.* r. tanár volt.

2. *Közigazdaságtan*; előadója *Snašel F.* r. tanár.

5. A tanítás gyakorlata a gyakorló-iskolában, mintaszerű tanításokban bemutatva, mit tárgyanként a hallgatók tanítási gyakorlatai követtek.

Ennek vezetője *Kún Alajos*, r. tanár, gyakorló-iskolai tanító volt.

E tanfolyamra a magas miniszterium állami segélylyel 30 tanítót, segély nélkül 20 tanítót vett fel, a kik közül segélyes 23 és segély nélküli 8, tehát összesen 31 jelent meg 24 vármegyéből.

Az állami segélyeseket, mint a segély nélkülieket, az intézet látta el lakással és étkezéssel, csak hogy a segélyesek a három heti ellátás díját 20 koronát az államtól nyerték, míg a segély nélküliek ezt maguk fizették. A segélyesek egyenkint 15 koronát is nyertek — utazási költség fejében — az államtól.

Minden előadó egy-egy tárgykörből 18 órát tartott, kivéve a gyakorló iskolai tanítót, a ki 36-ot. Az órák száma e szerint 90 volt, a mely szám naponként a hallgatók számára 6-ot jelent.

E 6 óra pedig reggel 7-től déli 1 óráig tartatott meg, oly módon, hogy ez idő közepe egy kis üdülésre adhasson alkalmat és oly célból, hogy a délutánokat részint az előadókkal folytatott seminariumszerű tárgyalásokkal, részint kirándulásokkal értékesíthessék a hallgatók.

Nehéz órarend volt ez a hallgatók számára, de dicséretükre legyen mondva, nem lankadó szorgalommal látogatták az előadásokat, s e mellett nem vonakodtak *dr. Baló József* vezetése mellett a magyar földrajzi intézetet, a *Franklin-társulat* nyomdáját, a VIII. kerületi előljárósági épületben levő socialis intézményeket (Munkásotthon, népkonyha) megtekinteni és a nyomorék gyermekek felsegítésére és nevelésére keletkezett egyesület alakuló közgyűlésén részt venni; *Farkas S.* vezetése mellett *Aquincumba*, *Snašel F.* vezetése mellett *Gödöllőre* kirándulni; *Kún Alajos* vezetése mellett a kir. palotát megtekinteni és önmagukban az országházat a képviselőház ülése alkalmából is meglátogatni.

E mellett arra is jutott idő, hogy T.-né *Czukrasz Róának* a formimika tanításáról tartott három előadását, *dr. Büchlernek* az alkoholizmus ellen való küzdelemről tartott előadását, *dr. Ében Mihálynak* számológépjeiről, *dr. Gööz Józsefnak* egyesítő módszeréről tartott előadásait meghallgassák.

S végül *Guttenberg Pálnak*, a kézimunkára nevelő országos egyesület igazgatójának egy előadása irányítása mellett *Tangl Endre*, székesfővárosi tanító vezetése mellett *agyag- és kartonmunkákban* is próbákat tettek, oly célból, hogy a beszéd- és értelem-gyakorlati szemléltetés eszközeinek ily munka által való előállításába betekintést nyerjenek.

A tanfolyamot több vendéghallgató is látogatta és több ízben tanulmányozta *Guttenberg Pál*, kinek a magas miniszterium intézkedése alapján erre szabad bejárója volt.

Több ízben látogatta meg a tanfolyamot, annak hivatalos vezetője: *dr. Verédy K.* kir. tanácsos, a III. oszt. vaskorona-rend tulajdonosa stb., a ki úgy a megnyitáson, mint a bezáráson is jelen volt.

A tanfolyamot a magas miniszterium állandóan nagy figyelemmel kísérte. Ezt is érezték a hallgatók, midőn felkérték *dr. Baló József* igazgatót, a tanfolyam közvetlen vezetőjét és rendezőjét, hogy őket a miniszterium illetékes tanácsosai előtt mutassa be, a mi jul. 24-én történt meg, *dr. Axaméthly Lajos* miniszteri és *dr. Neményi Imre* osztálytanácsos urak előtt való tisztelgéssel s azon kéréssel fejeződött be, hogy a tanácsos urak a hallgatók háláját miniszter úr ő excellentiája előtt kifejezni méltóztassanak.

A tanfolyam bezárása jul. 25-én történt, egy pár bucsúkocintás kíséretében, a mi élénk tüntetésre adott alkalmat abban, hogy minden hallgató lelkes magyar tanítónak vallotta magát, a románok, szászok, szerbek, ép úgy, mint a magyarok s a mi annál örvedetesebb volt a hallgatókra nézve, mert az állami segílyt — az elmaradtak helyett, a saját költségükre felvették is — utólagosan megkapták, úgy, hogy csak egy hallgató maradt teljesen segíly nélkül.

A jelen volt vidéki néptanítók névsora:

A) Állami segélyesek :

1. Kelemen Lajos, községi ev. ref. rendes elemi tanító, Hodmező-Vásárhely.
2. Egresits János, róm. kath. rendes osztály-tanító, Pápa.
3. Weinhold Károly, áll. el. isk. igazg. tanító, Szászsebes.
4. Helvigh Gyula, ág. hitv. ev. egyházi iskolai tanító, Alsó-Kubin.
5. Omilyák János, áll. el. isk. tanító, Alsókubin.
6. Kuluncsics János, r. közs. tanító, Szabadkán.
7. Dadej Vince, áll. tanító, Aranyidka, Abauj-Torna m.
8. Riczinger Ignác, áll. tanító, Forberg, Szepes vm.
9. Szabó Antal, fel. kántortanító, Nagy-Sáros, Sáros m.
10. Gál Lajos, ev. ref. tanító, Panyola, Szatmár vm.
11. Barthelmie György, igazgató-tanító, Höltövény, Brassó m. (ág. hitv).
12. Stanca József, Rossia, Arad m.
13. Boda Dénes, áll. ig. tanító, Aldoboly Háromszék m.
14. Zerelles Péter, ev. luth. tanító, Szászhermány Brassó m.
15. Farkas Imre, ref. népisk. igazgató, Mezőtúr.
16. Pop Macedon gör. kath. fel. népiskolánál, Kis-Ilván, Besztercze-Naszod m.
17. Sztojin Mózes, gör. kel. tanító.
18. Savi Péter, felekezeti gör. kel. román tanító, Fály, Temesmegyében.
19. Bodó Sándor, állami tanító, Feketemező, Ungmegye.
20. Kisgyörgy Tamás, unitárius el. tanító, Bölön, Háromszékmegye.
21. Teutsh Mihály, ág. ev. tanító, Brassó.
22. Polivka Mihály, áll. tanító, Bács-Keresztur.
23. Fettu János, közs. isk. vezértanító, Ohába, Fogarasmegye.

B) Saját költségükön felvettek :

1. Konfal József, r. kath. rendes tanító, Turdossin Árva m.
2. Balatti Vilmos, állami rendes tanító, Doborgaz, Pozsonymegye.
3. Weisz Salamon, izr. hitközségi tanító, Nyitra-Novák.
4. Ifj. Janecsek Ferenc, községi el. isk. tanító, Körmöcbánya.
5. Szűcs Gyula, áll. tanító, Óhegy, Zólyom m.
6. Antal János, áll. isk. tanító, Déva.
7. Tóth János, áll. tanító, Kispeszt.
8. Benkő Sándor, áll. isk. tanító, Bucsúszentlászló, Zala m.

VII. Értesítés.

A tanítóképző-intézet *első évfolyamába* oly ép testű tanulók vétetnek fel, a kik 14-ik évöket már betöltötték, de 18 évesnél nem idősebbek és annyi előképzettséget igazolnak, a mennyit a felső népiskolának, a polgári iskola, gymnasium és reáliskola alsó négy osztályának sikeres elvégzése nyújt.

E követelmények igazolása szabályszerű iskolai bizonyítvánnyal, vagy *kivételképen* a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye mellett leteendő *felvételi vizsgálattal* történik.

A felvétel a következő iskolai évre mindenkor a megelőző iskolai év végeztével történik.

A felvételre vonatkozólag a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiadott »Hivatalos Közlöny«-ben és a »Néptanítók Lapja«-ban május 1-ig pályázati hirdetés tétetik közzé, melynek *lejárati határideje: május 31-ik napja.*

A pályázati kérvényekhez a következő okmányok csatolandók ; 1. születési bizonyítvány ; 2. a megkivántató előképzettségről szóló iskolai bizonyítvány a *megelőző iskolai évről*, esetleg az utolsó évi tanulmányokról szóló igazolvány, illetőleg évharmadi értesítő ; 3. tisztí orvosi bizonyítvány a folyamodónak a tanítói pályára alkalmas voltáról, tehát testi-lelki épségéről ; 4. hiteles községi bizonyítvány a szülők vagyoni állapotáról, a családfő polgári állásának feltüntetésével ; 5. hiteles családi kimutatás.

A felvétel e pályázati kérvények alapján történik. A kérvények az intézet igazgatóságánál nyújtandók be. (Budapest, I. ker., Győri-út 15. sz. a.)

Magasabb évfolyamba rendszerint csak azok vétetnek fel, kik a megelőző évfolyamot ugyanezen intézetben mint rendes tanulók sikeresen elvégezték.

A III. évfolyamba felvehetőek, a kik a polgári vagy közép iskola hat osztályát végezték. Az ilyen tanulók az I. és II. évfolyam különbözeti tárgyaiból vizsgálatot tesznek. E vizsgálat díjtalan.

Évközben csak kivételesen történhetik átlépés más tanítóképzőből. Ily esetben az elbocsátó intézet igazgatójának hivatalos bizonyítványa is megkivántatik.

Az állami tanítóképző-intézetnek csupán rendes tanulói vannak.

Az intézet négy évfolyamú; a négyéves tanfolyam sikeres elvégzése után a tanulók a tanítói oklevél elnyerése végett tanítóképesítő vizsgálatra bocsáttatnak.

A tanulók tandíjat nem fizetnek; azonban köteleztetnek a következő illetékek befizetésére: szerelvények használata címén künn lakó 5 K, bentlakó 10 K; biztosítéki díj (lététként) 20 kor.

A tanítóképző mellett a szülői házat pótló nevelői céllal internatus (bentlakás és köztartás) van szervezve, melyben a növendékek lakást ételmezést, mosást, és szükség esetén gyógykezelést nyernek.

Az internatusba való felvétel ösztöndíj jellegével bir: ez ösztöndíjat a vallás- és közoktatásügyi miniszter adományozza.

Az ez iránt való kérelmek a felvételi kérvénybe foglalandók s így szintén az igazgatóság útján terjesztetnek fel.

Az ösztöndíjak háromfélék:

1. az egész köztartás, mely az intézet internatusában való egészen ingyenes, teljes ellátásból áll;

2. a fél-köztartás, melynek élvezői az internatusban szintén teljes ellátást kapnak ugyan, de a költségvetésileg egy növendékre megállapított ételmezési költségnek felét (ez idő szerint évi 150 koronát) félévi előleges részletekben tartoznak az intézet pénztárába befizetni;

3. az ingyenes ebéd; e jótétemény az intézet konviktusában az egész szorgalmi időszak alatt díjtalan déli étkezésekből áll.

Kivételesen, külön miniszteri engedéllyel évenként 1—2 növendéknek megengedtetik, hogy mint az egész ellátást fizető ösztöndíj nélküli növendékek az internatusban elhelyeztessenek.

A köztartásban résztvevő növendékek évenként szerelvények használati díj címén 10 koronát tartoznak befizetni.

Az évenként üresedésbe jövő fentebb említett ösztöndíjak minőségéről és mennyiségéről a már fentebb említett pályázati hirdetés nyujt időről-időre részletes felvilágosítást.

A tanítóképző-intézetek részére a 45.781. szám alatt miniszteri rendelettel kiadott rendtartási szabályzat 4. §-a alapján meg

van engedve, hogy magán úton készülő tanulók, főképen a tanítói képesítés megszerzésének céljából a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedelmével, a rendes tanulóktól elkülönítetten, osztályvizsgálatokat telessenek.

Az ezen vizsgálatokra való jelentkezés föltételeit illetőleg mihez tartás végett tájékoztatást nyujt a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszter úrnak 1900. évi 45.781. számú magas rendeletével kiadott elemi népiskolai *tanítóképesítő vizsgálati szabályzat* (kapható Budapest, I. ker., Vár, Magyar. Kir. Tudomány-Egyetemi Nyomda).

Ezen vizsgálatoknál irányadóul szolgál a *magyar kir. állami tanítóképző-intézetek tanterve* (kapható ugyanott).

Az igazgatóság.

TARTALOM.

	Lapszám.
Intézeti törvények és rendtartási szabályok	3—20
I. Adatok az iskolai év történetéhez	21
1. Az 1901/2. isk. év fontosabb eseményei	22
2. Fontosabb ministeri rendeletek	24
II. A képző-intézet állapota	26
1. A tanári testület és munkaköre	26
2. A növendékekről	28
a) A növendékek névsora	28
b) Statisztikai kimutatás a növendékekről	35
3. Épületek, udvar, kert, szolgák	37
4. A szertárak	38
5. Internatus	40
6. Segélyezés	41
III. A képző-intézet működése	43
1. Nevelés és fegyelem	43
Tanulmányi kirándulás	45
Növendékek közreműködése a felügyeletben	52
Gyűjtések	53
Az iskola látogatói	53
2. A tanítás	53
a) Tanári értekezletek	53
b) A tananyag rövid felsorolása	54
c) A tanítás és nevelés eredménye	78
d) Órarend	79
e) Tankönyvek	80
f) Tanítási gyakorlatok	81
g) A tűzoltói tanfolyamról	84
h) A fogyatékos gyermekek tanításmódjának terjesztése	84
3. Az ifj. segítő-egyesület	84
4. Az ifj. önképző-kör	87
5. Az egészségügy	88
6. A záróünnep	88
IV. A tanítóképesítés	90
V. A gyakorló-iskola	94
VI. A továbbképző-tanfolyam	111
VII. Értesítés	115

